

בעזרת השם יתברך

קונטרס

לשון קדשו

דברות קודש של כ"ק מרן אדמו"ר רבן של ישראל

רבינו יואל טייטלבוים זללה"ה

אבדק"ק סאטמאר יע"א

וגאב"ד עיה"ק ירושלים תובב"א

סעודה שלישית פרשת

פרה (שמיני) תשב"ז (חלק א)

אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה

- ג' פירושים במאמר הגמרא אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה • טעם על שהקדימו קריאת פרה להחדש •
- למה נקרא פרה אדומה חקה, והלא אמרו בה טעם לכפרת חטא העגל • למה לא תקנו לקרות פרה והחודש בשבת אחת • במדרש פליאה: מה ראה קרח לחלוק על משה, פרשת פרה אדומה ראה •
- חתם סופר: בפרה אדומה לא נחשב קריאת הפרשה כמעשה, ומ"מ לסוד פרה הקדומה שניתנה במרה, שפיר נחשב הקריאה כמעשה • למה לא מסר אהרן נפשו להריגה כשביקשו לעשות העגל • סילוק תאוות הגוף הוא עיקר החיים • • מה שנתחייבו כל ישראל בחטא העגל, הוא בשביל שהיה להם למחות ולא מיחו •
- חתם סופר: שיש לעמוד בפרץ אף במקום חשש סכנה • מי שמוכן למסור נפשו, בנקל לו לעמוד נגד כל המניעות בעבודת ה' •
- צעמיל קמן: לקבל על עצמו להיות מוכן ומזומן למסור נפשו לה'

נעתקו בלשון אידיש

בהוספת ביאורים והערות להבנת הענין

שנת תשפ"ג לפ"ק

יצא לאור ע"י מערכת לשון קדש

כל הזכויות שמורות ואיסור השגת גבול ידוע © Copyright

הקונטרסים שיצאו בשנים שעברו אין רשות להעתיקם ולהפיצם ושארית ישראלי לא יעשו ענין להם, וכבר נאמר ואל תשכן באהלך ענין להם (ויקרא י"ד).

צו מגדב זיין רופט: 1-718-388-5519 | דורך קרעדיט קארד: 845-366-2793 #1700

לשון קדש - קונטרס רסט (חלק א) (52 מינוט מתוך 64) זייער קלאר ★ ★ ★ ★

קול אוצר יהודא ברוקלין: 718-298-4641
ארץ ישראל: 072-3333419
16→6→1027.1

ארץ ישראל: 072-3275205
ענגלאנד: 0330-350-3110
פּעקס: 718-650-2970

לשון קדשו: 929-522-1515

דרוק 1 דערנאך 269 צו הערן די רעקארדינגס פאר הערות דרוק 3

• ברכת מזל טוב •

הר"ר עוזיאל גאדינגער הי"ו
לנישואי בנו החתן יואל מרדכי נ"י
עב"ג בת הר"ר חיים לייב קליין הי"ו

הר"ר אברהם יקותיאל הכהן קאהן הי"ו
לנישואי בנו החתן ישראל נ"י
עב"ג בת הר"ר יואל טובי' גדלי' גראס הי"ו

הר"ר אברהם ברוך גרינפעלד הי"ו
לנישואי בתו עב"ג החתן משה נ"י
בן הר"ר יקותיאל שווארטץ הי"ו

הר"ר חיים לעפקאוויטש הי"ו
לנישואי בנו החתן שמעון יואל נ"י
עב"ג בת הר"ר ישעי' יעקב בירנבוים הי"ו

הר"ר מענדל ראזענפעלד הי"ו
לאירוסיו בתו עב"ג החתן יוסף נ"י
בת הר"ר יואל גאלדבערגער הי"ו (ב"ר דוד שמואל)

זכות וברכת רביה"ק זי"ע יחול על ראשם, שיזכו לרוות רב נחת דקדושה מכל יוצאי חלציהם בשפע רב עד בלי די

• וְהָם יַעֲלוּ לְזַכָּרוֹן •

לע"נ רבינו הקדוש הרבי ר' אלימלך ב"ר אליעזר ליפמאן זי"ע מליזענסק
יומא דהילולא קדישא כ"א אדר תקמ"ז - זכותו הגדול יגן להגדיל בכל הענינים

הרה"ח איש האשכולות, חובר חיבורים מחוכמים, נדיב ושוע
רבי שבתי ז"ל ליפשיץ ב"ר דוד ז"ל
מח"ס נחלת דבש בכל מקצועות התורה
נפטר ז' אדר א' תשפ"ב

הרה"ח ירא ושלם, מראשי ומייסדי מוסדות רביה"ק זי"ע
במאנטריאל, ועמד במסורות ובנאמנות לעשות רצון צדיק
מוה"ר יודא לייבוש ז"ל קליינבערגער
בן הרה"ח ר' חיים צבי ז"ל הי"ד
נפטר י"ז אדר תשע"ב

האשה החשובה, עסקה במצוות ומעשים טובים, ביתה פתוח
לרווחה בהכנסת אורחים, מומרי תהלים שגורים על שפתה
מרת פינא ע"ה ב"ר אליעזר ז"ל
אשת הרה"ח ר' צבי קעסמענבוים ז"ל
נפמרה י"ט אדר תשס"ז

הרה"ח היקר, איש האשכולות, טוב ומטיב לאחרים,
מתלמידי רביה"ק זי"ע נאמן לדרכו ודבוק בספרי הק'
מוה"ר אהרן מנחם גרשון ז"ל גפן
בן הרה"ח ר' שלמה ז"ל
נפטר כ' אדר ב' תש"ס

לע"נ הרה"ח רבי מאיר ב"ר דוב ע"ה פוקס
נפמרה כ"א אדר ב' תשנ"ב

לע"נ האשה החשובה מרת זיסל ב"ר ארי' ע"ה
נפמרה י"ז אדר תשס"ו

קושיות ודקדוקים בפרשת שמיני

1

קושיא ב

ברש"י: לפי שהיה אהרן בוש וירא לגשת, אמר לו משה למה אתה בוש, לפך נבחרת.

ויאמר (משה אל אהרן) קרב אל המזבח ועשה את חטאתך ואת עלתך. זאגט רש"י (ט, ז), לפי שהיה אהרן בוש וירא לגשת, אמר לו משה למה אתה בוש, לפך נבחרת.

2

ודקדק הישמח משה, דהלא כיון שהיה בוש, היה לו טעם בדבר, ואם כן במה דחה משה זאת באומרו לפך נבחרת (ב) פרעגן די מפרשים, דער ישמח משה איז מאריך^א אין דעם אויך^ב, מיט פשטים. [דהנה] לכאורה ס'מוז דאך זיין א טעם פארוואס ער האט זיך געשעמט, [ואם כן] האט ער דאך אים גארנישט געענטפערט. ס'איז דאך געווען עפעס א טעם, [ומשה] ער זאגט דאך גארנישט [לשלול הסיבה, רק אמר לו בסתם] למה אתה בוש לפך נבחרת. נו אבער ער שעמט זיך [דאך ווייטער, ובמה הסיר הכושה ממנו בזה].

ח

ובפשטות סיבת בושותו של אהרן ליקרב, הוא עבור עשיית העגל, וא"כ לא נזכר בדברי משה שום דחייה על זה [והסיבה שהיה בוש הוא בפשטות] ווי דער מדרש זאגט² [ווייל] ס'איז פאר אים געשטאנען [לפני עיניו] דער עון חטא העגל. [אדער ווייל] דער שטן האט געברענגט א דמות שור. אזוי שטייט גאר אין מדרש א דעה^ה.

און דער רמב"ן ברענגט אויך אזוי^ה.

ט

נו וואס האט ער אים געענטפערט [באומרו למה אתה בוש, לפך נבחרת].

טו

קושיא ז

במדרש פליאה: וידם אהרן, מאי הוה ליה למימר, וכיום השמיני ימול בשר ערלתו

ווידער ברענגט מען א מדרש [בספרים]. וידם אהרן (י, ג), זאגט דער מדרש [מאין הוה ליה למימר, וכיום השמיני ימול בשר ערלתו] [תוריע יב, ג]. (ז) פלאגן זיך אלע אויף דעם מדרש. ס'איז א מדרש פליאה [הצריך ביאור].

^א בישמח משה בפרשתו (ר"ה ויאמר משה אל אהרן): לבאר הא דפירש רש"י שהיה אהרן בוש, ואמר לו משה למה אתה בוש לכך נבחרת, עד כאן. ויש לדקדק דלמה באמת היה אהרן בוש. ועוד דודאי כיון דהיה בוש, היה טעם גדול בדבר, ואם כן במאי דחה אותו משה. [ועיי"ש בתירוצו כמה דרכים בזה].

^ב תיבת 'אויך' קאי על תיבת ישמח משה. וסגנון הדברים: דער ישמח משה איז אויך מאריך אין דעם.

^ג בתורת כהנים ריש פרשתו (פסקא ח) וילקוט שמעוני (רמז תקכא): קרב אל המזבח. מ'שלו מ'של למה הדבר דומה, למלך בשר ודם שנשא אשה והיתה מתקיישת מלפניו, נכנסה אחותה אצלה אמר לה ה'גסי דעתך בואי ושמי את המלך. כך אמר ליה משה לאהרן, אהרן אחי למה נבחרת להיות כהן גדול, לא שתשרת לפני המקום? ה'גס דעתך, בוא ועבד עבודתך. ויש אומרים, שהיה אהרן רואה את המזבח כתבנית שור, והיה מתירא ממנו. נכנס משה אצלו ואמר לו, אהרן אחי ממנו אתה מתירא? ה'גס דעתך בוא וקרב אליו, לכך נאמר קרב אל המזבח. ויקרב אהרן אל המזבח בזריזות.

^ד וכמו שמבאר הרמב"ן (כדלהלן) בכונות ב' הדיעות שבתורת כהנים.

^ה רמב"ן (ט, ט) הביא לשון התורת כהנים, ומפרשו אחר כך וז"ל: וטעם דבר זה, כי בעבור שהיה אהרן קדוש ה' ואין בנפשו חטא זולתי מעשה העגל, היה החטא ההוא קבוע לו במחשבתו, כענין שנאמר (תהלים נא, ה) ונחטאתי נגדי תמיד, והיה נדמה לו כאילו צורת העגל שם מעכב בכפרותיו. ולכן אמר לו הגס דעתך, שלא יהיה שפל רוח כל כך, שכבר רצה אלקים את מעשיו. וואחרים מפרשים [היינו היש אומרים שבת"כ] שהיה השטן מראה לו כך. כמו שאמרו שם (בב"כ פסקא ג) [ויאמר אל אהרן קח לך עגל וגו', מלמד שאמר לו משה לאהרן], אהרן אחי אף על פי שנרתצה המקום לכפר עונותיך צריך אתה ליתן לתוך פיו של שטן, שמא ישתכן בביאתך למקדש וכו'.

כד

הקדמה לקושיא יא-יב

ברמב"ן פרשת שמיני חולק על רש"י בפרשת תצוה, שכתב דפרו של אהרן ב' ימי המילואים הם לכפר על מעשה העגל. וכתב דקרבנות דפרשת תצוה נאמרו עוד קודם חטא העגל, ורק עתה ביום שמיני למילואים הוסיף להם קרבנות אלו, וליקח עגל בן בקר לחטאת כדי לכפר על מעשה העגל.

דא איז דא א שטיקל רמב"ן, [וואָס] ס'איז אַ פּלאַ בַּעֲיִי.

דער רמב"ן זאָגט, וְיָהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי, דעס וואָס מ'האָט געהייסן ברענגען דעם עֶגֶל [קח לך עגל בן בקר לחטאת], דעס איז אַלץ מִכָּפֶּר צו זיין אויפן עוֹן הָעֶגֶל. די קַרְבָּנוֹת וואָס מ'האָט דאָ געהייסן היצט ברענגען אין די פרשה, בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי לְמִלּוּאוֹת, דעס קומט לְכַפֵּר אויפן חטא העגל, איידער זיי זענען געגאנגען [לְשֵׁרָת] אין מִשְׁכָּן.

אַבער דעס וואָס ס'איז געווען אין פרשת תצוה (פרק כט), [וואָס] ס'שטייט וְזֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה לָהֶם לְקַדֵּשׁ אֹתָם וְגו' לְקַח פֶּר אֶחָד בֶּן בָּקָר וְאֵילִם שְׁנַיִם, דעס וואָס שטייט אין פרשת תצוה, דעס קומט 'נישט' אויפן חטא העגל.

דלא כמו שכתב רש"י, דעס מאַכט ער אַוועק, נישט אזוי ווי רש"י זאָגט דאָרטן אַז דער לְקַח פֶּר בֶּן בָּקָר דאָס קומט אויך אויפן חטא העגל. זאָגט ער [דקרבנות מילואים שבפרשת תצוה] דעס האָט מען געזאָגט נאָך 'פֶּאָרן' חטא העגל, דעס איז געזאָגט געוואָרן פֶּאָרן חטא העגל, איז דאָס נישט לְכַפֵּר [על העגל, נאָר] דעס איז געווען צום חֲנוּךְ [המשכן]. דאָס איז געווען אין די 'שְׁבַעֲת' יְמֵי הַמִּלּוּאוֹת האָט מען דאָס מְקַרֵּב געווען, דעס לְקַח פֶּר בֶּן בָּקָר. דאָס איז אַנדערש.

מאָכט ער אַוועק [דעם פֶּשֶׁט פון] רש"י.

כה

קושיא יא

וקשה על דברי הרמב"ן, דהלא במדרשי חזו"ל מפורש כדברי רש"י, שפרו של אהרן ב' ימי המילואים הם לכפר על מעשה העגל. אלא דבתנחומא משמע שכבר נצטוו בזה לאחר חטא העגל, ובמדרש רבה מבואר שנאמרה על שם העתיד, שהיה עתיד לעשות העגל, אבל להרווייחו באו לכפרת העגל.

יא) קודם איז שווער [על דברי הרמב"ן, דהלא גם] אין מדרש שטייט בפירוש אַרְוִיס אַזוי ווי רש"י [דגם הקרבנות דפרשת תצוה, באו לכפר על חטא העגל].

טאַקע דאָרט [אין פרשת תצוה, ביי] לְקַח פֶּר בֶּן בָּקָר, שטייט אין מדרש [דהוא] לכפר על עוֹן הָעֶגֶל. אין מדרש רבה' און אין תנחומא', ביידע.

¹ ברמב"ן בפרשתו (ט, א): והנה הקרבנות האלו לא הוזכרו בפרשת וזה הדבר אשר תעשה להם לקדש אותם לכהן ל' (תצוה כט א), כי שם לא צוה רק על המילואים, ובשבעת הימים וקרבנותיהם מלאו ימי מילואיהם, כי עתה ביום השמיני הם עצמם יקריבו הקרבנות, והנה הקרבנות הללו כחנוכה להם, כענין מנחת חביתים לדורות ביום המִשְׁחָת אֹתוֹ (צו יג-יד). ויתכן כי לכפר על מעשה העגל הוסיף להם עתה הקרבנות הללו. כי כאשר צוה וְזֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה לָהֶם לְקַדֵּשׁ אֹתָם, עדיין לא נעשה העגל, כאשר פירשתי (ברמב"ן צו ח, ב), לכך לא הוזכרים שם. ולא כדברי רש"י שאמר שם (תצוה שם) כי הָפֶר לכפר על מעשה העגל. אבל היו הפָּרִים ההם לְחַטָּא על המזבח ועל אהרן ועל בניו, ולקדש אותם. וְהָעֶגֶל הָזֶה בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי, לכפר על מעשה העגל.

והנה קרבן אהרן, כקרבנו ביום הכפורים בשוה, וחטאת העם, כחטאתם ביום הכפורים, שעיר עזים אחד לחטאת. וכך אמר בתוספתא של פרשת מילואים בתורת כהנים (ריש פרשתו, פסקא ד) שהעגל הזה לכפר על מעשה העגל, ודרשו וכי מה ראו ישראל להביא יותר מאהרן, אלא אמר להם יש בידכם בתחילה ויש בידכם בסוף, יש בידכם בתחילה שנאמר [במכירת יוסף] (וישב לו, לא) וַיִּשְׁחָטוּ שְׁעִיר עִזִּים, ויש בידכם בסוף, שנאמר (תשא לב, ח) עשו להם עגל מסכה, יבא שעיר ויכפר על מעשה שעיר, יבא עגל ויכפר על מעשה עגל. ונראה כי בעבור היות טעם החטאת של אהרן, כטעמו ביום הכפורים, שרף אותו כאשר ישרף של יום הכפורים, אף על פי שהיה זה חטאת חיצונית, כי לא פירש משה שיעשה כן. ואולי נצטוו בכך, והכתוב לא חשש להאריך, כי לא יעשה רק מה שיאמר משה, ולא יאמר משה רק מה שצוה ה'.

² בשמות רבה (לח, א). והובא לשונו להלן בהערה יג.

כו

[נאָר] אין תנחומא זעט אויס טאַקע, אַז ס'איז געווען נאָכן חטא העגל.
[און] אין מדרש רבה זעט אויס, אַז מ'האַט עס געזאָגט [שוין] פריער, [נאָר] ער זאָגט
לְכַפֵּר עַל הַעֲתִיד'. [ווייל] הקדוש ברוך הוא האָט געוואוסט ס'וועט קומען, און ער
האַט באַשאַפֿן די רַפּוּאָה פֿאַר די מַכָּה.
אַבער ביידע זאָגן זיי אַז ס'קומט לְכַפֵּר עַל חַטָּא הֶעֱגַל.

כז

קושיא יב

ויותר תמוה, שהרמב"ן בפרשת תצוה כתב בעצמו, שפרו של אהרן בא לכפר על מעשה העגל, ושסודה כסוד פֶּרֶה אֲדוֹמָה
(יב) נאָר די פֿלאַ איז [נאָך מער, שהרי] דער רמב"ן אליין זאָגט [אויך] אַזוי.
דאָרטן ביי [פרשת] לֶקַח פֶּר בֶּן בֶּקָר שְׁטִיט אַז מ'האַט אים פֿאַרברענט בָּאֵשׁ,
[ופירש רש"י] ולא מצינו חטאת חיצונה נשרפת אלא זו. זאָגט ער [ברמב"ן] און דאָס
קומט אויפֿן חטא העגל.
זאָגט ער [דאָך] אַרויס בְּפִירוּשׁ [ברמב"ן] אַז דאָס איז אַ כִּפֶּרֶה אויפֿן חַטָּא הֶעֱגַל.
זאָגט ער אַליין אַזוי, דער רמב"ן אַליין, 'דאָרט' [בפרשת תצוה] זאָגט ער אַליין אַזוי ווי
רש"י 'דאָ' [בפרשת שמיני].

כח

[און] ער זאָגט נאָך צי [בפרשת תצוה, בטעם פֿאַרוואָס] ס'איז פֿאַרברענט געוואָרן, ווייל
[הפר בן בקר של ז' ימי המילואים] דאָס איז די זעלבע בחינה - עַל פִּי סוּד - די זעלבע וואָס
די פֶּרֶה אֲדוֹמָה.
און 'דאָ' [בפרשתן]¹ ביי דעם [אצל העגל בן בקר של יום השמיני] זאָגט ער ס'איז דער
זעלבער סוד ווי דער פֿר שֶׁל יוֹם כְּפוּר, איז [עס] 'פֿאַרדעם' פֿאַרברענט געוואָרן.
און 'דאָרטן' [לענין פר המילואים] זאָגט ער אַז ס'איז דער סוּד פֿון פֶּרֶה אֲדוֹמָה.
אַזוי זאָגט דאָרט דער רמב"ן, נאָך מער פֿון רש"י.²
נאָר מ'דאַרף צו פֿאַרשטיין [דלכאורה זה סותר לדברי הרמב"ן בפרשתן].

¹ בתנחומא תצוה (סימן י) האריך שם בענין העגל, שהשליכו אהרן להזהב באש ויצא העגל הזה, ואח"כ כתב
וד"ל: והיה אהרן מתירא שמא יש בלבו של הקב"ה עליו כלום, לפיכך אמר הקב"ה למשה וזה הדבר אשר
תעשה להם לקדש אתם לכהן לי, לרומם ולגדל לאהרן ולבניו בכהונה גדולה. לפי שגלוי וידוע לפניו שלא עשה
אהרן אלא מיראה [שלא יהרגוהו כחור, וכמובא שם לעיל מיניה], ולפיכך הודיעם שאין בלבו של הקב"ה עליו כלום.
ולקח פֿר אֶחָד, פֿר, לכפר על העגל שהוא פֿר. אֵילִם שְׁנַיִם, כנגד שני בניו שעתידין למות. שכל בניו ראויין למות,
שנאמר (עקב ט, כ) ובאהרן התאנף ה' מאד להשמידו, אין להשמידו אלא לשון כלוי בנים, שנאמר (עמוס ב, ט)
ואשמיד פֿריו ממעל ושרשיו מתחת, כיון שהתפלל משה עליו דכתיב (עקב שם) וְאֶת־פֶּתֶל גַּם בְּעַד אֶהְרֹן, מתו שנים
ונשתיירו שנים.

² בפרשת תצוה (כט, יד) כתיב, וְאֵת בְּשֹׁר הַפֶּר וְאֵת עֹרֹ וְאֵת פֶּרְשׁוֹ תִשְׂרֹף בָּאֵשׁ מִחוּץ לַמִּטָּה חֲטָאת הוּא. ופירש
רש"י: תִּשְׂרֹף בָּאֵשׁ. לא מצינו חטאת חיצונה נשרפת אלא זו.
וכן כתב רש"י בפרשתן (ט, יא): לא מצינו חטאת חיצונה נשרפת אלא זו ושל מלואים, וכולן עפ"י הדיבור.

' ברמב"ן תצוה (שם) הביא לשון רש"י שם, ושוב כתב: והוראת שעה היתה, כדברי רבותינו. והטעם בזה, שהכל
גלוי לפניו [שעתידין לחטוא בעל], והיה פֿר חֲטָאת זה לכפר על מעשה העגל. וקרבנו של כהן משיח הוא. ושם
יצוה (ויקרא ד, ו) להביא את דמו אל מבית הפרכת, ולא רצה עתה להכניסו שם לפניו, כי שם אמר בטעם אֵת פִּנִּי
פֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ, וכאן עדיין לא נתקדש ולא שרתה עליו שכונה שיקרא פֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ. והנה החיצון כפנימי. ◦
והסמיכה בבניו, מפני שהתאנף על אהרן להשמידו והוא כלוי בנים, הוצרכו גם הם להתכפר בו. וטעם
השריפה, כטעם שריפת פֶּרֶה אֲדוֹמָה, וסודה ידוע מן השעיר המשתלח.

³ כי הרמב"ן מוסיף שהוא כסוד פֶּרֶה אֲדוֹמָה. ופֶּרֶה אֲדוֹמָה ידוע שהיא מכפרת על עון העגל, כמו שהביא רש"י
בשם ר' משה הדרשן. וכמו שמאריך רבינו בזה להלן.

כט

קושיא יג

במדרש בפרשת תצוה, הה"ד גדלים מעשי ה' דרושים לכל חפציהם. דכשהקב"ה רוצה קוראה פרה בלשון נקבה, שנאמר ויקחו אליה פרה אדמה, וכשהוא רוצה קוראו פר בלשון זכר, שנאמר לקח פר בן בקר נאָר וואָס דען, דאָרט [בפרשת תצוה, במדרש רבה הנזכר] איז אַ מדרש פליאה²², [ביי] לקח פר בן בקר, דאָרט איז [עס] אַ מדרש פליאה.

[דהנה] ס'שטייט אזוי, וְזֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה לָהֶם לְקַדֵּשׁ אֹתָם לִכְהֵן לִי לְקַח פֶּר בֶּן בָּקָר, וְזָאגט דער מדרש רבה²³, הדא הוא דכתיב גדלים מעשי ה' דרושים לכל חפציהם. כשהוא רוצה, הקדוש ברוך הוא קוראו בלשון זכר פר, [שנאמר] לקח פר בן בקר, וכשהוא רוצה קוראה בלשון נקיבה [פרה, שנאמר] ויקחו אליה פרה אדמה. [אבל בז' ימי מילואים כתיב] לקח "פר", און אזוי ווי ס'שטייט דאָ [גם ביום ח' למילואים] קח לה עֶגֶל בן בקר לחטאת.

- וְזָאגט ער [דאָךְ אויך ווי דעם רמב"ן דאָרט, אַז] ס'איז די זעלבע [ענין, קרבנות המילואים עם פרה אדמה].

[ומסיים המדרש] לכך נאמר גדלים מעשי ה' דרושים לכל חפציהם.

ל

וקשה דמהו הרבותא במה שקורא כאן פר והתם פרה, והלא באמת היה צריך להביא כאן פר והתם פרה. ואם הכוונה לדרוש למה באמת הוא כך, א"כ היה לו להקשות כן גם על כל הקרבנות, שהם משונים זה מזה במה שמביאים לקרבן (יג) ס'איז עפעס אַ פֿלא, וואָס הייסט ווייל וויאָזוי ער 'רופט' עס [פר או פרה], וואָס הייסט, מ'האָט עס דען 'גערופן', [והלא היה באמת בזה פר ובזה פרה].

ווען ס'העט געווען אַ פר, און מ'רופט אים פרה, און אַ פרה [וקוראין לה] פר [אז היה נחא. אבל השתא שבאמת זה פר וזו פרה, נמצא כן], דעס האָט מען דאָךְ געמוזט רופן פר ווייל ס'איז געווען אַ פר, און יענעס האָט מען געמוזט רופן פרה ווייל ס'איז אַ פרה. ס'קען דאָךְ נישט זיין [ס'זאל שטיין אנדערש]. מ'קען דאָךְ עס נישט רופן אנדערש. [ואם כן צריך ביאור] וואָס הייסט כשהוא רוצה.

לא

איי כ'וועל זאָגן ער מיינט [הא גופא קשיא, פאָרוואָס] אַמאָל הייסט מען נעמען אַ פר, און אַמאָל אַ פרה.

און ווען ס'איז דאָ אנדערע קרבנות [שמצינו כן] אַמאָל הייסט מען נעמען אַ שְׁעִיר און אַמאָל אַ כֶּבֶשׂ. און ביי אַ קרבן עוֹלָה יוֹרֵד [אליו, איז] אַמאָל אַ בְּהֵמָה, און אַמאָל הייסט מען תּוֹרִים וּבְנֵי יוֹנָה, און אַמאָל אַ מִנְחָה.

ס'איז דאָ אַסאָךְ אַזעלעכע קרבנות [המשתנים בכל קרבן לפי מינו]. ס'איז אַלעס ברצון הקדוש ברוך הוא, [וויאָזוי] רָאָתָה חֲכָמְתוֹ יִתְבָּרַךְ 'וואָס' מ'זאָל הייסן נעמען²⁴.

²² פירוש דרבניו סתומים והם לפלא. [ועל דרך זה נקראו מדרשים הסתומים המובאים בספרים, בשם 'מדרש פליאה'].

²³ בשמות רבה (לח, א): לקח פר בן בקר. הדא הוא דכתיב (תהלים קיא, ב) גדלים מעשי ה' דרושים לכל חפציהם, כשהוא רוצה הוא קוראה לשון נקבה שנאמר (חקת יט, ב) ויקחו אליה פרה אדמה תמימה, וכשהוא רוצה הוא קוראו לשון זכר, שנאמר לקח פר בן בקר, לכפר עליהם על מה 'שעתיד' [פ] במתנות כהונה: על מעשה העגל שעתידי אהרן לעשותו, שנאמר (כאן ט, ב) ויאמר אל אהרן קח לה עֶגֶל בן בקר לחטאת. לכך נאמר גדלים מעשי ה' דרושים לכל חפציהם.

²⁴ ועיין ברמב"ן ויקרא (א, ג), ובכלי יקר שם (א, ג).

לו

קושיות ודקדוקים בפרשת פרה

לְאָמִיר זַעַן בְּעִנְיָא דִּיּוֹמָא, מ'הָאָב מִיר גַּעֲלִינְט הֵיִינְט פֶּרֶשֶׁת פָּרָה.
וְיִקְחוּ אֵלֶיהָ פָּרָה אֲדָמָה תְּמִימָה אֲשֶׁר אֵין בָּהּ מוֹם אֲשֶׁר לֹא עָלָה עָלֶיהָ עַל.

לז

קושיא מז

למה נקרא פרה אדומה חֲקָה, ואמרו במדרש שלא נגלה מעמה רק למשה רבינו.

והלא ברש"י ובמדרשים מבואר הטעם, שהוא לכפרה על חטא העגל, וכל פרטיה הם רומזים על זה

[אויף] וְיִקְחוּ 'אֵלֶיהָ' [זאגט דער מדרש]¹¹ דער בורא כל עולמים האט געזאגט לָךְ אָנִי
מְגַלֶּה טַעַם פָּרָה, וְלֹאֲחֵרִים 'חֲקָה'.

לט

טז) לכאורה וואָס איז עס עפעס אַ חֲקָה, [והר"י] לעולם שטייט דאָךְ אַ טַעַם, רש"י
זאָגט דאָךְ¹² [בשם רבי משה הדרשן] תְּבוּאָא אָמוּ וּתְקַנָּה צוֹאֶת בְּנָה, [ווייל] ס'איז אַ כִּפָּרָה
אויפֿן חטא העגל.

[והגם] אַסאַךְ קִרְבָּנוֹת קומען לִכְפָּרָה, [אָבער] רש"י זאָגט דאָךְ אַלעס טַעַמִּים וּרְמִזִּים
אויף יעדן פִּיצַל [ענין שבעשיית פָּרָה אֲדוּמָה, וכגון מה שנאמר] אֲשֶׁר לֹא עָלָה עָלֶיהָ עַל, [ומה
שנאמר] לְמִשְׁמֶרֶת, [אז] אַלעס [ווייזט אויף לִכְפָּר] אויפֿן חטא העֶגֶל.

[ואם כן] מֵאִי כָל הָרַעַשׁ הַזֶּה, פֶּאֶרְוּאָס איז דאָס מער חָק פֿון אַלְדִּינְגִּס.

אז מ'ווייל אריינקלערן קאָן מען אֵין אַלע מִצְוֹת [זאָגן כי אֵין לך רשות להרהר אחריה].
וואָרן עַל בּוֹרִיו ווער פֶּאֶרְשֵׁטִיט דען די מִצְוֹת [ואפילו בשאר כל מצוה, וכדכתיב] הַחֲקָר
אֱלֹהִים תִּמְצָא (איוב יא, ז).

לט

קושיא יז-יח

במדרש: על כל דבר שהיה הקב"ה אומר למשה, היה אומר לו טומאתו וטהרתו. כיון שהגיע לפרשת אֱמֹר אֶל
הַכֹּהֲנִים, אמר משה אם נטמא זה במה תהא טהרתו, ולא השיבו. וכיון שהגיע לפרשת פָּרָה אֲדוּמָה, אמר לו זו
היא טהרתו, וְלִקְחוּ לְטָמֵא מִעֵפֶר שְׂרֵפֶת הַחַטָּאת

ס'שטייט אין מדרש, כשהקב"ה אמר למשה רבינו, - זיי ברענגען דאָךְ אַלע
[ספרים] דעם מדרש, [ס'איז] אין מדרש רבה און תנחומא¹³, - כשהקדוש ברוך הוא אמר
למשה רבינו [את התורה], עַל כָּל דָּבָר אָמַר לוֹ טהרתו וטומאתו.

¹¹ בתנחומא חקת (סימן ח), ובבבבדר רבה (יט, ו. והובא להלן בהערה קיג).

¹² ברש"י חקת (יט, כב): ומדרש אגדה העתקתי מיסודו של רבי משה הדרשן, וזהו. וְיִקְחוּ אֵלֶיהָ. משלהם, כשם
שהם פרקו נזמי הזהב לעגל משלהם, כך יביאו זו לכפרה משלהם: פָּרָה אֲדָמָה. מִשָּׁל לְבָן שפחה שטינף פלטין
של מלך, אמרו תבא אמו ותקנח הצואה. כך תבא פרה ותכפר על העגל: אֲדָמָה. על שם אִם יִאָדִימו כְּתוֹלָע (ישעי'
א, יח), שהחטא קרוי אָדוּם: תְּמִימָה. על שם ישראל שהיו תמימים, ונעשו בו בעלי מומין, תבא זו ותכפר עליהם,
ויחזרו לתמותם: לֹא עָלָה עָלֶיהָ עַל. כשם שפרקו מעליהם עול שמים: אֶל אֱלֹעֲזֵר הַכֹּהֵן. כשם שנקלה על אהרן
שהוא כהן לעשות העגל. ולפי שזהו עשה את העגל, לא נעשית עבודה זו על ידו, שאין קטיגור נעשה סניגור:
וְשָׂרָף אֶת הַפָּרָה. כשם שנשרף העגל: עֵץ אֶרֶז וְאֹזֹב וְשֵׁנִי תוֹלַעַת. ג' מינין הללו, כנגד שלשת אלפי איש שנפלו
בעגל. ואזי הוא הגבוה מכל האילנות, ואזוב נמוך מכולם, סימן שהגבוה שנתגאה וְחָטָא, ישפיל את עצמו
כאזוב ותולעת, ויתכפר לו: לְמִשְׁמֶרֶת. כמו שפשע העגל שמור לדורות לפורענות, שאין לך פקודה שאין בה
מפקודת העגל שנאמר (תשא לב, לד) וְכִיִּם פָּקְדִי וּפָקְדִיתִי וגו'. וכשם שהעגל מטמא כל העוסקין בו, כך פרה
מטמאת כל העוסקין בה, וכשם שנטהרו באפרו שנאמר (שם כ) וְיָזַר עַל פְּנֵי הַמִּים וגו', כך וְלִקְחוּ לְטָמֵא מִעֵפֶר
שְׂרֵפֶת הַחַטָּאת וגו'. [ועיין זה בקצרה בפסיקתא זוטרותא המובא להלן בהערה ל].

כשהגיע לפרשת אמר אל הכהנים, אמר [משה] אם נטמא זה במה תהיה טהרתו, ולא השיבו [הקב"ה] מאומה. [ובאותה שעה] נתכרפמו פניו של משה. וכשהגיע להפסוק ולקחו לטמא מעפר שרפת החטאת [חקת יט, יז], אמר ליה כששאלת אותי במה תהא טהרתו ולא השיבותיך, עכשיו אני אומר לך, זה [היא טהרתו], דעס וועט זיין טהרתו.

מ

וקשה למה שאל משה במה תהא טהרתו, והלא בעורם במרה כבר נאמר לו מצות פרה אדומה, שהיא טהרתו [יז] פרעגן זיי די קשיא, וואָס הייסט [שנתקשה ושאל אם נטמא זה במה תהא טהרתו]. [והלא מצות] פֶּרֶה אֲדוֹמָה האָט מען נאָך אין מֶרֶה געגעבן, האָט ער דען נישט געוואוסט פריער פון פֶּרֶה. וואָס עפעס [לא ידע במה תהא טהרתו של טומאת מת].

מא

גם צ"ב למה לא השיב לו הקב"ה על שאלתו, שם בפרשת אמור

יח) און פאַרוואָס פונקט אויף דעם האָט ער אים נישט געענטפערט. אויף אַלעמען האָט מען אים געענטפערט, און פונקט נישט דאָס.

מב

חקרמה לקושיא יט-כא

במדרש: כשעלה משה למרום שמע שהקב"ה עוסק בפרשת פֶּרֶה אֲדוֹמָה, רבי אליעזר אומר עגלה בת שנתה ופרה בת שתיים. אמר משה, רבש"ע עליונים ותחתונים ברשותך, ואתה אומר הלכה בשמו של בשר ודם. אמר לו, צדיק אחד עתיד לעמוד בעולמו, ועתיד לפתוח בפרשת פֶּרֶה אֲדוֹמָה תחלה וכו'.

ווידעראום שטייט אין מדרש^{כא}.

- דער ישמח משה זאגט כמה פירושים דערויף, אין די פרשה^{כב}.

כשעלה משה רבינו למרום, מצאו להקדוש ברוך הוא [שהוא] יושב ועוסק בפרשת פֶּרֶה אֲדוֹמָה, רבי אליעזר אומר פֶּרֶה בת שתיים עגלה בת שנתה^{כג}.

אמר לו משה רבינו, עליונים ותחתונים ברשותך, ואתה אומר שמועה מפי בשר ודם. אמר לו [הקב"ה], עתיד צדיק אחד שיצא בעולמי, ויפתח בפרשת פֶּרֶה אֲדוֹמָה. אמר לו יהי רצון שיצא זה מחלצי. האָט אים הקדוש ברוך הוא געזאָגט ס'זאָל אזוי זיין, [שנאמר] וְשֵׁם הָאֶחָד אֱלִיעֶזֶר. דאָס איז רבי אליעזר הגדול^{כד}.

^כ במדבר רבה (יט, ד), ובתנחומא חקת (סוף סימן ו): מי כהֶחֱכֵם ומי יודע פֶּשֶׁר דְּבָר (קהלת ח, א). מי כהֶחֱכֵם, זה הקדוש ברוך הוא שכתוב בו (משלי ג, יט) ה' כֶּחֱכֵמָה יִסֵּד אָרֶץ. ומי יודע פֶּשֶׁר דְּבָר, זה הקב"ה שפירש את התורה למשה וכו'. אמר רבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי, על כל דבר ודבר שהיה הקב"ה אומר למשה, היה אומר לו טומאתו וטהרתו. כיון שהגיע לפרשת אמר אל הכהנים, אמר משה לפניו, רבונו של עולם אם נטמא זה במה תהא טהרתו, לא השיבו. באותה שעה נתכרמו פניו של משה, כיון שהגיע לפרשת פֶּרֶה אֲדוֹמָה, אמר לו הקב"ה למשה באותה שעה שאמרתי לך אמור אל הכהנים ואמרת לי אם נטמא במה תהא כפרתו, ולא השיבותיך, זו היא טהרתו, ולקחו לטמא מעפר שרפת החטאת וגו'.

^{כא} בתנחומא חקת (סימן ח): רבי אחא בשם רבי יוסי בר חנינא אמר, בשעה שעלה משה למרום שמע קולו של הקב"ה יושב ועוסק בפרשת פֶּרֶה אֲדוֹמָה, הלכה בשם אומרה, רבי אליעזר אומר עגלה בת שנתה ופרה בת שתיים. אמר משה לפניו, רבונו של עולם העליונים ותחתונים שלך הן ואתה אומר הלכה בשמו של בשר ודם. אמר לו, צדיק אחד עתיד לעמוד בעולמי, ועתיד לפתוח בפרשת פֶּרֶה אֲדוֹמָה תחלה, רבי אליעזר אומר עגלה בת שנתה ופרה בת שתיים. אמר לפניו, רבון העולמים יהי רצון שיהא מחלצי. אמר לו, חייך שהוא מחלציך, הוּא הוא דכתיב (יחזקאל יח, ד) וְשֵׁם הָאֶחָד אֱלִיעֶזֶר, ושם 'אותו המיוחד' אליעזר.

^{כב} בישמח משה פרשת חקת (ד"ה במדרש תנחומא), עיי"ש באורך

^{כג} והוא לשון המשנה ריש מסכת פרה (א, א).

מג

קושיא יט

וצ"ב למה היה משה מתמה בכאן על מה שהקב"ה אומר שמועה מפי בשר ודם, והלא הקב"ה אומר תמיד שמועות מפי כל החכמים, וכמבואר בנמרא חגיגה

יט) פרעגט מען די קשיא. לכאורה פארוואס האָט ער עפעס געפרעגט אַז הקדוש ברוך הוא זאָגט שמועה מפי בשר ודם. [והלא] הקדוש ברוך הוא 'זאָגט דאָך נאָך' [דבריו] תוֹרָה פון אַלע [חכמים].

מד

די גמרא זאָגט דאָך אַזויכ"ה, [אז] ער זאָגט נאָך פון אַלע חֲכָמִים, [והשתא אמר הקב"ה] מֵאִיר בְּנֵי אוֹמֵר.

נאָר פון רבי מאיר האָט ער [קודם] נישט געזאָגט, ווייל ער האָט געלערנט פון אַחֲרֵן. און ווען מ'האָט [אַבער] געזאָגט [אז] ער איז געווען [תוכו אכל וקליפתו זרק שוב אמר הקב"ה בשמו של רבי מאיר].

אין חגיגה זאָגט דאָך די גמרא [אַזוי], אַז ער האָט געזאָגט עפעס אַ תירוץ פאָרוואָס ער האָט געלערנט פון אַחֲרֵן, [שוב] האָט ער געזאָגט [אליהו הנביא], עכשיו אומר הקדוש ברוך הוא 'מֵאִיר בְּנֵי אוֹמֵר'.

מה

על כל פנים [שטייט דאָרט אַז] הקדוש ברוך הוא זאָגט [נאָך די מימרות] פון אַלע חֲכָמִים. [ואם כן] פאָרוואָס האָט ער עפעס דאָ געהאָט אַזאָ קשִׁיָא [עליונים ותחתונים ברושתן ואתה אומר שמועה מפי בשר ודם].

מו

קושיא כ

גם מה חידש לו הקב"ה בהתירוץ שהשיב לו עתיד צדיק אחד לעמוד בעולמי ויפתח בפרשת פרה. והלא גם מתחילה הבין משה שרבי אליעזר הוא צדיק, מכיון שהקב"ה אמר שמועה מפי

כ) [און] ממה נפשך, [אויב] איז ווידעראום אַ קשִׁיָא, [נו] וואָס האָט ער אים געענטפערט, [עתיד] שיעצא צדיק אחד בעולמי.

נו אַודאי האָט ער געוואוסט [גם מעיקרא, דמכיון] אַז ער זאָגט נאָך מפי רבי אליעזר, מסתמא וועט זיין אַזאָ צדיק וואָס ער וועט דאָס זאָגן, ס'איז אַודאי אַאָמת.

^{יב} והוא התנא רבי אליעזר שבמשנה, הנקרא בכמה מקומות במשנה וגמרא בשם רבי אליעזר הגדול. ועיין בזה בהקדמת פירוש הרד"ל על פרקי דרבי אליעזר (קונטרס שם האחד אליעזר, אות ב).

^{יג} בגמרא חגיגה (טו:): ורבי מאיר היכי גמר תורה מפומיה דאחר, והאמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, מאי דכתיב (מלאכי ב, י): כִּי שְׁפָתֵי כֹהֵן יִשְׁמְרוּ דַעַת וְתוֹרָה יִבְקְשׁוּ מִפִּיהוּ כִּי מִלֶּאֱלֹהִים ה' צִבְאוֹת הוּא, אם דומה הרב למלאך ה' צבאות יבקשו תורה מפיהו, ואם לאו אל יבקשו תורה מפיהו. אמר ריש לקיש, רבי מאיר קרא אשכח ודרש, הֵט אֶזְנוֹךְ וְשָׁמַע דְּבָרֵי חֲכָמִים וְלִבְךָ תִּשְׁמַע לְדַעְתִּי (משלי כב, יז), לדעתם לא נאמר אלא לדעת. רב חנינא אמר מהכא, שמעי בת וראי והטי אונך ושכחי עמך ובית אביך וגו' (תהלים מה, יא). ○ קשו קראי אהדדי, לא קשיא הא בגדול הא בקטן [פירש"י]: גדול היודע לזיזר שלא ילמוד מעשיו, יכול ללמוד תורה מפיו. כי אתא רב דימי אמר, אמרי במערבא, רבי מאיר אכל תחלא [פרי החיצון הנאכל בתמרה] ושדא שיחלא [גרעינה הנוקרת] לברא. ○ דרש רבא, מאי דכתיב (שיר השירים ו, יא) אֶל גֶּת אֶגְזוֹ וְדִרְתִּי לְרִאוֹת כַּבִּי הִנָּחַל וגו', למה נמשלו תלמידי חכמים לאגוז, לומר לך מה אגוז זה אף על פי שמלוכלך בטיט ובצואה אין מה שבתוכו נמאס, אף תלמיד חכם אף על פי שסרח אין תורתו נמאסת. ○ אשכחיה רבה בר שילא לאלהיו, אמר ליה מאי קא עביד הקב"ה, אמר ליה קאמר שמעתא מפומיהו דכולהו רבנן, ומפומיה דרבי מאיר לא קאמר. אמר ליה אמאי, משום דקא גמר שמעתא מפומיה דאֲחֵר. אמר ליה אמאי, רבי מאיר רמון מצא, תוכו אכל קליפתו זרק. אמר ליה השתא קאמר [עכשיו שמע לקולך ואמר שמועה מפיו] מאיר בני אומר, בזמן שאדם מצטער שכינה מה לשון אומרת, קלני מראשי קלני מְזוּרְעֵי (עי' סנהדרין פז מר במשנה וגמרא).

אָבער אויף די קשיא [אתה אומר מפי בשר ודם] האָט ער דאָך אים גאָרנישט געענטפערט.

מז

קושיא כא

ומהו הכוונה באומרו "ויפתח" בפרשת פרה תחילה

כא) און וואָס איז דער 'ויפתח' בפרשת פרה [תחילה], ער וועט עפעס אָנהייבן מיט דעם. עפעס אַנדערש האָט ער נישט געלערנט 'פריער'?

מח

קושיא כב

במדרש: ביקש שלמה לידע טעמיה של פרה, אמר אַמְרִיתִי אַחֲפָמָה וְהִיא רְחוּקָה מִמֶּנִּי. ודקדק בישמח משה על שלא אמרו ביקש שלמה לידע 'ולא ידע'

כב) דער זיידע זכרוננו לברכה אין ישמח משה¹ שטעלט זיך.

ס'שטייט [אין מדרש]² ביקש שלמה לידע טעמיה של פרה, אמר אַמְרִיתִי אַחֲפָמָה וְהִיא רְחוּקָה מִמֶּנִּי.

פרעגט ער [דלפי מובן הפשוט שלבסוף לא השיג שלמה ענין פרה, אם כן קשה] ער העט געדארפט צו זאגן ביקש שלמה לידע 'ולא ידע', [ולמה מסיים שאמר] אַמְרִיתִי אַחֲפָמָה וְהִיא רְחוּקָה. ס'איז דאָך אַן איבעריג לשון³.

מט

קושיא כג

במדרש פליאה: מה ראה קרח לחלוק על משה, פרשת פרה אַדוּמָה רָאָה. וצ"ב השייכות מזה לזה

ס'איז ידוע דער מדרש [פליאה]⁴, מה ראה קרח לחלוק על משה, פרשת פרה אַדוּמָה רָאָה.

כג) ס'איז אַ פּלֶא [דלא מובן השייכות מפרשת פרה אַדוּמָה למחלוקת קרח] (וכדלהלן באות נא).

נ

קושיא כד

בפסיקתא זוטרותא יש סתירה לזה, שקרח נחלק רק לפי 'שלא ידע' שפּרָה אַדוּמָה כפרה גדולה היא על ישראל

כד) זיי זאגן אַלע, אין די פסיקתא [זוטרותא]⁵ שטייט גאָר פּוֹנֶקט פאַרקערט. [קרח] ער האָט געקריגט אויף משה רבינו⁶, והוא לא ידע שפּרָה אַדוּמָה כפּרָה גְדוֹלָה על ישראל.

¹ בישמח משה (ריש פרשת חוקת). להבין המדרש: ביקש שלמה לידע סודָה של פרה אַדוּמָה, אמר אַמְרִיתִי אַחֲפָמָה וְהִיא רְחוּקָה מִמֶּנִּי. דלפי פשוטו הוה ליה לומר בקש לידע "ולא ידע" אמר אַמְרִיתִי וכו', ומדלא קאמר הכי, מכלל שידע, אם כן אמאי אמר והיא "רְחוּקָה" ממני.

² כן מובא לשון המדרש בישמח משה. ועיין כעין לשון זה בילקוט שמעוני חקת (רמז תשנט): זאת חקת התורה. רבי יצחק פתח, כל זה נסיתי בחקמה אַמְרִיתִי אַחֲפָמָה וְהִיא רְחוּקָה מִמֶּנִּי (קהלת ז, כג). אמר שלמה, על כל התורה כולה עמדתי, ועל פרשה זו של פרה, כיון שהייתי מגיע בה הייתי דורש בה חוקר בה ושואל בה, אַמְרִיתִי אַחֲפָמָה וְהִיא רְחוּקָה מִמֶּנִּי. [ונגוף הענין שאמר שלמה כן על פרשת פרה, איתא בכמה מדרשים, וגם בגמרא נדה (ט, ט)].

³ כן היה רגיל רבינו להקשות הקושיא, דהיה לו לומר "ולא ידע", ותו לא. ובישמח משה גופא הוא בשינוי קצת, דאדרבה היה לו להאריך בלישנא, ולהוסיף התיבות "ולא ידע".

⁴ הובא בישמח משה ריש פרשת קרח, ועוד ספרים.

⁵ בפסיקתא זוטרותא הנקרא מדרש לקח טוב (בפרשת חקת, והובא שם בילקוט ראובני): ולמה נאמר [פרשת פרה] אחר מחלוקת של קרח, לפי שִׁהְקָהְתִּים הטהרו לשאת את ארון ברית ה', שנאמר (נשא ז, ט) בַּכֶּתֶף יֵשֵׁא. אמר קרח, לא דיי שהוציאני מכלל הכהונה והמתנות, אלא שגילחתי את ראשו ועשאו סבל. מיד נתקנא למשה להחרח ריב. והוא לא ידע שחוק פרה אַדוּמָה כפרה גדולה היתה על ישראל. הם חטאו בעגל, תבוא 'פרה' אַדוּמָה, תהיה להם לְמִי

זעט עפעס אויס ער האָט פאַרדעם געקריגט, ווייל ער האָט 'נישט' געוואוסט פון פֿרָה אַדוּמָה. ס'איז פונקט דער היפּונך [מהמדרש הנזכר. וצריך ביאור ליישב הסתירה].

נא

קושיא בה

וגם דברי הפסיקתא וזמרתא צריך ביאור, מדוע אם היה קרח יודע פרשת פרה, לא היה נחלק על משה

כה) און ס'איז ביידע אַ פֿלאַ [בעצם הענין, גם דברי הפסיקתא. שהרי] די מחלוקה [פון קרח על הכהונה] איז נישט גיווענדט ווייל ער האָט יאָ געוואוסט, און נישט ווייל ער האָט נישט געוואוסט. וואָס פאַר אַ שייכות [האָט איינס מיטן צווייטן].
מ'ווייט דאָך ביידע [מדרשים] נישט [קין פֿשט], מ'פאַרשטייט דאָך דאָס נישט.

נב

הקדמה לקושיא בו

בר"ף בשם הירושלמי: אין מפסיקין בין פרה להחודש, ובדין הוא שתקדים החודש לפרה, שבאחד בניסן הוקם המשכן ובשני נשרפה הפרה, ולמה פרה קודמת, לפי שהיא טהרתן של כל ישראל לאמיר זען. די פֿרָשָה פון פֿרָה אַדוּמָה, מ'ליינט פֿרָשֶׁת פֿרָה אַדוּמָה [קודם לפרשת החודש], אייביג איז נישט קיין [שבת] הַפֿסְקָה [ביניהם].
פון פֿרָה צו הַחֹדֶשׁ שטייט^{לא} איז נישט קיין הַפֿסְקָה.

נג

שטייט דעם טעם, זאָגט דער רי"ף^{לב}, ווייל לעולם העט מען געברויכט צו לייגען פֿרָה אַדוּמָה 'נאָך' פֿרָשֶׁת הַחֹדֶשׁ. ווייל באחד לחודש הוקם המשכן, ובשני לו נשרפה הפרה^{לג}, איז דאָך פֿרָה אַדוּמָה געווען דעם צווייטן טאָג [בניסן], האָט מען געדאַרפט שפּעטער [לקרות פרה, לאחר החודש שזמנו באחד בניסן (או בשבת שלפניו)].
נאָר פאַרוואָס דען ליינט מען פריער פֿרָה, ווייל מ'האָט [עס] געברויכט צו וויסן צו די טַהָרָה. [וועגן] די טַהָרָה האָט מען געברויכט צו וויסן [פריער, כדי] די טַמָאִים זאָלן וויסן [לטער עצמם קודם הפסח].

נד

והביאור בזה, לפי שבאם היו קורין פרה לאחר החודש, לפעמים לא היה נשאר שבועה ימים להזאת שלישו ושביעי קודם הפסח

[והביאור בזה, ווייל] אין [דעם שבת נאָך] פֿרָשֶׁת הַחֹדֶשׁ קען שוין אויסקומען אַמאָל ס'זאָל זיין 'צי שפּעט'. למשל אַז ס'געפאַלט זיך ראש חודש [ניסן] אום שַׁבָּת, און

נָדָה חֲטָאת הָיָא. תבוא פֿרָה אַדּוּמָה, ותכפר על הזהב שהוא אדום. תְּמִימָה, תבוא תמימה ותכפר על אומה שהיא תמימה. אֲשֶׁר אֵין בָּהּ מוֹם, תבוא אשר אין בה מום ותכפר על אומה אשר אין בה מום. אֲשֶׁר לֹא עָלָה עָלֶיהָ עוֹל, ותכפר על שפרקו עול.

^{לא} בירושלמי מגילה (דף כה:): רבי לוי בשם רבי חמא בר חנינה, אין מפסיקין בין פרה להחודש. אמר רבי לוי סימניהון דאילין פרשתא, בין הכוסות הללו אם רצה לשתות ישתה בין השלישי לרביעי לא ישתה (פסחים פ"י, מ"ו). רבי לוי בשם רבי חמא בר חנינה, בדין הוא שתקדים החודש לפרה, שבאחד בניסן הוקם המשכן ובשני נשרפה הפרה, ולמה פרה קודמת, שהיא טהרתן של כל ישראל.

^{לב} בר"ף (מגילה ל:), שהעתיק שם לשון הירושלמי דלעיל. [וכן הובא זה גם ברש"י מגילה כט. ד"ה ברביעית].

^{לג} ומפרש שם הר"ן: מפני שלא היו יכולים לשרוף את הפרה עד שהוקם המשכן. ונמצאת פרה מאוחרת לראש חודש ניסן. אלא שהקדימה מפני שהיא טהרתן של ישראל, וכיון שכן אין ראוי להפסיק בין פרה להחודש, כדי שלא תקדים כל כך, מאחר שהיתה ראויה להיות מאוחרת.

מ'ליינט פֿרשֶׁת הַחֹדֶשׁ [בו ביום, אם כן] ווען מ'קומט צו די אַנדערע וואָך [שבת, ח' בניסן], אַז מ'ווערט געוואָר [דעמאָלטס פון טהרת פֿרה אַדומָה], איז שוין נישטאָ קיין זיבן טאָג [ביז פסח, לצורך הַזֵּאת שלישי ושביעי], ווען מ'וועט ליינען פֿרשֶׁת פֿרה איז שוין נישטאָ קיין זיבן טאָג ביז פֿסח [שיחול א' דפסח בשבת הבא אחר זה], ס'פעלט שוין אַ טאָג. אַז מ'וועט אָנהייבן זונטאָג די טַהֲרָה, קאָן אַמאָל אויסקומען אַז ס'איז נישטאָ קיין זיבן. [וולכן] האָט מען געמאַכט אייביג דאָרף מען ליינען 'פריער' פֿרשֶׁת פֿרה, אַזוי זאָגן דאָך די מפרשים^{לד}.
דער רי"ף זאָגט עס בקיצור, אָבער אין די מפרשים מילא איז דאָך ידוע אַז דאָס איז דער טעם^{לה}.

נה

ומה שלא תקנו לקרות שתייהן בשבת אחת, לפי שלא רצו להטריח בהרבה קריאות כל כך. או בכדי שתהא מינכרא מילתא לכל פרשה בפני עצמה

און פאַרוואָס מ'קאָן נישט ליינען ביידע אינאיינעם [פרה והחודש בשבת אחת], האָט מען נישט געוואָלט מַטְרִיחַ זיין.
און ס'שטייט^{לו} אויך [אַנדערע] תירוצים, וואָרן אַז ס'איז שוין צוויי פרשיות אויפֿאַמאָל, איז נישט אַזוי מִינְכָּרָא מִיְלָתָא. האָט מען נישט געוואָלט [לתקן לקרות] אינאיינעם, איבערדעם האָט מען געמוזט מאַכן, האָט מען געמאַכט פרשת פרה 'פריער'.

^{לד} כעת לא מצאנו מקורו להדיא. ועיין בספר הפרדס לרש"י (סימן כא) ובאבודרהם (סוף סדר ד' פרשיות) ומטה משה (אות תתקצו) דמשמע בכונתם כן. ובאמת בסוף ס"ג פרה תשי"ד (לשון קדשו ולד, אות קכב) וס"ג פרה תשכ"א מפרש רבינו כן מפי עצמו, וכן בס"ג פרה תש"כ (כמובא לשונו להלן בסמוך).

^{לה} ועיין עוד בזה בדברי רבינו בס"ג פרה תש"כ (לשון קדשו קמא, אות יז-כד) וז"ל: שטייט נישט [ארויס מבואר בירושלמי] וואָס דער פֿשֶׁת איז, פאַרוואָס וועגן דעם ווייל ס'איז טַהֲרָה האָט מען עס מקדים געווען. נאָך איך האָב געקלערט [לפרש, ההכונה שמקדימין פרה] פֿאַרדעם ווייל מ'דאַרף עס האָבן [די אָפֿר פֿרה] צו נוצן 'פֿאַר' פסח, [שייכלו להקריב] דעם קרבן פסח. ◦ נאָך ס'איז אַביסל שווער, וואָרן פון ראש חודש איז דאָך נאָך צוויי וואָכן [ביז פסח], און ס'איז דאָך גענוג זיבן טאָג [קודם ערב פסח, להיות פנאי להוות מאַפֿר פֿרה קודם חג, וקודם הקרבת קרבן פסח]. ◦ נאָר אפשר קען זיין [ווייל] ווען ס'געפֿאַלט זיך טאַקע [שבת] אום ראש חודש [ניסן, וקורין בו פרשת החודש], דעמאָלטס געפֿאַלט דאָך [שבת הבא בח' ניסן, ושוב לא נשאר ז' ימים עד הפסח. [און] מ'מוז דאָך ליינען [דייקא ביום] שבת [די פרשת] פֿרה, [ווייל] שבת דעמאָלטס איז דאָך זמן קהלה לכל, קומט מען דאָך הערן. אינדערוואָכן קען נישט יעדער [הערן, ווייל] כולם טרודים. [וממילא] שבת, אז ס'געפֿאַלט זיך ראש חודש [ניסן] אום שבת, קומט אויס [אַז] פונעם אַנדערן שבת [ח' ניסן] איז שוין נישטאָ קיין זיבן טאָג [עד ערב פסח], דאַרף מען [ווען] אויפֿאַמאָל ליינען [ב' הפרשיות] אין איין טאָג. ◦ לעולם איז דאָך טאַקע באַחד [בניסן] נאמרה פרשת פרה, ואם כן] אז ס'געפֿאַלט אין ראש חודש [היה ראוי לקרות פרה בו ביום. ווין] די גמרא זאָגט דאָך אין גיטין דף ס'. אז שמונה פרשיות נאמרו בו ביום, אין ראש חודש ניסן ווען ס'איז היום המְשַׁכֵּן געווען. און איינס פון די שמונה פרשיות איז פֿרה אַדומָה, זאָגט רש"י - דאָרט אין גיטין דף ס' זאָגט עס רבי לוי - זאָגט רש"י ווייל בשני נשרפה הפרה, האָט מען עס מיט אַ טאָג פריער געמוזט 'זאָגן'. קומט אויס האָט מען געזאָגט די פרשה פון פֿרה טאַקע אום סאַמע ראש חודש. און אז ס'געפֿאַלט זיך [שבת] אום ראש חודש, דאַרף מען טאַקע [גיווען] דעמאָלטס אליין ליינען [פרשת פֿרה]. קומט דאָך אויס [דהיה ראוי לומר דכשחל ר"ח ניסן בשבת] דאַרף מען ליינען צוויי פרשיות [נוספות, פרה והחודש]. האָבן די חכמים נישט געוואָלט מַטְרִיחַ זיין, מ'ליינט דאָך פון [קריאת] "ראש חודש" אויך [שכפרשת פינחס, ונמצא שכבר קורין בו' ספרים], די פרשת השבוע, און ראש חודש, און פרשת החודש, מ'האָט נישט געוואָלט מַטְרִיחַ זיין [לקרות עוד פרשה וביעית מענין פֿרה אַדומָה], ס'איז צופיל טירחא דציבורא אפשר צו ליינען דריי פרשיות [נוספות], דאָס העט געווען אַ 'געוואָלדיגע טירחא' [דציבורא], צוויי [נוספות] ליינט מען דאָך שוין, פון ראש חודש און פון פרשת החודש, און מ'ליינט דאָך שוין פרשת השבוע, האָט מען נישט געוואָלט צוגעבן נאָך אַ פרשה.

^{לי} יש לעיין עוד למצוא מקורו.

נו

קושיא כו

אמנם צ"ב למה גם בזמן הזה כשאין אפר פרה, ולא שייך טעם קרימת פרה להחודש, עם כל זה אין מקדימין החודש לפרה (כו) אָבער לעולם אין אָמַת'ן אַרײַן, הײַנט [בזמן הזה] איז דאָך דאָס גאַנצע נישט [שייך, להוות מן אפר הפרה, שהרי] ס'איז דאָך נישט נוֹהֵג בְּזִמְנָן הַזֶּה. ס'איז אינגאַנצן אַ חֲדוּשׁ [למא לא יקראו פרה לאחר החודש בזמן הזה].

נז

ובחתם סופר מבואר עוד, דאף מה שנחשב הקריאה בשאר הקרבנות כאילו הקריב קרבן, גם זה לא שייך בזמן הזה לענין פרה אדומה

דער חתם סופר זאגט¹⁷ [לפרש הפסוק] זאת 'חֲקַת' התּוֹרָה אֲשֶׁר צִוָּה ה' 'לֵאמֹר', פֶּאֶרְוֹאָס מִדְּאָרְף צו זאָגן פֶּרָה אֲדוֹמָה, דאָס גאַנצע איז אַ חֶק בְּלִי טַעַם. [ווייל] אַלדִינגס קאָן מען זאָגן, אַלע קִרְבָּנוֹת אַז מ'איז מִקְרִיב, ס'ווערט נִתְקַבֵּל ביי הקדוש ברוך הוא [קריאת הפרשה כאילו הקריב, וכמו שדרשו] (מנחות קי.) זאת תּוֹרַת הָעֵלָה (צו ו, ב), כל העוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה, ס'ווערט נִתְקַבֵּל [קריאת הפרשה] פֶּאֶר הקדוש ברוך הוא [ומכפר עליו כאילו הקריב עולה].

נו אָבער דאָ [בפרשת פֶּרָה אֲדוֹמָה] מוז דאָך זײַן הַזָּאָה שלִישִׁי ושביעי, נו קען מען דען זאָגן אַז ס'איז ווי גלייך מ'האָט מִזֶּה געווען, דאָס איז דאָך זיכער נישט. דעס קאָן נישט געטון ווערן, די הַזָּאָה וואָס מ'דארף צו טון בִּידֵי אָדָם, קען נישט געטון ווערן מיטן זאָגן.

[וואס כן] איז דאָך עס אינגאַנצן אַ פֶּלֶא, וואָס טוט מען אויף מיטן זאָגן. בשלמא זאָגט ער אַ קִרְבֵּן, ווערט נִתְקַבֵּל פֶּאֶר השם יתברך, השם יתברך נעמט עס אָן [כאילו הקריב]. אָבער דאָ אַט איז דאָך נישט שייך צו זאָגן אַז מ'נעמט עס אָן, וואָרן די הַזָּאָה איז דאָך נישט געשען, אָן דער הַזָּאָה איז דאָך נישט פֶּאֶרְהאַנדן [קיין טהרה], קען דאָך נישט זײַן.

דער חתם סופר זאָגט זאת 'חֲקַת' התּוֹרָה אֲשֶׁר צִוָּה ה' 'לֵאמֹר', דער "לֵאמֹר" דאָס איז אַ "חֶק". אַזוי זאָגט עפעס דער חתם סופר.

נח

ועכ"פ צ"ב למה בזמן הזה לא יקראו פרה לאחר החודש, כמו שהיה בין. והגם שיש לומר לפי שלא רצו לשנות מזמן המקדש, כדי שיהיה זכר לַמִּקְדָּשׁ. אבל מ"מ נראה לבאר דיש בזה גם טעם הניגון בעצם, וכמבואר בראשונים דבכל המצות הוא כן, דמלבד הטעם הנגלה שגילוי לנו, יש בזה עוד טעמים פנימיים לאין שיעור

יהיה איך שיהיה, אָבער הײַנט איז דאָך עס אינגאַנצן נישט [שייך, ואם כן] לכאורה העט מען געמעגט ליינען פֶּרָשֶׁת פֶּרָה דערנאָך.

[נגאָר] אפשר האָט מען נישט געוואָלט קיין חילוק מאַכן [בין בזמן הזה לזמן המקדש, ולכן גם עתה קורין פרה קודם להחודש], לְזִכָּר אַזוי ווי מ'האָט דעמאָלטס געטון¹⁸.

¹⁷ בחתם סופר על התורה (פרשת חקת): זאת חֲקַת התּוֹרָה אֲשֶׁר צִוָּה ה' לֵאמֹר. יש לומר, כל מצוות קרבנות, אע"פ שאינם נוהגים בזמן הזה, ולכשיבנה בית המקדש בב"א יבוא משה ואהרן עמהם (תוספות פסחים קיד:) וילמדנו סדר עבודה, מכל מקום מצוה לעסוק בה, דמכפר כאילו הקריב עולה, וכדומה. אבל הקריאה בתורה בפרשת הַזָּאת מי חטאת, אי אפשר לומר שיהיה עי"ז טהור מטומאת מת, כאלו הוזה בשלישי ובשביעי, זה אינו בלי ספק, ולשיבוא משיח יבוא משה ואהרן עמו, ואם כן הקריאה והלימוד בזה שלא לצורך, ומכל מקום מצוה גדולה לקריתה ברבים ולעסוק בהלכותיה, והיינו חקת בלי טעם. וזהו שאמר זאת חֲקַת התּוֹרָה, ומה היא החקת, אֲשֶׁר צִוָּה ה' לֵאמֹר זאת הפרשה ברבים ולהגות בה, דרוש וקבל שכר, זו היא חוקה.

נט

על כל פנים דאָס ברויך פֿשט, [און] איך מיין אַז ס'איז נאָך דאָ טעמים [כמו שנבאר].
[והגם שכבר מבואר הטעם בירושלמי ורי"ף, אמנם] אַלע זאכן וואָס ס'שטייט פון די
פריערדיגע, אין די ראשונים, זיי האָבן געהאַט אַסאַך טעמים [פנימיים מלבד הטעם שגילו
לנו], און מ'האַט געהאַט אַ טעם [פשוט] וואָס מ'האַט געזאָגט 'פאַר דער וועלט', אָבער
ס'איז געלעגן [נאָך] פֿנימיות, [אין] פֿנימיות איז [אַלץ] דאָ נאָך אַ טעם, נאָך טעמים.

ס

אַזוי ווי דער רמב"ם האַלט דאָך אַזוי אין ספר המורה (חלק א) אויך, ער זאָגט
[דאָרט] טעמים פֿשוטים אויף אַלע מַצוֹת. פונדעסטוועגן - זאָגט ער - איז דאָ אין
פֿנימיות אַזוינס - ווי דער רא"ה איז עס מַסְבִּיר לט - אַזוינס וואָס מ'פאַרשטייט נישט.
[דאָף שאמרו טעמים פשוטים] אָבער בַּסוּדָן שֶׁל דְּבָרִים איז דאָ כִּמָּה טעמים וואָס ס'האַט
קײן שיעור נישט^ט.

אַזוי ווי [דער לשון חכז"ל] מקרא אחד יוצא 'לכמה טעמים' שטייט דאָך^{מא}.
דאָס איז דאָך אַ כָּלל גָּדוֹל, וּכְפִשִּׁישׁ יִפְצֹץ סֵלַע (ירמ' כג, כט), [מה פטיש זה] מתחלק
לכמה ניצוצים [אף מקרא אחד יוצא לכמה טעמים].

סא

[והטעם שבירושלמי בקדימת פרה להחודש] דאָס איז אַ טעם פֿשוט, פאַר דער וועלט.

^{לח} או מטעם דמהרה יבנה בית המקדש, וכמו שמצינו שחשו חז"ל לזה בכמה ענינים. (דברי יואל).
^{לט} עיין שם בספר החינוך במצוה צ"ב, צ"ה, צ"ח, ק"ד, קי"ז, קכ"ד, קמ"ב, קנ"ט, קס"ט, ועוד. ועיין בהקדמת
החינוך - ועיין בס"ג שקלים תשי"ד [לשון קדשו רל, אות עא] שהעתיקנו שם באריכות מלשונות ספר החינוך בזה,
ואכמ"ל. - ועיין בלשון רבינו בשו"ת דברי יואל (קט, ב. ד"ה והרא"ה). וע"ע בזה בליקוטי אמרים תניא (אגרת הקודש,
סימן יט), ובאגרא דכלה פרשת עקב (ד"ה ויש לפרש עוד).

^מ וז"ל רבינו בס"ג שקלים תשי"ד (שם, אות עג): וואָרן דער כָּלל איז, ווי דער חינוך זאָגט עס כִּמָּה פֿעמים,
[בספר החינוך] פון דער רא"ה, ער זאָגט דאָך אויף יעדע מַצְוָה אַ טעם, זאָגט ער כִּסְדָר, אַז מ'זאָל נישט מיינען
[זשהו כל הטעם של המצוה. נאָר] נישט דאָס איז דער טעם וואָס ער זאָגט, דער עיקר איז אַ טעם פֿנימי, וואָס די
מַקְבִּילִים זאָגן, אַזוי זאָגט ער כִּמָּה פֿעמים אין חינוך זאָגט דאָרט דער רא"ה, נאָר ער זאָגט נאָר פאַרדעם אַ טעם
פֿשוט, [כדי] מ'זאָל וויסן אַז עַל פִּי פֿשוט איז אויך עפעס דאָ אין די מַצוֹת, וְהִכָּל לִשְׁמֹעַ שְׁמִים לֹאֲזוֹת ער אויס
דערויף עטליכע מאל אַזוי, אין דעם ספר החינוך.

מיט דעם קאָן מען פאַרשטיין, דאָס איז די זעלבע [בחינה, וואָס מיט דעם זענען] די אַלע קִשּׁוֹת
פאַרענטפערט, [וואָס] מ'פֿרעגט אויפן רמב"ם אין די טעמי המצות [שכותב בספר המורה ח"ג]. דאָס איז בלי ספק,
מ'זעט עס אין רמב"ם אויך אין ספר המורה, ער האָט אויך געהאַט די שִׁטָּה [כשיטת ספר החינוך], אַז ס'איז דאָ
דערינען פֿנימיות וואָס אונז זעמיר נישט משיג, דאָס איז דאָך אַלע תרי"ג מצות זענען פונעם בודאָל כָּל עוֹלָמִים,
[והכתוב אומר] הַחֵקֶר אֱלֹקִים תִּמְצֹא. נאָר דער רמב"ם האָט געהאַט אַזאָ שִׁטָּה אַז ס'מוז זיין עַל פִּי פֿשוט אויך
עפעס [טעמים], איבערדעם זענען די אַלע טעמים [שכותב הרמב"ם]. אָבער נישט [אַז] דאָס איז דער עיקר, [און אַז]
דאָס איז דאָס גאַנצע [טעם]. מיט דעם זענען פאַרענטפערט אַלע קִשּׁוֹת וואָס מ'פֿרעגט אויף אים.

און ווידער דער רא"ה [אין ספר החינוך] איז דאָך אויך געגאַנגען [תמיד] אין דרך הרמב"ם, אַזוי ווי ער זאָגט
אין דער הקדמה^א אַז ער מאַכט דעם גאַנצן סדר המצות [בחסכון התרי"ג] לִפִּי שִׁטַּת הַרְמַב"ם. פון דעם זעט מען
אַז ער איז געגאַנגען אין דער זעלבער שִׁטָּה [ווי דער רמב"ם אויך מיט דעם, אַז] ער זאָגט טעמי המצות, אָבער ער
זאָגט אַרויס כִּמָּה פֿעמים כִּפְּיִרוּשׁ אַז נישט דאָס איז עס.

^{מא} בגמרא סנהדרין (לד): כדבעא מיניה רבי אסי מרבי יוחנן, אמרו שנים [מהסנהדרין] טעם אחד משני מקראות,
מהו. אמר ליה אין מונין להן אלא אחד [פירוש: דחד מהנך קראי לאו להכי אתא, דקיימא לן לא נכתבו שני מקראות
לטעם אחד, הלכך חד מייניהו מטעא טעין]. • מנהגי מילי, אמר אביי, דאמר קרא (ההלים סב, יב) אחת דבך אלקים
שְׁתֵּים זו שְׁמִעָתִי [נאבל שתיים לא דיבר אלקים לשמוע אחת], מקרא אחד יוצא לכמה טעמים, ואין טעם אחד יוצא
מכמה מקראות. • דבי רבי ישמעאל תנא, וּכְפִשִּׁישׁ יִפְצֹץ סֵלַע, מה פטיש זה מתחלק לכמה ניצוצות, אף מקרא
אחד יוצא לכמה טעמים.

אָבער [איך מיינ] ס'ליגט נאָך עפעס אַ טעם אין דעם, אַז מ'האַט מ'קדשים געווען פֿרשת פֿרה, פֿאַר פֿרשת הַחֶדֶשׁ.

סב

קושיא כז

הנה לפי פשוטו מיידי פֿרשת פֿרה בדיני עשיית אפר פֿרה, והואתה בשלישי ושביעי בכדי למחר ממזמאת מת לאָמיר זען. מ'ליינט דאָ אין דער סדרה פון די פֿרשת פֿרה, די גאַנצע קריאָה - די פֿרשה - גייט, דער תְּכִלִּית [עשיית פֿרה אדומה, הוא כדכתיב להלן זאת התורה] אָדָם כִּי יָמוּת בְּאֵהָל וגו' וְכָל אֲשֶׁר בְּאֵהָל וגו', אַלעס הִלְכוֹת קְבוּעוֹת, טומאת אֵהָל און טומאת מִגֶּע, אַלע טומאות, הוא יִתְחַטֵּא בּוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי, וְאִם לֹא יִתְחַטֵּא אִיזוֹ לֹא יִטָּהֵר, די אַלע ברויכן האָבן הַזֹּאת שְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי, אויף דעם תְּכִלִּית האָט מען געמאַכט די פֿרה אָדומה (בכדי) מ'זאל קאַנען געבן הַזֹּאת שְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי.

סג

אמנם מצינו בגמרא שדרשו עוד בפרשה זו, מהפסוק זאת התורה אָדָם כִּי יָמוּת בְּאֵהָל, כִּי אֵין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה

[אמנם בפסוק] זאת התורה אָדָם כִּי יָמוּת בְּאֵהָל.

אין די גמרא, אויף דריי פֿלעצער אין די גמרא, ברכות (ג:), שבת (פג:), און גיטין (נג:), אויף דריי פֿלעצער שטעלט די גמרא אַראָפּ דאָ אַ דָּרֶשׁ, זאת התורה אָדָם כִּי יָמוּת בְּאֵהָל, אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה.

סד

ובמהרש"א מפרש שדרשו כן ממה שנאמר בלשון סתם, זאת התורה

זאָגט דער מהרש"א, אין גיטין²⁰, פון וואו האָט מען גענומען צו דָּרֶשׁ'נען [אזוי], וואָס איז דאָ איבעריג [אין פסוק].

זאָגט ער, ווייל איבעראַל [בשאר מקומות] שטייט עפעס אַנדערש [אויך, וכגון] זאת תּוֹרַת הָעֵלָה, זאת תּוֹרַת הַחֻטָּאת, שטייט עפעס [צוגעלייגט צום וואָרט זאת תּוֹרַת. אָבער] סָתָם אַזוי זאת התורה, דאָס געפינט מען נישט אַזאַ מאָדע [לשון, בשאר מקומות]. ס'האָט דאָך געקאָנט שטיין פֿשוט, אַז ער וויל זאָגן דעם דין, אָדָם כִּי יָמוּת בְּאֵהָל וגו' פֿל אֲשֶׁר בְּאֵהָל וגו', וואָס כאָפט ער עפעס אָן אינמיטן זאת התורה, איז געדרינגען אַז דער פסוק מיינט נאָך עפעס, ער זאָל מיר דערציילן אַז אֵין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה.

סה

אמנם צ"ב למה הודיע הכתוב דרשה זו דייקא בפרשת פֿרה אדומה, דמשמע שיש לזה איזה שייכות לענין פֿרה אדומה

כז) נאָר לכאורה ברויך מען [נאָך] פֿאַרשטיין, וואו קומט דאָס אין די פֿרשה פון פֿרה אָדומה, וואו קומט דער זאת התורה אָדָם כִּי יָמוּת בְּאֵהָל [והדרשה שדרשו שבה] אין די פֿרשה פון פֿרה אָדומה, פארוואָס גראַד דאָ.

סו

ס'האָט געדאַרפֿט שטיין וואו [ס'שטייען] די אַלע [פסוקים] וואָס ס'שטייט מוסר אויף קיום התורה.

²⁰ במהרש"א גיטין (נז: ד"ה וריב"ל): ודאמר אין דברי תורה מתקיימין כו' שנאמר זאת התורה אָדָם כִּי יָמוּת בְּאֵהָל וגו'. דלפי פשוטו הוה ליה למכתב זאת 'תורת אָדָם' כִּי וגו', כמו זאת תּוֹרַת הָעֵלָה וגו' (צו ו, ב), זאת תּוֹרַת הַחֻטָּאת וגו' (שם, יח). וע"כ כתב זאת התורה, דהיינו שהתורה מתקיימת באדם הממית עצמו באוהל של תורה. ○ וענין המיתה, שְׁמִיטָה גופו ומסלק ממנו מוֹתֵר הַתְּאֻהָה.

כִּמָּה מוֹסְרִים גְּדוּלִים [שטייען אין פסוקים, וכגון] אין משנה תורה (ספר דברים) [וואָס] דאָס רוב [פסוקים] איז דאָךְ דְּבָרִי מוֹסֵר וואָס דער בורא כל עולמים זאָגט אָן [אין וואָס] מ'זאָל נִזְהָר זיין, כִּמָּה אֲזַהְרוֹת, און דערנאָכדעם [פאסט ס'זאָל שטיין זאת התורה וגו', וואָס מיט דעם] דערציילט מען אַז די תורה איז נישט מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה.

סז

[אָבער] דאָ איז אַ פֿרָשָׁה פון פֿרָה אָדוּמָה, ער וויל דאָ דערציילן דיני טומאה וטהרה, וויאָזוי מ'זאָל מאַכן די פֿרָה אָדוּמָה, און הַזָּאת שְׁלִישִׁי וּשְׂבִיעִי. וואו קומט דאָ אינדערמיט [דער דרש]. וואָס דאָרף איך דאָ צו וויסן, וואָס קער דאָס צו דער פֿרָשָׁה פון פֿרָה אָדוּמָה אַז איך זאָל דאָס וויסן אַז אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה.

ס'מוז דאָךְ עפעס האָבן אַ שייכות מיט די פרשת פֿרָה אָדוּמָה, אַז מ'האָט עס דאָ אַריינגעשטעלט, אַז דאָ האָט מען געשטעלט דעם למוד, די ידִיעָה.

סח

ס'איז טאָקע אַ חֲשׁוּבֵ'עַ ידִיעָה, אָבער מוז מען דאָךְ פאַרשטיין פאַרוואָס קער דאָס אַהער. ס'מוז דאָךְ זיין דְּבַר הַלְמִיד מַעֲנִינוּ, ס'מוז דאָךְ עפעס האָבן אַ שייכות מיט די פרשה פון פֿרָה אָדוּמָה, דער לימוד וואָס ער זאָגט דאָ אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה.

סט

ישוב הקושיות בפרשת פרה

[נאָר] דאָכט זיך מיר אַזוי.

ע

קושיא בח

ונקדים להבין הכוונה במאמר זו שדרשו כאן כי אין התורה מתקיימת אלא במי 'שממית עצמו' עליה
כח [דהנה] קודם ברויך מען [נאָך] פאַרשטיין, וואָס איז דער טייטש [פון דעם מימרא] אין התורה מתקיימת אלא במי 'שממית' עצמו עליה.

[והלא] ס'שטייט דאָךְ^{מג} וְחֵי בָהֶם (אחרי יח, ה) ולא שימות בהם.

פונקט פאַרקערט, די תורה הקדושה האָט דאָךְ אונז געלערנט וְחֵי בָהֶם ולא שימות בהם. און פלוצים זאָגט ער, נאָר מי 'שממית' עצמו.

עא

תירוץ מהרש"א - על קושיא בח

ובמהרש"א מפרש דהכוונה שממית גופו ומסלק ממנו מותר התאנה

דער מהרש"א זאָגט פֿשׁט^{מז}, אַז מ'מיינט [די] תַּאֲוֹת הַגּוֹף, מ'זאָל זיך מְסַלֵּק זיין [מותרות התאנה], מ'זאָל זיך אויסהאַרעווען, מ'זאָל מְסַלֵּק זיין אַלע תַּאֲוֹת הַגּוֹפְנִיּוֹת, הייסט דאָס אַ בְּחִינַת מִיתָה פאַרן גוף, [והוא כענין] מְסִירוֹת נֶפֶשׁ. אַזוי טייטשט דער מהרש"א.

^{מז} כמבואר בגמרא יומא (פה:) וסנהדרין (עד:) ועבודה זרה (כו:), דמזה למדו כי פיקוח נפש דוחה כל התורה (חזון מנ' עבירות החמורות).

^{מז} הובא לשונו לעיל בסוף הערה מב.

עב

מה שקשה על תירוצי מהרש"א

אבל תירוצו קשה, דהלא אדרבה בבית וסילוק תאִוֹת הַגּוֹף הוא עיקר תכלית העבודה, וזה נקרא "חיים", והאיך יקרא לזה בלשון "מיתה"?

[נאָר] דאַכט זיך מיר אז ס'פעלט נאָך עפעס ביאור.

[דלכאורה] פאַרוואָס הייסט דאָס מיתה, אַז מ'איז מְסַלֵּק די תאִוֹת.

[והלא] אַדְרָבָה, דער בורא כל עולמים האָט דאָך באַשאַפֵּן די וועלט [לעבדו בשבירת תאִוֹת הגופניות, ועל זה הוא שנאמר (בראשית א, לא) וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה] וְהִנֵּה טוֹב מְאֹד^מ.

ס'איז נישט [באַשאַפֵּן געוואָרן פאַר] קיין תאִוֹת, [נאָר] דער עיקר איז דאָך דאָס נַפֶּשׁ,

דער עיקר חיות איז דאָך דאָס נַפֶּשׁ.

איז דען דער גוף דאָס גאַנצע חיות?

אַז מ'איז נישט קיין פֶּעל תאִוֹת, הייסט עס מיתה?

[והלא] דאָס חיות איז דאָך דאָס נַפֶּשׁ!

פאַרקערט, אַז מ'ליגט אין די תאִוֹת, פאַלט מען אַראָפּ, איז מען דאָך מְמִית דאָס נַפֶּשׁ. אַז מ'ליגט אין די תאִוֹת, [ועל זה נאמר] לְטִמְאָה כְּהִמָּוֶה^מ. אַז מ'איז מְטִמָּא דאָס נַפֶּשׁ,

'דעס' חלילה הייסט דאָך מיתה!

[אַבער] מְסַלֵּק זיין תאִוֹת זאָל הייסן מיתה?

ס'איז עפעס שווער צו פאַרשטיין נאָך, דער פֶּשֶׁט אין דעם.

עג

ישוב קושיא בח (באופן ראשון) – ממה שפירשתי כבר

וחשבתי מעולם בביאור מאמר זו, דהכוונה על ענין קבלת מסירות נפש שצריך האדם לקבל על עצמו להיות מוכן ומוזמן בכל עת למסור נפשו לה', וכמבואר בצעטיל קמן

איך האָב אַלץ געקלערט [לפרש] אין פֶּשֶׁטות וואָס דער פֶּשֶׁט איז.

[ווייל] יעדער איד ברויך צו זיין מוכן וּמְזֻמָּן [בכל עת למסור נפשו לה'], אַזוי ווי דער

רבי ר' אלימלך זאָגט^מ אין צעטיל קטן^מ, אַז מ'איז מוכן וּמְזֻמָּן פאַר קדוּשַׁת שְׁמוֹ

^מ ודרשו בבראשית רבה (ט, ט) וקהלת רבה (פ"ג, פסוק יא) וְהִנֵּה טוֹב זה יצר טוב, מאד זה יצר הרע. והרי שמלחמת היצר טוב עם היצר הרע, הוא תכלית הברירה.

^מ בפרשת אחרי (יח, כג), ופרשת קדושים (יט, לא).

^מ ויש לציין כי אז במוצאי שב"ק שמיני פרה תשכ"ז, חל כ"א אדר ב', יום הילולא של הרבי ר' אלימלך זי"ע.

^מ בצעטיל קטן הנדפס בסוף ספר נועם אלימלך (אות א-א): בכל עת ורגע שהוא פנוי מן התורה, ובפרט שהוא יושם בטל לבדו בחדר, או שוכב על מטתו ואינו יכול לישן, יהיה מהרהר במצות עשה זו של וּנְקַדְשִׁי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (ויקרא כב, לב), וידמה בנפשו ויצייר במחשבתו כאילו אש גדול ונורא בוער לפניו עד לב השמים, והוא בשביל קדוּשַׁת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ שוכר את טבעו ומפיל את עצמו להאש על קדוּשַׁת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ. ומחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה (קידושין מ), ונמצא שאינו שוכב ויושב בטל רק מקיים מצות עשה דאורייתא. בפסוק ראשון של קריאת שמע, וברכה ראשונה של שמונה עשרה, יהרהר כנ"ל. ועוד יכוין, אם יענו אותו כל אומות העולם בכל עיניים קשים, ויפשטו עורו מבשרו להכחיש ח"ו ביחודו, יסבול כל היסורים ולא יודה להם ח"ו. ויצייר בדעתו ומחשבתו כאילו עושים לו כנ"ל. ובזה יצא ידי חוב קריאת שמע ותפלה כדין.

גם בשעת אכילה וכו' יכוין כנ"ל. וכשתחיל להרגיש תענוג גשמי, יצייר במחשבתו כנ"ל, ותיכף ומיד יאמר בפיו ובלבבו שיותר היה לו תענוג ושמחה בעשיית מצות עשה של וּנְקַדְשִׁי באופן הנ"ל, מהרגשת תענוג גשמי הזה שהוא מהצרת משכא דחריא. וכך יאמר, וראה לדבר שיותר היה לו תענוג ושמחה בעשיית מצות עשה של וּנְקַדְשִׁי באופן הנ"ל, שאפילו היו חוטפין אותו רוצחים באמצע אכילה וכו' לעשות לו העיניים קשים, הייתי משמח את עצמי על קידוש השם יתברך, יותר מתענוג גשמי הזה. אך יזהר שיהיה דובר באמת בלבבו, ושיהיה אז בשעת מעשה תקוע על לוח לבו בתוכיות ובפנימיות הלב באמת גמור, וְלֹא יִשְׁטָה אֶת עַצְמוֹ להיות כגונב דעת עליונה ח"ו.

יִתְבַּרְךָ, מִזֶּאֱל מִקְבֵּל זֵינ אוֹיף זֵיך מִיִּתָּה פֶּאָר הַשֵּׁם יִתְבַּרְךָ, דָּאָרט ווען הַשֵּׁם יִתְבַּרְךָ
הָאָט געהייסן¹, פֶּאָרן כְּבוֹד שְׁמַיִם.

עד

ומבואר בוזהר דקבלת מסירות נפש נחשב כאילו נעשה כן, ולכן נתכפר לו אפילו על עבירות שאין תשובה ויום
הכיפורים מכפרים, רק יום המיתה בלבד. וכמובא בייטב פנים כמה פעמים. ולכן שפיר נקרא זה בלשון 'שְׁמַיִת
עֲצֻמוֹ' על התורה

[און] ס'שטייט דאָך אין זוהר הקדוש^{מט} אַז דאָס הייסט שוין ווי גלייך ס'העט
געווען מִיִּתָּה, [אִיִּתְחַשֵּׁיב לִיָּה כָּאֵלֶן] אַתְּפֶטֶר, - דער זוהר ערגעץ אין [פרשת] במדבר, -
ברענגט דאָרטן דער זוהר, אַז מײַט דעם וואָס מ'איז אויף זיך 'מִקְבֵּל' מִסִּירוֹת נֶפֶשׁ
פֶּאָרן בּוֹרָא כָּל עוֹלָמִים, הייסט עס ווי גלייך ס'איז שוין געטון געוואָרן.

עה

ווי דער זיידע זכרוננו לברכה אין ייטב פנים^י האָט דאָך אַלץ [אַן אריכות] מיט דעם.
[אַז] אַזוי ווי ס'איז דאָ אין די ד' חֲלוּקֵי כְּפָרָה^{נא}, איז דאָ די עֲבֵרוֹת וואָס זיי ווערן
נישט נִתְכַּפֵּר [אָף בתשובה ויום הכיפורים ויסורים], נאָר דער יום הַמִּיִּתָּה איז מְכַפֵּר.

^{מט} בוזהר הק' פרשת במדבר (קכא), כתב בענין נפילת אפים שלאחר התפילה, וז"ל: וְיִחַזֵּי בַר נֶשׁ גְּרָמִיָּה כְּאִילוֹ
פְּטִיר מִן עֲלָמָא, וְנִפְשִׁיָּהּ מְסִיר לְהַאי אֲתֵר דְּמוֹתָא וכו'. דְּרָזָא דְּמִלָּה, דְּאִית חוֹבִין דְּלֹא מִתְכַּפְּרִין עַד דְּאִתְפֶּטֶר בַּר נֶשׁ
מִעֲלָמָא, דְּהָא הוּא דְּכִתִּיב אִם יִכּוּפֶּר הָעוֹן הַזֶּה לָכֵם עַד תָּמוּתוֹן. וְהָאִי יְהִיב גְּרָמִיָּה וְדָאִי לְמוֹתָא, וּמְסִיר נִפְשִׁיָּהּ
לְהַאי אֲתֵר. לֹא בַּפְקִדוֹנָא כְּמָה בְּלִילָא, אֲלֵא כְּמָאן דְּאִתְפֶּטֶר מִן עֲלָמָא וְדָאִי. ○ וְתַקּוּנָא דָּא בְּעִי כְּבוֹנָא דְּלִבָּא,
וּכְדִין קוּדְשָׁא בְּרִין הוּא מִרְחַם עָלָיו וּמְכַפֵּר לִיָּה לְחוּבִיָּה. זָכָא הוּא בַּר נֶשׁ דִּידַע לְמַפְתִּי לִיָּה, וְלִמְפֻלָּח לְמִאֲרִיָּה
בְּרַעוּתָא וּבְכוּנָא דְּלִבָּא. וְזִי לִיָּה לְמָאן דְּאִתִּי לְמַפְתִּי לְמִאֲרִיָּה בְּלִבָּא רְחִיקָא, וְלֹא בְּרַעוּתָא. כְּמָה דָּאִת אֲמֵר (תהלים
עח, לו) וְנִפְתּוּהוּ בִּפְיָהֶם וּבְלִשׁוֹנָם יִכָּבֹּד לוֹ וְלָכֵם לֹא נִכְּזוּ עִמּוֹ וכו'. וְעַל דָּא בְּעִי בַּר נֶשׁ לֹא אֲבִיקָא נִפְשִׁיָּהּ וְרַעוּתִיָּה
בְּמִאֲרִיָּה, וְלֹא יִיָּתִי לְגִבְיָה בְּרַעוּתָא כְּדִיָּבָא, בְּגִין דְּכִתִּיב (שם קא, ז) דוֹכֵר שְׁקָרִים לֹא יִכּוֹן לִנְגַד עֵינֵי וכו'.

^י בענין שזה עומד במקום ד' חילוקי כפרה ומכפר על הכל, עיין באורך בייטב פנים לר"ה (אות טד) ולשבת שובה
(אות יד), ולי"ג מדות (אות טו). ובענין שהמקבל עליו מסירות נפש נחשב כאילו הקריב עצמו לה' בפועל, עיין עוד
באורך בייטב פנים לר"ה (אות ה, ט, מט) ולי"ג מדות (אות יא, יט), וקהלת (אות ב).

וזהו שם (נשבת שובה, אות יד): דהא איתא בגמרא סוף יומא וכו' (פז). ד' חלוקי כפרה הן, עבר על עשה, ושב,
מוחליל מיד. על לא תעשה ושב, תשובה תולה ויום הכיפורים מכפר. על כריתות ומיתות בית דין, תשובה
ויום הכיפורים תולין, ויסורין ממרקין. אבל מי שבידו חילול השם, כולן תולין ומיתה ממרקת, עיין שם. ○ ומה
יעשה ילוד אשה כי יתאונן על חטאיו, אשר בתוכם גם עון חילול השם, כי הרבה עניני חילולי השם ישנם
כדאיתא בגמרא שם, ואיך יזכה להנצל מיסורים ומיתה. ○ הנה מצאנו להם רפואה ותעלה לזה, מן הזוהר
פרשת במדבר וז"ל דאית חובין דלא מתכפרין עד דאתפטר בַּר נֶשׁ מִעֲלָמָא וְהָאִי יְהִיב גְּרָמִיָּה לְמוֹתָא נוֹשֵׁם אִיירי
כְּשֹׁאמַר בְּרִיךְ אֶפְקֵיד רִוּחִי, וּמוֹסֵר גְּרָמִיָּה כו', כְּרִין קוּב"ה מִרְחַם עָלָיו וּמְכַפֵּר חוּבִיָּה. וְזוֹמָה הוּצִיאָו בַּסְפָּרן שֶׁל
צִדִּיקִים, אִם יִקְבֵּל הָאָדָם עָלָיו לְמַסּוֹר גּוֹפוֹ וּנְפִשּׁוֹ וּמֵאֲדָרֵי עַל קְדוּשַׁת שְׁמוֹ כְּמִצְוַה עֲלֵינוּ בְּתוֹרַתוֹ הַקְדוּשָׁה (וּאֲחַתֶּחֱנִן
ה' ה) וְאֶהְיֶה אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ כָּל לְבָבְךָ וְכָל נִפְשְׁךָ וְכָל מְאֹדְךָ, עַל זֶה נֶאֱמַר (תהלים מד, כג) כִּי עֲלִיץ הָרְגֵנוּ כָּל
הַיּוֹם, בְּקִבְלַת מִסִּירוֹת נֶפֶשׁ בְּקִרְיַת שֹׁמֵעַ, וְכֵאִילוֹ מֵת וְאִתְפֶּטֶר מֵהָעוֹלָם עַל קְדוּשַׁת שְׁמוֹ יִתְבַּרְךָ, וְזוֹהַר נִעְשָׂה
כְּקִטְן שְׁנוֹלָד, זֶךְ וּנְקִיָּה.

ועוד שם (בי"ג מדות, אות טו): דאיתא ביומא ד' חלוקי כפרה וכו', אבל עבר על חילול השם כולן תולין
ומיתה ממרקת וכו' היכי דמי חילול השם כו', עיין שם. ומי יאמר זכיתי לבי טהרתי מכזה והדומה לו. ○ ותקנה
לזה מבואר בוזהר וכו' כמאן דאתפטר מהאי עולמא וכו' עד כאן דהיינו, ואם כי איירי התם לענין נפילת אפים,
ממנו ניקח כי ענין קבלת מסירות נפש על קדושת שמו יתברך לקיים מצות וְנִקְדַּשְׁתִּי בַּתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְלֹא
תִחַלְּלוּ, יחשב לו כאלו מת ונפטר מהעולם, ומכפר על כל החטאים. ○ אשר על כן זאת עצת היעוצה הנכונה,
כאשר קבלתי ממורי זקני [הישגח משה] זלה"ה הצדיק, שהזהיר בתוך הדרוש לקבל עליו עתה ובעת קריאת שמע
בכוונת הלב למסור נפשו על קדושת שמו ית' בארבע מיתות סקילה שריפה הרג וחנק, ומחשבה טובה הקב"ה
מצרף כאלו נעשה מעשה, ובוה יצא זכאי מכל מיני החטאים, אפילו אם נתחייב ד' מיתות בית דין מכה שפגם
בד' אוניות הוי"ה כמבואר בסידור [האריז"ל], וכן אפילו על עון חילול השם, דנחשב לו כאילו כבר מת ועבר
מעולם, ובוה חיה וחייה ומיד יתכפר לו.

^{נא} כמבואר בגמרא יומא (פז), והובא בתוך לשון הייטב פנים דלעיל.

אָבער אַז מ'איז אויף זיך מַקְבֵּל - זאָגט דאָך דער זוהר הקדוש - הייסט ווי גלייך מ'האַט עס שוין געטון, [ווייל] מ'חַשְׁבָה טוֹבָה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְצַרְפָּה לְמַעֲשֶׂה (קידושין מ.), הייסט עס ווי ס'איז שוין דורכגעגאנגען דער יום המיתה אויך, [וממילא] ווערט נִתְכַּפֵּר [אלעס]. מיט [קבלת] מְסִירוֹת נֶפֶשׁ, קאָן מען אלעס מְכַפֵּר זיין.²¹

עו

נאָר אָבער, [קבלת] מְסִירוֹת נֶפֶשׁ איז אַ זאָך [וואָס] דאָס טאָר מען זיך נישט פּאַפֿן. אַז מ'פּאַפּט זיך יאָ [הוא אדרבה לחסרון].
ווי דער רבי ר' אלימלך זאָגט²² וְלֹא יֵשְׁטָה אֶת עֶצְמוֹ.²³

עז

ומה שאמרו כי התורה "מתקיימת" בזה, הכוונה כי מי שמוכן למסור נפשו לה' אפילו עד כדי מותה, שהוא המניעה היותר קשה, אם כן קל וחומר שלא ימנע עצמו משאר המניעות העומדין לנגד בעבודת ה' ושמירת התורה לאָמיר זען. [הנה באמת, להיות האדם מוכן ומזומן למסור נפשו לה'] דאָס איז דער יסוד פון פֿל התורה כולה.

אַז מ'איז טאַקע אָמַת'דיג 'דערביי', אַז דאָרט וואו די תּוֹרָה הַקְדוּשָׁה הייסט, [זאָל מען זיין גרייט דערויף].
[טאַקע] נישט אַלעמאַל, ווען די תּוֹרָה הַקְדוּשָׁה זאָגט וְחִי בָהֶם וְלֹא שִׁמּוֹת בָּהֶם, דעמאַלטס טאָר מען דאָך נישט.

²¹ ו"ל רבינו בס"ג יתרו תשכ"ב: ממילא דעס וואָס דער יום המיתה איז מְכַפֵּר, שטייט דאָך אויך אין זוהר הקדוש [כין] אַז מ'איז אויף זיך מְקַבֵּל מְסִירוֹת נֶפֶשׁ בְּאַמַּת פּאַר'ן בורא כל עולמים, איז נִתְחַשֵּׁב ליה כאלו אֶתְפָּטַר. אפילו חלילה די אַלע [שאין מתכפרים עד] יום המיתה, וואָס ס'איז הערשט דעמאַלט מְכַפֵּר, אָבער דער איד וואָס ער איז מוכן וּמְזֻמָּן פאַר'ן כְּבוֹד שְׁמִים, ער איז מוכן וּמְזֻמָּן, ער דינט דעם באַשעפּער, ער 'שטאַרקט זיך איבער' כְּנֶגֶד טִבְעוֹ, יוֹתֵר וּיּוֹפִיל דאָס טִבְעוּת איז. אַזא שטייגער אַ בְּחִינָה ווי ש'שטייט אין התורה מִתְקַיְּמָת אֲלָא בְּמִי שְׁמִימִית עֲצָמוּ עֲלֶיהָ. [וואָס] לכאורה [קשה], מעג מען זיך דען מִמִּית זיין, [והלא כתיב] וְחִי בָהֶם וְלֹא שִׁמּוֹת בָּהֶם. נאָר וואָס'זשע דען, אַז די עֲבוּדָה איז אויף דער בְּחִינָה אַז מ'איז באַרִיט [—גרייט] אויף אַלעמען, מ'טוט נאָר נישט נִכְרָן [קן ווייל הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ הייסט נישט, [און דעם] וְחִי בָהֶם וְלֹא שִׁמּוֹת בָּהֶם איז מען מְקִיִּים ווייל די תּוֹרָה הַקְדוּשָׁה זאָגט אַזוי, אָבער [וואו מצד עצמו] מ'איז מוכן וּמְזֻמָּן. אַזוי ווי מ'האָט געזען פריער ביי צִדִּיקִים אָמַתִּים, זיי האָבן זיך מוֹסֵר נֶפֶשׁ געווען אויף אַ נְקוּדָה פון אידישקייט, פאַר אַ נְקוּדָה פאַר'ן כְּבוֹד שְׁמִים האָבן זיי געהאַט בְּאַמַּת מְסִירוֹת נֶפֶשׁ. [וממילא] אַז מ'האָט די זְכִיָּה מ'איז זיך מוֹסֵר נֶפֶשׁ פאַר'ן בורא כל עולמים, איז דאָך שוין איתחשיב ליה [כאילו איתפטר], - דער טאַטע זכרונו לברכה פלעגט עס אייביג צו זאָגן פאַר פֿל נָדָרִי, פּונעם זיידן - הייסט דאָך שוין איתחשיב ליה, ממילא איז דאָך עס מְכַפֵּר אויף דעם אַלעמען וואָס דער יום המיתה [איז מְכַפֵּר], ס'איז אֶתְחַשֵּׁב ווי גלייך ס'העט שוין געווען ○ איבערדעם [בוה יובן גם דברי הגמרא (תמדי לב.)] הרוצה שיחיה ימית עצמו.

איך האָב געזאָגט, דאָס איז דער פֿשֶׁט וואָס עֲשׂוּ האָט געזאָגט (תולדות כה, לב) הִנֵּה אֲנִי הוֹלֵךְ לְמוֹת וְלָמָּה זֶה לִי בְּכִנְיָה, [דלכאורה] וואָס הייסט הוֹלֵךְ לְמוֹת, אפילו ס'איז דאָ כְּמָה אזהרות און עונשין מ'קאָן דאָך נזהר זיין. נאָר דער פֿשֶׁט איז, אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה. אַז מ'ווייל דינען דעם באַשעפּער באמת מוז מען זיין באַרִיט אויף מְסִירוֹת נֶפֶשׁ, ממילא אַז אין מתקיימת אלא במי שממית עליה, האָט ער געזאָגט הִנֵּה אֲנִי הוֹלֵךְ "לְמוֹת", אַזא זאך וואָס מ'ברוּךְ עס אויסצוקומען אַזוי ווייט. וְלָמָּה זֶה לִי בְּכִנְיָה, וואָס ברויך ער דאָס. ער האָט נישט געוואָלט זיין ביי דער בכורה, ער זאָל זיין ביי דער בְּחִינָה במי שממית עצמו עליה.

תּוֹכֵן הַדְּבָרִים, מיט דעם כּח, מיט מְסִירוֹת נֶפֶשׁ קאָן מען מִתְקֵן זיין אלעס. אַז מ'האָט די זְכִיָּה מ'זאָל דינען דעם באַשעפּער מיט מְסִירוֹת נֶפֶשׁ. ○ דער אָמַת, וויאזוי מ'זעט אין די דורות, אַלעס [איז מיט מְסִירוֹת נֶפֶשׁ], מיט אַלעמען מוז מען 'קעמפּן' די גרויסע קאַמפּן וואָס מ'מוז, קעגן 'זיך', אַקעגן טִבְעוּת, און קעגן 'דער וועלט', בְּכָל יְגָע וְרָגַע האָט מען צו קעמפּן, מיט מְחַשְׁבוֹת, מיט דְּבוּרִים, מיט מַעֲשִׂים, און אפילו מיט'ן צוֹן און מיט דער דָּעָה, ביי יעדע זאך און מען צינען מְסִירוֹת נֶפֶשׁ מַעֲשִׂי. ממילא מיט מְסִירוֹת נֶפֶשׁ דאָס קאָן זיין די עֲצָה ס'זאָל זיין אַ תִּיקָן אויפ'ן חטא הידוע [אויך].

²² הובא לשונו בזה לעיל בסוף הערה מח.

²³ אמנם עיין עוד היטב בלשון הליקוטי אמרים תניא (פרק מא).

[נאָר] אָדער אַזוי ווי ס'שטייט דאָרטן^ה, אַ חֲסִיד וּפְרוֹשׁ [מותר למסור נפשו על כל המצות], אַזוי ווי ס'שטייט שוין די הִלְכוֹת אין דעם ענין.
אָדער דער עיקר איז נאָר, ווען די הִלְכָּה איז [לכל אחד], ווען די תּוֹרָה הִקְדוּשָׁה האָט געהייסן וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (ויקרא כב, לב), פֶּאֶר כְּבוֹד שָׁמַיִם, איז מען גרייט [להמית עצמו עבור קדושת שמו].

עח

[און] ממילא אַז מ'איז גרייט [אפילו אויף מיתה] - ווען די תּוֹרָה האָט געהייסן, - ממילא איז דאָך שוין נישט פֶּאֶרְהאַנדן ס'זאָל זיין עפעס אַ שוועריגקייט, אַ מְנִיעָה, [בדבר הנוגע לתורה ועבודת ה'].

עט

[דהנה] ס'איז פֶּאֶרְהאַנדן אַמאָל אַז מ'קאָן נישט טון אַ דָּבָר טוב, [וכגון] מ'קאָן זיך נישט פֹּרֵשׁ זיין פֿון אַן עֲבִירָה, אָדער מ'קאָן נישט טון אַ מִצְוָה, ווייל ס'קומט אָן שווער, [און] מ'האָט געוואלדטיגע 'מְנִיעוֹת'.
[אָבער] קיין גרעסערע מְנִיעָה פֿון 'מִיתָה', איז דאָך נישט פֶּאֶרְהאַנדן.
[וממילא] אַז מ'איז אָבער מוֹכֵן וּמְזַמֵּן [אז] ווען הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ הייסט זאָל מען 'דאָס' אויך טון. און מ'טוט נאָר נישט [אַזוי ביי אַנדערע זאַכן], פֶּאֶרְוֹאָס, ווייל די תּוֹרָה הִקְדוּשָׁה הייסט נישט, די תּוֹרָה הִקְדוּשָׁה הייסט נאָר ביי די זאַכן וואָס ס'שטייט^י [שהם ביהרג ואל יעבור]. און ווייטער [מצדו] איז מען גרייט מ'זאָל האָבן מְסִירוֹת נֶפֶשׁ פֶּאֶרֶן רִצּוֹן הַבוֹרָא בְּרוּךְ הוּא, ממילא איז דאָך עס נאָר פֶּאֶרְדעם [בשביל רצון הבורא, מה שמונע עצמו מזה בשאר דברים], ממילא ביי עפעס אַנדערש [דאָרט] וואָס די תּוֹרָה הִקְדוּשָׁה הייסט יאָ [איז מען גרייט דערויף], איז דאָך נישט פֶּאֶרְהאַנדן קיין שום מְנִיעוֹת^י.
[וממילא] אַז מ'איז אָמְת'דיג דערביי, ממילא איז שוין נישטאַ [מער] קיין שום מְנִיעָה, איז נישטאַ אַזאַ שווערע זאַך [וואָס] ס'זאָל מוֹנֵעַ זיין דעם מענטש [פֿון דעם] אַז מ'זאָל זיך פֹּרֵשׁ זיין פֿון אַ חֲטָא, אָדער צו טון אַ מִצְוָה.

פ

[וממילא] דאָס איז הָא בְּהָא תְּלִיא. אַז מ'איז גרייט אויף מְסִירוֹת נֶפֶשׁ, דעמאָלטס קאָן די תּוֹרָה הִקְדוּשָׁה האָבן אַ קיום.
אַז מ'איז אָבער נישט גרייט אויף מְסִירוֹת נֶפֶשׁ, איז מען דאָך 'קאַלט', און ממילא איז דאָ כסדר מְנִיעוֹת. [ונמצא] הָאָלֶט נישט אויס [די תורה, שאין התורה מתקיימת, כי באופן זה] בלייבט מען נישט ביים קיום הַתּוֹרָה אויך נישט. אַז מ'איז נישט גרייט אויף מְסִירוֹת נֶפֶשׁ, בלייבט [עס] נישט.

^ה כן הביא בכסף משנה (על הרמב"ם שם) וכן בבית יוסף (יו"ד סימן קנז) בשם הנימוקי יוסף (סנהדרין יח). דאפילו לפי סברת הרמב"ם, אם הוא אדם גדול וחסידי ירא שמים, ורואה שהדור פֶּרוֹץ בכך, רשאי לקדש את השם ולמסור עצמו אפילו על מצוה קלה, כדי שיראו העם ולמדו ליראה את השם וּלְאָהֲבוּ בכל לבם. וכן הוא בדרכי משה (יו"ד שם, א). וכן כתב הש"ך (יו"ד שם, ס"ב. ו"ע שם בס"ק א).

^י דהיינו בשנוגע לעניני אמונה ועבודה זרה, ובגילוי עריות, ושפיכות דמים. או בשעת השמד, כשהם מתכוונים להעביר על הדת. או במקום חילול השם, וכגון כשהוא בפני עשרה מישראל, דאז חייב למסור נפשו בכל מצוה, ולא ישמיע לקול המכריח. וכמבואר כל זה בשלחן ערוך (יו"ד סימן קנז), עיי"ש. ומקורו בגמרא סנהדרין (נד עד).

^{יז} ועיין בזה באורך בליקוטי אמרים תניא (פרק כה, ועוד).

פא

כן הכנתי תמיד בפירוש זו המאמר שבגמרא

דאָס איז דער פֿשט, - אַזוי האָב איך אַלץ גערעכנט, - אין התורה 'מתקיימת' אלא במי 'שממית עצמו' עליה, אַז מ'איז זיך מְמִית [שמוכן ומזומן למות], אַז פֿאַר די תּוֹרָה הִקְדוּשָׁה איז מען גרייט אויף דעם אויכעט. [וממילא] הייסט עס אַזוי ווי גלייך ס'ווערט געטון [ולכן נקרא בלשון "שממית" עצמו].

[ולזה אמרו דהתורה "מתקיימת" בכך, ווייל] אַז מ'איז גרייט אויף דעם אויכעט, ממילא קאָן האָבן אַ קיום די תּוֹרָה הִקְדוּשָׁה.

פב

- איך האָב געזען אַ טייל מפרשים זאָגן פֿשט^{נח}, מ'מיינט די יְגִיעָה רַבָּה מיינט מען, דאָס איז די [לשון] מִיתָה. דאָס איז דער פֿשט. -

פג

[ועל כל פנים לדרכינו] איז איין פֿשט^ט.

פד

ישוב קושיא כח (באופן ב) - תירוץ החתם סופר

אמנם עתה ראיתי בחתם סופר שמפרש רמה שאמרו 'שְׁמִיטָה עֲצָמוֹ' עליה, הכוונה על העומדים במלחמה נגד עובדי הדת, אף שע"ז הם בסכנת מיתה ע"י העובדי עבירה. ומה שאמרו שהתורה 'מתקיימת' בזה, הוא כלשון הפסוק אַרְוֹר אֲשֶׁר לֹא יָקִים, שמבאר שם ברמב"ן דהכוונה על ענין זה. והוא על דרך שכתב הרמב"ן גם בפרשת עקב, דאי אפשר שתתקיים עמידת התורה בריבוי עם, זולת ע"י המשפטים וכח בית דין להעניש בעובדי עבירה [נגאָר] דער חתם סופר - האָב איך [היצט] געזען - זאָגט^ט, ער זאָגט גאָר אַן אַנדערע בחינה [בכוונת המאמר] אין התורה 'מתקיימת'.

[דהנה] ס'שטייט (תבוא כז, כו) אַרְוֹר אֲשֶׁר לֹא יָקִים [אַת דְּבַרִּי הַתּוֹרָה הַזֹּאת לַעֲשׂוֹת אוֹתָם], זאָגט דאָךְ דער רמב"ן^{סא} [אַז] דער אֲשֶׁר לֹא יָקִים דאָס גייט אַרױף אויף די מְקִימֵי הַתּוֹרָה [ומעמידה ביד ישראל], ווער ס'קאָן 'אויפהאַלטן' די תּוֹרָה הִקְדוּשָׁה.

^{נח} עיין בעיני יעקב (שבת פג:) דמשמע כן מדבריו.

^ט ועיין מה שמוסיף רבינו בס"ג חקת תשכ"ז (לשון קדשו קו ח"ג) ליישב על פי דרך זה כמה דקדוקים וענינים בפרשת פרה.

^ט בחתם סופר על התורה (פרשת חקת): זאת התורה אֲדָם פי ימות בְּאֶהָל, אמרו חז"ל אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה. ואם כי הפירוש [לפי] פשוטו שמרעִיב עצמו על דברי תורה, כמו שאמרו חז"ל (עירובין כא:) על פסוק שְׁחֹרֹת קַעֲוִיב (שיר השירים ה, יא). עוד נראה, דקאי נמי שאין יכול להיות מגודר גדדים לשבת נתיבות התורה, ולהסיר מוטה על ידי שבט פיו [ותוכחת, אלא אם כן ממית עצמו עליה, פירוש שמוסר נפשו ואינו נושא פנים לשום בריה, בשביל קיום התורה, ועל ידי זה יכול לגדור פרצת התורה שעל ידי עמי הארץ. ◦ ומשום הכי דקדקו אין התורה 'מתקיימת', כי אמרו חז"ל (ירושלמי סוטה פ"ז ה"ד) על פסוק אַרְוֹר אֲשֶׁר לֹא יָקִים, דקאי על מי שבידו לגדור גדר ואינו גודר. ובא הרמז בזה בתיבת בְּאֶהָל, שהוא נוטריקון למפרע ל'א ה'ביט אָיִן ב'יעקב (בלק כג, כא), פירוש שהוא ממית עצמו ומוסר נפשו על שלא רצה להביט אָיִן וְעָמַל אצל עמי הארץ המְכַנִּים יעקב.

^{סא} ברמב"ן פרשת כי תבוא (כו, כז): אֲשֶׁר לֹא יָקִים אַת דְּבַרִּי הַתּוֹרָה הַזֹּאת. כאן פֿלל את כל התורה כולה, וקבלוה עליהם בְּאֶהָל ובשבועה, לשון רש"י. ◦ ולפי דעתי, כי הקבלה הזאת, שיודה במצות בלבד, ויהיו בעיניו אמת, ויאמין שהעושה אותן יהיה לו שכר וטובה, והעובר עליהן יענש, ואם יכפור באחת מהן, או תהיה בעיניו בטלה לעולם, הנה הוא ארור וכו'. ◦ ובירושלמי בסוטה (פ"ז ה"ד) ראיתי, אֲשֶׁר לֹא יָקִים, וכי יש תורה נופלת וכו', אמר רבי אסי בשם רבי תנחום בר חיאי, למד ולימד, ושמר ועשה, והיה סיפק בידו להחזיק, ולא החזיק, הרי זה בכלל אָרוּר. ידרשו בהקמה הזאת, בית המלך והנשיאות, שבידם להקים את התורה ביד המבטלים אותה. ואפילו היה הוא צדיק גמור במעשיו, והיה יכול להחזיק התורה ביד הרשעים המבטלים אותה [ולא החזיק], הרי זו אָרוּר. וזה קרוב לענין שפירשנו.

פה

אזוי ווי ס'שטייט אין די גמרא^ע בְּשָׁבִיל שְׁלֵא מַחוּ, זיי האָבן נישט מוֹחָה געווען בעוברי עבירה, מ'זאל גוֹדֵר גוֹדֵר און עוֹמֵד בַּפֶּרֶץ זיין, (כדין) די תוֹרָה הַקְדוּשָׁה זאל קענען האָבן אַ קיום.
אז מ'טוט נישט דערצו מ'זאל גוֹדֵר גוֹדֵר זיין, דעמאלטס קאָן נישט האָבן קיין קיום, האַלט נישט אויס [דער שמירת התורה של הדור].
[ווייל] נישט יעדער איז דערביי [לקיים התורה מעצמו].

פו

ווי דער רמב"ן זאָגט דאָרט^פ [בהפסוק] וְהָיָה עֵקֶב תִּשְׁמָעוּן אֶת הַמִּשְׁפָּטִים, [אז] ווען נישט די מִשְׁפָּטִים [לא היה מתקיים התורה, ווייל] נישט יעדער איז 'דערביי' מ'זאל האַלטן [אליין, ואם לא היה יראת בית דין והעונש] ממילא חלילה ווערט בָּטֵל די תורה.
אז ס'איז נישטאָ די גוֹדֵר גוֹדֵר און די עוֹמֵד בַּפֶּרֶץ, האָט די תוֹרָה נישט קיין קיום.

פז

זאָגט ער [בחתם סופר], דאָס איז דער פֿשֵׁט אין התוֹרָה 'מִתְקִימָת', [אז] די תורה זאל אַ קיום האָבן, אַלֵּא בְּמִי שֶׁמִּמִּית עֲצָמוּ עָלֶיהָ, ווער ס'פרעגט נישט [ואינו מתירא מאחרים], אז מ'פרעגט נישט נאָך דער וועלט, און מ'האָט נישט מוֹרָא פֿאַר שְׁנֵאת הַעוֹלָם.

פח

[ווייל] אז מ'איז גוֹדֵר גוֹדֵר וְעוֹמֵד בַּפֶּרֶץ, ממילא האָט מען אויף זיך שְׁנֵאָה, קאָן מען קומען צו אַלעמען, קאָן מען קומען חס ושלום, אז מ'האָט אויף זיך די וועלט דערקעגן, קאָן מען חלילה קומען צו אַלעמען, מ'קאָן חס ושלום אַמאָל נִהְרָג ווערן אויך, אַלדינגס קאָן זיין.
[אבער] אז מ'שטעלט זיך נישט [אויף למחות], פֿאַר אַלדינגס, ממילא האָט מען 'אַלץ מוֹרָא' צו זאָגן און צו טון [לגדור גדור ולעמוד בפרץ]. ממילא אז מ'זאָגט נישט, קען די תורה נישט קיין קיום האָבן.

פט

זאָגט ער [אז] דאָס גייט אַרויף אויף דעם, אזוי זאָגט דער חתם סופר, אין התוֹרָה "מִתְקִימָת". אויף דעם גייט אַרויף דער אין התוֹרָה מִתְקִימָת.

צ

על כל פנים, דער אָמֵת, ס'איז אַלֵּו וְאַלֵּו דְּבָרֵי אֱלֹקִים חַיִּים, וואָסערע פֿשֵׁטִים מ'קאָן אַלץ זאָגן, און ס'ליגט אַלעס דערין^צ.

^פ ברמב"ן פרשת עקב (י, יב): הזכיר את 'הַמִּשְׁפָּטִים' הָאֵלֶּה, להזהיר מאד במשפטים, כי לא יהיה עם רב כולו נזהר במצות כולל שלא יחטאו בהן כלל, רק במשפטים יעמידו התורה, כמו שנאמר בהן (תצא כא, כא) וְכָל יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ וְיִירָאוּ. ועוד כי רבים ירחמו מלסקול האיש ולשרוף אותו אחרי שנעשית העבירה, כמו שנאמר (שופטים יט יג) לֹא תַחֲסֹס עֵינֶיךָ, ועוד שייראו מן התקיפים ומן המטעים, כמו שאמר (דברים א, יז) לֹא תִגְדּוּ מִפְּנֵי אִישׁ כִּי הַמִּשְׁפָּט לְאֱלֹקִים הוּא, ואמר בנביא השקר (שופטים יח, כב) לֹא תִגְדּוּ מִמֶּנּוּ, והזכיר כל אלה במסית (ראה יג, ט) לֹא תִאָּכֵל לוֹ וְלֹא תִשְׁמַע אֵלָיו וְלֹא תַחֲסֹס עֵינֶךָ וְלֹא תַחֲמֹל וְלֹא תִכְסֶּה עֵלָיו, ויזהיר לא תִשְׁמַע אֵלָיו, מפני הטענתו, וְלֹא תַחֲסֹס עֵינֶךָ מפני הרחמנות שירחמו רכי הלבב על הנידונים, וְלֹא תִכְסֶּה שלא תשתוק בעבור תקפו ויראת בני משפחתו.

^צ ובשבוע שאחר זה בס"ג תזריע החודש תשכ"ז (לשון קדשו קונטרס ער ח"א), הוסיף רבינו עוד ב' פירושים בכוונת

צא

הקדמה ליישוב קושיא כז

היצט לאַמיר צוקומען וויאזוי דאָס קומט אין די פרשה פון פֿרה אַדומָה.

צב

פֿרה אַדומָה מכפרת על חטא העגל, כמבואר ברש"י

לאַמיר נאָר זען. [דהנה] פֿרה אַדומָה איז [מכפר] אויפן חטא העגל, אַזוי זאָגט דאָך רש"י^ט, תָּבוֹא אָמוּ וּתְקַנַּח צוֹאת בְּנָה.

צג

אמנם בחטא העגל גופיה צריך להבין למה נתחייבו כל ישראל להביא כפרה על זה, והלא אותן שהיה להם חלק בהעגל כבר נידונו ונהרסו בנ' מיני מיתות, כמבואר ברש"י כי תשא, ושאר העם מזה חטאו כזה

[און] וואָס איז געווען דער חטא העגל.

לכאורה אַלע וואָס זיי האָבן געדינט די עֲבוֹדָה זָרָה, די זענען נִהָרַג געוואָרן. די וואָס זיי האָבן 'געדינט' מיט עֲדִים וְהִתְרָאָה, [איז געווען] שְׁלֹשֶׁת אֲלָפֵי אִישׁ^ט. און דערנאָך איז געוועזן, האָט מען בּוֹדֵק געוועזן [במים], די וואָס זיי האָבן געהאַט אַ 'מִחְשָׁבָה'^{טו} האָט מען זיי בּוֹדֵק געווען כְּסוּטוֹת, אַזוי ווי רש"י רעכנט דאָך אויס^{טו} [אז] דריי ערליי [מיתות] איז געווען.

[איז על כל פנים] די אַלע וואָס זיי האָבן געהאַט אַ חֵלֶק [בהעגל], זענען [שוין] נישט געווען [בעולם]. ואם כן לכאורה פאַרוואָס איז עס געבליבן אַ פלעק אויפן גאַנצן כָּלֵל יִשְׂרָאֵל [עד שהוצרכו לכפרה על חטא העגל, בפֿרה אַדומָה].

צד

וברמב"ן כתב לפי שכל העם היה להם חלק בנתינת הזהב

דער רמב"ן וויל זאָגן^{טו}, ווייל מ'האַט געהאַט אַ חלק ביים געלט געבן, ווען מ'איז געקומען צו זיי.

המאמר אין התורה מתקיימת אלא במי 'שממית' עצמו עליה, עיי"ש מה שהאר"ן בענין זה. וחזר רבינו על דבריו שם גם בס"ג חקת תשכ"ז [לשון קדשו קו ח"ג], ומיישב כזה עוד כמה דקדוקים בפרשת פרה.

^{טו} וכדכתיב בפרשת כי תשא (לכ, כח): וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי לֵוִי כַּכֵּר מִשָּׁה, וַיַּפֵּל מִן הָעָם בַּיּוֹם הַהוּא שְׁלֹשֶׁת אֲלָפֵי אִישׁ. ומפרש בתרגום יונתן שהם אותן שנהרגו בסייף. וכן כתב שם בחזקוני וז"ל: כְּשִׁלְשֶׁת אֲלָפֵי אִישׁ. לפי פשוטו אותן ג' אלפים נתכוונו לעבודת כוכבים, ולכן נהרגו, שדינם היה כדיון עיר הנדחת (וכמבואר ברש"י דלהלן בסמוך).

^{טו} וכמבואר בגמרא יומא (טו): בפלוגתא רב ולוי, דחד אמר 'שמח בלכבו' בהדרוקן. [נומ"מ דברי רש"י דלהלן הוא כאידך מאן דאמר שם. ועיין עוד במשכיל לדוד על דברי רש"י דלהלן].

^{טו} ברש"י כי תשא (שם, כ): [וַיִּקַּח אֶת הָעֵגֶל אֲשֶׁר עָשׂוּ וַיִּשְׂרָף בְּאֵשׁ וַיִּטְחֵן עַד אֲשֶׁר דָּק וַיָּזֶן עַל פְּנֵי הַמַּיִם] וַיִּשָּׂק אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. נתכוין לבודקם כסוטות. שלש מיתות נידונו שם, אם יש עדים והתראה, בסייף, כמשפט אנשי עיר הנדחת שהן מרובים. עדים בלא התראה במגפה, שנאמר (שם, לה) וַיִּגַּף ה' אֶת הָעָם. לא עדים ולא התראה, בהדרוקן, שבדקום המים וצבו בטניהם. [ומקורו בגמרא יומא (טו):].

^{טו} ברמב"ן כי תשא (שם, ז): והנה רוב העם חטאו במעשה העגל, כי כן כתוב (שם, ג) וַיִּתְּפָקוּ כָּל הָעָם אֶת נַזְמֵי הָהָב, ולולי זה לא היה הכעס כבולם לכלותם (שם, י). והנה הנהרגים והניגפים מועטים, כי ברובם היה החטא במחשבה רעה, כמו שפירשתי.

ועוד ברמב"ן (שם, לה): וַיִּגַּף ה' אֶת הָעָם וכו'. ואמר על אֲשֶׁר עָשׂוּ אֶת הָעֵגֶל, שלא היו מן המשתחווים לו והזוהבים לו, אבל היו מן העושים אותו, כלומר מן הנקהלים על אהרן והמביאים לו הזהב. ובעבור שאמר שנענשו על מעשה העגל, לא על עבודתו, והם לא עשאוהו, פירש אֲשֶׁר עָשָׂה 'להם' אֶהְרֵן במצותם. וואונקלוס תרגם על דאֲשֶׁתַּעֲבָדוּ לְעֵגֶל אֶהְרֵן, 'רצה לומר כי המגפיים והמשקלים וחפצים בו, הם שהיו במגפה וכו'. וכן כל אֲשֶׁר עָשִׂים שָׁם הוא הָיָה עֲשָׂה (וישב לט, כב). תרגם וְכָל דְּעֻבְדִּין תִּמְן עַל מִימְרֵיהּ הָיָה מִתְּעַבֵּד. [ועיין כזה בלשון רבינו בהקדמת ויואל משה (עמוד ו, ד"ה רמב"ן)].

צה

אבל אכתי צ"ב דהלא מבואר ברמב"ן ושאר ראשונים, שלא היה בהעגל כוונה לעבודה זרה, אלא שביקשו להיות להם מנהיג במקום משה, ואותן שהיה להם כוונה רעה כבר נידונו ונהרגו, ואם כן למה נתחייבו כל ישראל להביא כפרה על זה

דער אָמַת איז אָבער, זאָגן דאָך אַלע ראשונים, [און] טאַקע דער רמב"ן אליין^{סח}, דער רמב"ן, און תוספות^{סט}, און דער אבן עזרא^צ, אַלע ראשונים, אַז מ'האָט נישט געמיינט קיין עבֹדָה זָרה. ס'איז נאָר געוואָרן דערנאָך שפּעטער [בימי ירִבְעָם, אַז] ס'איז געווען אַ פֿסל, ס'איז געוואָרן דערפֿון עבֹדָה זָרה זרה 'שפּעטער', [ממה שהם טעו לעשות כמותם, והרעו יותר].

[וזה מובן וברור כי] אָהרֹן הִכֵּהן העט נישט גיווען געמאַכט קיין עבֹדָה זָרה. [נאָר] זיי האָבן געבעטן במקום [משה], אַ מְנַהִיג האָבן זיי געבעטן, זיי זאָלן האָבן השפּעה אלקית [במקום משה שהיה הסרסור בינו לבין קונם]. זאָגן דאָך אַלע ראשונים אזוי.

צו

לכאורה נו פאָרוואָס איז דער גאַנצער כָּלל יִשְׂרָאֵל [נתחייב על זה, והוצרכו להביא כפרה על חטא העגל].

די וואָס זענען 'אַריינגעפּאַלן' דערנאָך [במעשה], איז טאַקע נישט גוט, [והם כבר מתו].

אָבער [דער כָּלל יִשְׂרָאֵל] מ'האָט דאָך נישט געמיינט 'דאָס', פאָרוואָס קומט אַזאַ ביטערער עונש אויפן כָּלל יִשְׂרָאֵל^{צא}.

צז

וצריך לומר דמה שנתחייבו כולם הוא "בשביל שלא מיחו" באותן המועטים שעבדו העגל והיה להם כוונה רעה בזה. וכמו שמצינו בחורבן בית ראשון דאף הצדיקים גמורים נענשו בשביל שהיה להם למחות ולא מיחו

[נאָר] זעען זעט אויס אזוי^{צב}, טאַקע די זעלבע זאך^{צג}, [ווייל] מ'האָט נישט מוֹחָה געווען.

צח

אזוי ווי ס'איז ביים פֿית ראשון [בזמן החורבן] זענען געווען צדיקים גמורים, [ונענשו רק] בשביל שלא מיחו. [וכמו שאמרו בגמרא]^{צד} זיי האָבן מקיים געווען כָּל הַתּוֹרָה מֵאֵלֶּיךָ יְיָ וְעַד תִּיּוֹר, און מ'האָט [אָבער] נישט מוֹחָה געווען^{צה}.

^{סח} ברמב"ן (שם, א. שם, ד), עיי"ש באורן. וכבר הזכירו רבינו בס"ג שקלים תשכ"ז (לשון קדשו קונטרס צד ח"ב, אות קעב), ושם העתקנו לשוננו.

^{סט} בדעת זקנים לבעלי התוספות (שם, א-ד). וגם זה הזכירו רבינו בס"ג שקלים (שם אות קעג), והועתק שם לשונם.

^צ באבן עזרא (שם, א). ודבריו הועתקו להלן בהערה פה והערה פז.

^{צא} שרצה לכלותם (שם, י). וכתוב (שם, לד) וביום פקדי ופקדתי צִלְהֶם חֲטָאתָם. וכתוב (שם לג, ג-ו) כי לא אֶעֱלֶה בְּקִרְבְּךָ כִּי עַם קָשֶׁה עָרַף אֶתְּךָ פֶּן אֶכְלֶךָ בְּדֶרֶךְ גּוֹי, וְעַתָּה הוֹרֵד עֲדֶיךָ מֵעֲלֶיךָ וְאֶדְעָה מָה אֶעֱשֶׂה לָּךְ, וַיִּתְּנָצְלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת עֲדֵים מֵהָר חוֹרֵב.

^{צב} וכמבואר באור החיים הק' (שם, ד) וז"ל: ונראה בעיני, כי לא כל ישראל הסכימו על הטעות, אלא חלק מהם, וחלק לא מיחו, ושקולים היו בדבר, וחלק לא היה בהם כח למחות וכו'. ובהכרח לומר כי ישראל לא הסכימו בשעת מעשה, שאם הסכימו הרי גם המה עשו, שהמחשבה פועלת בעבודה זרה (קידושין מ), וגם לא מיחו, ועל זה נענשו כללות ישראל, וזלת מעטי היכולת (שלא היה כח בידם למחות) שבחן ה' לבם שלא נטה אחר הרע, והמפורסמים בדבר [שהם באמת מיחו] הם בני לוי וכו'. (מדברי יואל).

^{צג} כענין שהזכרנו לעיל בשם החתם סופר בביאור המאמר אין התורה מתקיימת אלא במי 'שממית' עצמו עליה.

צט

וכן היה בחמא העגל, וכמו שמפרש החתם סופר במה שאמר יהושע קול מלְחָמָה בַּמִּנְחָה, שאמר למשה כי בודאי יש לוחמים נגד עושי העגל. והשיב לו משה אין קול עֲנֹת גְבוּרָה ואין קול עֲנֹת חֲלוּשָׁה, כי כל העם שתקו על זה ולא נשמע שום קול מלְחָמָה בַּמִּנְחָה, ורק עבור זה הוא ששבר משה את הלוחות, בשביל שלא לחמו נגד החומאים ווי דער חתם סופר זאָגט דאָס.^ט

ער [יהושע] האָט געזאָגט קול מלְחָמָה בַּמִּנְחָה.^{טז} האָט ער [משה רבינו] געזאָגט אין קול מלְחָמָה, האָט ער אים צוריק געזאָגט.

[ולכאורה] פאַרוואָס האָט ער זיך עפעס טועה געווען [אז ס'איז] קול מלְחָמָה.

זאָגט ער [בחתם סופר], יְהוֹשֻׁעַ האָט זיך נישט געגלייבט [כי] אַז מ'מאַכט אַן עגל און ס'זאָל נישט זיין קיין מלְחָמָה. מ'מאַכט [אזא זאך] און מ'זאָל שווייגן? מ'זאָל נישט לוחם זיין דערקעגן? ער האָט זיך דאָס נישט געגלייבט.

ק

[אָבער] מ'ש' רבינו האָט אים געענטפערט, ס'איז נישט גוט.

ס'איז נישט קיין קול מלְחָמָה בַּמִּנְחָה, [נאָר] מ'שווייגט.

מ'מאַכט אַן עגל און די וועלט שווייגט, און דער עולם שווייגט, דער כלל ישראל. [וממילא] איז נישט גוט. [און] דורכדעם האָט ער צובראָכן די לוחות.

ווען מ'העט נישט גיווען געשווייגן, העט נישט גיווען געווען גאַרנישט געווען.

אזוי זאָגט אויך דאָרט דער חתם סופר.

^ט בגמרא שבת (נה): אמר ליה רבי זירא לרבי סימון, לוכחינהו מר להני דבי ריש גלותא, אמר ליה לא מקבלי מינאי. אמר ליה אף על גב דלא מקבלי לוכחינהו מר, דאמר רבי אחא ברבי חנינא, מעולם לא יצתה מדה טובה מפי הקב"ה וחזר בה לרעה, חוץ מדבר זה [פירש"י: שנאמר במקרא זה שהוציא דבור לטובה, ומפני עונש תוכחה חזר בו], דכתיב [יחזקאל ט, ד] ויאמר ה' אליו עבר בתוך העיר בתוך רחשלים והתירו את על מצחות האנשים הנאנחים והנאנקים על כל התעבות הנעשות בתוכה וגו' [אלו צדיקים], אמר לו הקב"ה לגבריאל לך ורשום על מצחן של צדיקים תיו של דיו, שלא ישלטו בהם מלאכי חבלה [שאני רוצה לשלוח בעיר], ועל מצחם של רשעים תיו של דם, כדי שישלטו בהן מלאכי חבלה. אמרה מדת הדין לפני הקב"ה, רבונו של עולם מה נשתנו אלו מאלו, אמר לה הללו צדיקים גמורים והללו רשעים גמורים, אמרה לפניו רבונו של עולם היה בידם למחות ולא מיחו, אמר לה גלוי וידוע לפני שאם מיחו בהם לא יקבלו מהם, אמרה לפניו רבונו של עולם אם לפניך גלוי, להם מי גלוי. והיינו דכתיב [מעירא] (שם, ו) וְקָן בַּחֲזֹר וּבְתוּלָה וְטָף וְנָשִׁים תַּהְרֹגוּ לְמִשְׁחִית וְעַל כָּל אִישׁ אָשֶׁר עָלָיו הָתוּ אֶל תַּגְשׁוּ, [ולבסוף כתיב] וּמִמְקַדְשִׁי תַחֲלוּ, וכתיב (שם) וַיַּחֲלוּ בְּאֲנָשִׁים הַקָּנָנִים אֲשֶׁר לִפְנֵי הַבַּיִת, תני רב יוסף אל תקרי מקדשי אלא מקודשי [שהודה למקטרג מדת הדין, וחזר מן הטוב], אלו בני אדם שקיימו את התורה כולה מאלף ועד תיו. [ועיי"ש עור].

^{טז} ועיין בהקדמת ויואל משה (עמוד יא-יג) מה שהאריך רבינו בביאור דברי הגמרא אלו.

^{טז} בתורת משה פרשת כי תשא: ויאמר אל משה קול מלְחָמָה בַּמִּנְחָה, פירוש דגם יהושע הבין שהוא קול עֲנֹת, רק שהסברא הוא נותן שאי אפשר שישתקו הצדיקים למעשה הזה, ויש 'מלְחָמָה' בַּמִּנְחָה. וגם משה חשב גם כן זה, דמהאי טעמא הביא הלוחות, ולא הניחם למעלה או שברם למעלה, כי חשב שיש בהם צדיקים. רק כאשר בא הרגיש שאין כאן מלחמה רק קול עֲנֹת. ואם כן היה ראוי לשבר תיכף הלוחות, אלא שאין לדון על פי אומדנא, כדאיתא במדרש רבה (ע"י דברים רב ג, יא) דלכן לא שבר הלוחות עד שראה את העגל שעשו, כדי ללמוד לדורות שאין לדון עד שיראה הדיין בעיניו, על כן המתין עד שראה בעצמו, אף על פי ששמע מהקב"ה. ועיין בהקדמת ויואל משה (עמוד טו, ד"ה וכתב) שמביא רבינו דברי החת"ס אלו, ומסיים עליו וז"ל: והרי שהיא סברא מוכרחת ממה רבינו ע"ה, שאם נעשה בדור תועבה כזאת אי אפשר לעבור עליה בשתיקה ושלא לערוך על כל פנים מלחמה נגדה, עד שיהיה נשמע קול מלְחָמָה בַּמִּנְחָה.

^{טז} בפרשת כי תשא (לב, יז-ט): וישמע יהושע את קול העם בָּרָע [פירש"י: בָּרָע. בהרעו, שהיו מריעים ושמוחים וצוחקים], ויאמר אל משה קול מלְחָמָה בַּמִּנְחָה. ויאמר אין קול עֲנֹת גְבוּרָה ואין קול עֲנֹת חֲלוּשָׁה [אין קול זה נראה קול עניי גבורים הצועקים נצחון, ולא קול חלשים שצועקים אי ניסה], קול עֲנֹת אֲנָכִי שָׁמַע [קול חרופין וגדופין המעניין את נפש שומעו כשנאמר לו]. ויהי כְּאֶשֶׁר קָרַב אֶל הַמִּנְחָה וַיֵּרָא אֶת הָעֵגֶל וּמַחֲלָתוֹ, וַיַּחֲזֵר אֶף מִשֵּׁה וַיִּשְׁלַךְ מִיָּדוֹ אֶת הַלֶּחֶם וַיִּשְׁבֵּר אֹתָם תַּחַת הָהָר.

קא

זעט אויס אַז 'דאָס' איז געווען טאַקע דער חטא [בהעגל, פאַרוואָס] מ'האַט נישט מוֹחָה געווען, און מ'האַט נישט לוֹחֵם געווען.

קב

ישוב קושיא כו

ולכן מכיון שפרה אדומה בא לכפר על חטא העגל, על כן נרמז בפרשה זו שורש החטא והחסרון שהיה בזה על כל העם, על שלא קיימו פְּרוּך אֲשֶׁר 'קִים' אֶת דְּבַר הַתּוֹרָה הַזֹּאת, למחות בעוברי עבירה. היצט איז אַזוי.

ער האָט זיי געזאָגט די [פרשת] פְּרָה אָדוּמָה, אויף מִתְקַן זיין דעם חטא העגל. [וכדי לתקן החטא] מוז מען דאָךְ האָבן עפעס אַ שְׂרֵשׁ [של החטא, להבין] 'וואָס' איז דער חָטָא, [אין] 'וואָס' איז דער כָּלֵל יִשְׂרָאֵל אַריינגעפאַלן. [און] שטייען שטייט איבעראַל [שהוא] וועגן עֲרֻבוֹת, ס'איז געבליבן אויפן כָּלֵל יִשְׂרָאֵל [ורושם חטא העגל, יען כי כל ישראל ערבים זה לזה]. נו [העונש שעבור חיוב] עֲרֻבוֹת איז דאָךְ נאָר [כשאין מוחין, משא"כ] אַז מ'איז יוצא [דעם חיוב] און אַז מ'זאָגט תּוֹכְחָה ווי ס'קער צו זיין, און מ'פּאָלגט אים נישט, איז מען דאָךְ פֶּטוּר פונעם עֲרֻבוֹת. [וואס החטא נקרא על שם ישראל], איז דאָךְ נאָר דער פֶּשֶׁט [בשביל] שלא מיחו בהם.

קג

ולזה בפרשה זו נאמר הפסוק זאת התורה אדם כי ימות באהל, שמוה דרשו כי אין התורה 'מתקיימת' אלא במי 'שממית עצמו' עליה, וכפירוש החתם סופר דזה קאי על גודל החיוב למחות בעוברי עבירה. היצט איז רעכט.

לויט ווי דער חתם סופר טייטשט, אַז דאָס מיינט מען אין הַתּוֹרָה מִתְקַיֶּמֶת אַלָּא בְּמִי שְׁמִיטָה עֲצָמוֹ עָלֶיהָ, מיינט מען אויף די גוֹדְרֵי גֵדָר. זעט מען דאָךְ אַז [דער חיוב התוכחה ומחאה] דאָס איז אין דעם כָּלֵל, אַז די תּוֹרָה איז אין מִתְקַיֶּמֶת [בלא זה]. [און] דאָס איז געווען דער פעלער פונעם חטא העגל, אַז 'דאָס' איז נישט געשען אַז ס'זאָל זיין ימית עצמו עליה, [וכמו שאמר] אין התורה [מתקיימת] אלא במי שממית עצמו עליה, זעט מען אַז 'דאָס' איז געווען דער פעלער פון חטא העגל. [און] איבערדעם האָט מען געדאַרפט האָבן די פְּרָה אָדוּמָה.

קד

איבערדעם אין 'דער' פרשה פון פְּרָה אָדוּמָה דערציילט ער מיר דאָס [זאת התורה אדם כי ימות באהל, שאין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה]. וואָרן דאָס איז די סִבָּה פאַרוואָס מ'האַט געברויכט אַ פְּרָה אָדוּמָה. ווען נישט דער חִיּוּב וואָס ס'איז געווען [על כל ישראל], דער חִיּוּב 'מְקִיִּים' צו זיין די תּוֹרָה [ביד מְפִידָה], נישט ציצולאָזן אַז מ'זעט אַן עוֹלָה, העט מען נישט גיווען געברויכט קיין פְּרָה אָדוּמָה. וואָרן די אַלע וואָס זיי האָבן געטון, זענען נִהְיָג געוואָרן. און דער חטא איז נאָר געבליבן [על הכלל ישראל] איבערדעם, ווייל מ'האַט געשוויגן, מ'האַט נישט לוֹחֵם געווען, מ'האַט נישט 'מְקִיִּים' געווען [את התורה, על דרך שאמר] אין התורה 'מתקיימת' אלא במי 'שממית' עצמו עליה.

דאָס איז דער יסוד, דאָס איז דער שוַרש פאַרוואָס מ'האַט געברויכט אַ פֿרָה אַדומָה. איבערדעם ליגט עס דאָ אין פסוק.

קה

ביאור שיטות האמוראים בגמרא דניטין, בדרשת הפסוק עֲלִיף הֲרַגְנוּ כָּל הַיּוֹם
יש להביא סמוכין לפירוש החתם סופר, מדברי רב נחמן בר יצחק בגמרא דמוכח שמפרש כן בלשון "שְׁמִיטָה עֲצֻמוֹ" עליה
און נאָך דערצו [יש להוסיף] אַ רֶאָיָה צום חתם סופר'ס פֿשט אַז דאָס גייט אויף
דעם.

קו

דהנה בגמרא דניטין נחלקו שם בביאור הפסוק פי עֲלִיף הֲרַגְנוּ כָּל הַיּוֹם. ריש לקיש מפרש לה על ת"ח המראין
בעצמן הלכות שחיטה, ורב נחמן בר יצחק מפרש לה על ת"ח שממיתין עצמה על דברי תורה, וקאמר בגמרא
דדברי רנב"י הם בדריש לקיש שדרש בפסוק זאת התורה אדם כי ימות באהל, כי אין התורה מתקיימת אלא מי
שממית עצמו עליה

וואָרן די גמרא זאָגט, אין גיטין (שם בדף נז:) איז דאָרט אזוי דאָ דאָרט עטליכע
גמרות, די גמרא זאָגט דאָרטן^ע עטליכע [פירושים בהפסוק] פי עֲלִיף הֲרַגְנוּ כָּל הַיּוֹם,
עטליכע פֿשטים.

פי עֲלִיף הֲרַגְנוּ כָּל הַיּוֹם, טאָקע ריש לקיש אַליין^ט זאָגט [אלו] תלמידי חכמים
שמראין על עצמן הלכות שחיטה.

רב נחמן בר יצחק זאָגט, אלו תלמידי חכמים שממיתין עצמן על דברי תורה. [ועל
זה מסיים בגמרא] והיינו כדריש לקיש, אזוי ווי ריש לקיש זאָגט [מאי דכתיב] אָדָם כי יָמוּת
בָּאֵהָל, אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה.

קז

ולכאורה הלא דרשה זו בפסוק זאת התורה הוא מימרא דריש לקיש, וא"כ צ"ב למה לא
מפרש ריש לקיש עצמו כן גם בפסוק פי עֲלִיף הֲרַגְנוּ, וכעין שמפרש לה רב נחמן בר יצחק

נו לכאורה ס'איז דאָך אַ מימרא דריש לקיש.

און ריש לקיש אַליין זאָגט דאָ אַנדערש, אויף פי עֲלִיף הֲרַגְנוּ כָּל הַיּוֹם.

קח

ולכן נראה שהאמוראים נחלקו בפירושא דהך מימרא בדרשת הפסוק זאת התורה, שהיה מקובל ביד ריש לקיש. כי
ריש לקיש גופיה פירש לה או בפירוש מחרש"א דקאי על כבישת התאוות, או בפירושו דקאי על קבלת מסירת
נפש, ולכן לא היה אפשר לו לפרש כן גם בפסוק פי עֲלִיף הֲרַגְנוּ, כי לשון הריגה משמע ענין הריגה בפועל

[נגאָר] קאָן זיין זענען מחולק אין דעם 'פֿשט' טאָקע [שבוזו המימרא שקיבל ריש לקיש,

שאין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה].

^ע בגמרא גיטין (נז:): במתניתא תנא, מעשה בארבע מאות ילדים וילדות שנשבו לקלון וכו', אמרו אם אנו
טובעין ביים אנו באין לחיי העולם הבא וכו' קפצו כולן ונפלו לתוך הים וכו', ועליהם הכתוב אומר (תהלים מד, כג)
פי עֲלִיף הֲרַגְנוּ כָּל הַיּוֹם נַחֲשָׁבְנוּ כְּצֶאֱן טִבְחָהּ. ורב יהודה אמר, זו אשה ושבעה בניה, אתיוהו קמא לקמיה
דקיסר, אמרו ליה פלח לעבודת כוכבים, אמר להו כתוב בתורה אנכי ה' אֱלֹהֶיךָ, אפקוהו וקטלוהו וכו' [עיי"ש
באורך שכולם מסרה נפשם, והוא העובדא דחנה וד' בניה], אמרה, בני לכו וְאָמְרוּ לֵאבוּרָהָ אֲבִיכֶם, אתה עֲקָדָת מִזְבֵּחַ
אחד, ואני עֲקָדָתִי שִׁבְעָה מִזְבְּחוֹת וכו'. רבי יהושע בן לוי אמר, זו מילה שניתנה בשמיני [פירש"י: זמני דמיית].
רבי שמעון בן לקיש אמר, אלו תלמידי חכמים שמראין הלכות שחיטה בעצמן, דאמר רבא כל מילי ליחזי איניש
בנפשיה, בר משיחיה [שנא יתחבנו בגורנו] ודבר אחר [צדעת ומראות נגעים, מפני שמסוכן לקפץ עלין]. רב נחמן בר
יצחק אמר, אלו תלמידי חכמים שממיתין עצמן על דברי תורה, כדריש שמעון בן לקיש, דאמר רבי שמעון בן
לקיש אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליהם, שנאמר זאת התורה אדם כי ימות באהל וגו'.

^ט שהוא המאן דאמר של דרש זה, אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה.

[ווייל אויב] אַז דער פֿשט איז אין התורה מתקיימת אלא בממית עצמו עליה אַזוי ווי איך האָב פריער געזאָגט (באופן הראשון לדרכינו) [א] מ'זאָל האָבן מְסִירוֹת נֶפֶשׁ, איז דאָך עס [נוגע] נאָר פאַר זיך אליין, מ'זאָל אינזין האָבן (במחשבתו), מ'זאָל אויף זיך מְקַבֵּל זיין [מסירות נפש]. איז דאָך [עס] נישט 'דער' טייטש (בפועל, ומילא) איז נישט שייך צו זאָגן [לשון] הוֹרְגָנוּ, אַז מ'זאָל אויף דעם קאַנען נִהַרְג ווערן (בפועל).

[וועל כן אם באנו להשוות כוונת הפסוק פי עֲלִיף הִרְגָנוּ, עם כוונת המימרא דריש לקיש בפסוק זאת התורה] איז דאָך אין הִרְגָנוּ כָּל הַיּוֹם דער פֿשט, נאָר [אַדער] אַזוי ווי דער מהרש"א זאָגט, מ'זאָל זיך מַחְלִיש זיין דעם כַּח הַתַּאֲוֹת, אַדער [כפירושינו] מ'זאָל אויף זיך מְקַבֵּל זיין מְסִירוֹת נֶפֶשׁ.

[ובאמת במשמעות לשון "הוֹרְגָנוּ"] איז נישט דאָס דער פֿשט, [ולכן מה דמפרש כפירושינו או כפירוש מהרש"א, אי אפשר לו לומר "והיינו כדריש לקיש"].

קט

אבל רב נחמן בר יצחק מפרש להדרשה דפסוק זאת התורה, כפירוש חתם סופר דקאי על החיוב לעמוד בפרץ נגד רשעי הדור, אשר בזה יש גם סכנת חשש הריגה בפועל, ולכן שפיר הוא יכול לפרש כן גם בהפסוק פי עֲלִיף הִרְגָנוּ

און [אַבער] לויט דעם חתם סופר'ס פֿשט (במימרא דריש לקיש), אַז ס'איז וועגן דעם [על חיוב התוכחה], איז עס [טאַקע] די זעלבע וואָס שטייט פי עֲלִיף 'הִרְגָנוּ' כָּל הַיּוֹם. [דלפי פירוש] איז דער פּחד פון דעם אַז מ'קאַן נִהַרְג ווערן (בפועל) פון אַן אַנדערן [שעומד לנגדו. ווייל] אַז מ'איז גוֹדֵר גוֹדֵר וְעוֹמֵד בַּפֶּרֶץ, אַז מ'זאָגט אויס דעם עוֹן הַדּוֹר, און מ'זעט [אויף] ווי ווייט מעגליך מ'זאָל צוריקהאַלטן [פירצות הדור], מ'איז לוֹחֵם דערקעגן, [דעמאָלטס] איז דאָך דאָ אַן אַנדערער [סאַרט] פּחד, [שלא יהרגוהו רשעי הדור ממש]. [ומילא] איז שייך מער דאָס לשון הוֹרְגָנוּ.

קי

איבערדעם ריש לקיש אליין, כאַטשיג ער זאָגט די מימרא [אין התורה מתקיימת וכו'], פונדעסטוועגן אין דעם עֲלִיף 'הִרְגָנוּ' כָּל הַיּוֹם שטעלט ער עס נישט אַרײַן [משום] דהוא מפרש בלשון המימרא שבידו, או כפירוש המהרש"א, או כפירוש דידן³.

און רב נחמן בר יצחק שטעלט עס [יא] אַרײַן אין דעם הִרְגָנוּ כָּל הַיּוֹם, אַז דאָס איז די זעלבע וואָס דער אַנדערער [מימרא פון] ריש לקיש, וואָס ער זאָגט דאָרט פֿשט אין דעם אָדָם פי יְמוֹת בְּאַהֲלָה, [שאין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה. כי רנב"י מפרש לשון המימרא כפירושו של חתם סופר, דלפי זה איכא חס ושלום סכנת הריגה ממש, ושפיר מתפרש כן גם בלשון הפסוק פי עֲלִיף הִרְגָנוּ].

[ומכל זה ראיה מהגמרא לפירוש חתם סופר, שהוא פירוש אמיתי ואיכא אמוראי דפירשו הכי בגמרא. דאי לאו הכי לא מובן למה אמר רב נחמן בר יצחק "והיינו כדריש לקיש", וריש לקיש עצמו לא מפרש הכי].

³ ולזאת לא סבירא ליה לדרוש הכתוב כי עליך הורגנו וגו' בתלמידי חכמים הממיתים עצמם על התורה, דלא שייך לכנות עליהם ענין הריגה. ועל כן דריש להך קרא על תלמידי חכמים המראים הלכות שמיטה בעצמן, שהיא סכנת הריגה ממש, וכפירש"י שמא יתחבנו להסכין ח"ו בגרונו. (דברי יואל).

קיא

ישוב הקושיות בפרשת שמיני

הקדמה לישוב קושיא ז

והנה עוד יש פירוש ג' בפסוק פי עֲלִיד הֲרָגְנוּ, כי רבי יהושע בן לוי מפרש לה על מצות מילה שניתנה בשמיני. ומפרש במהרש"א, דמה שהוסיף תיבת "בשמיני", דהכוונה כי אז הילד עדיין רך וחלוש, ולכן יש חשש סכנה בדרבא (אמנם) ס' איז דא נאך א פֿשט (בגמרא, בהפסוק 'כי עליך הורגנו').

רבי יהושע בן לוי זאָגט פֿשט, פי עֲלִיד הֲרָגְנוּ כָּל הַיּוֹם, זה מצות מילה.
זאָגט רש"י [זמנין דמית], ווייל ס'טרעפט זיך אַסאַך מָאָל [א] מֵת מִחַמַּת מִיָּלָה. אַזוי זאָגט דאָ גאָר רש"י.

[אלא שבגמרא דייקו ואמר] זה מילה שניתנה 'לשמונה'. [ולכן] זאָגט דער מהרש"א^{פא} [לפרש באופן אחר, דהכוונה] ווייל לשמונה איז נאך דאָס קינד שוואַך.

(סיום הענין בישוב קושיא ז, באות קכד ואות קל)

קיב

הקדמה לישוב קושיא ב

יהיה איך שיהיה, על כל פנים איז דאָך דאָך גאָר צוויי פֿשטים [בהך דרשה דאין התורה מתקיימת אלא במי 'שממית עצמו' עליה], האָב מיר דאָך גאָר [עטליכע] פֿשטים אין דעם.

קיג

ברש"י מביא דברי חכ"ל כי חור נהרג על שמחה בעושי העגל, ולכן נתיירא אהרן שמא יהרגוהו, ולזה השליך הזרח לאש, ולא מוחה בהם. וכונת אהרן היתה למנוחה, ולהצלתן של ישראל, כמבואר כמה מעמים וברברי חכ"ל וברש"י, ומהם כרי שלא יתקיים בהם אִם יִהְיֶה וְגו' כְּהֵן וְנָבִיא, או דאמר מוטב לתלות הסרחון כי ולא בישראל היצט לאָמיר זען [לבאר מה שאמר משה למה אתה בוש, לכך נבחרת].

[דהנה] רש"י זאָגט^{בב} [בפסוק] וַיָּרָא אֶהָרֹן וַיֵּיבֶן מִזְבֵּחַ, ער האָט 'מִתְבּוֹנֵן' געווען ער האָט געזען אַז חור איז דער'הָרָג'עט געוואָרן, האָט ער מוֹרָא געהאַט.

קיד

פארוואָס האָט ער מוֹרָא געהאַט? [ולא מסר נפש].

ווייל [אויב] חס ושלום זיי וועלן אים הָרָג'ענען וועט נישט זיין קיין תְּקֵנָה^{בב}, [כי אַז היה נאמר בהם] אִם יִהְיֶה בְּמִקְדָּשׁ ה' כְּהֵן וְנָבִיא [איכה ב, כ].

^{פא} במהרש"א גיטין (נז): וריב"ל אמר זו מילה שנתנה בח' כו'. רצה לומר דהיינו מילה בזמנה, שהקטן רך ומסוכן למיתה כההיא דר' נתן [הבבלין] (שבת קלד.) שעדיין לא נבלע בו דמו.

^{בב} ברש"י כי תשא (לב, ה): וַיָּרָא אֶהָרֹן. שהיה בו רוח חיים וכו'. וַיֵּבֶן מִזְבֵּחַ, לדחותם וכו'. ומדרשו בויקרא רבה (י, ג. ומובא להלן) דברים הרבה ראה אהרן, ראה חור בן אחותו שהיה מוכיחם והרגוהו, וזהו 'וַיֵּבֶן' (לשון בינה) מִזְבֵּחַ לִפְנָיו, ויבן מִזְבֵּחַ לפניו. ועוד ראה ואמר, מוטב שיתלה בי הסרחון ולא בהם. ועוד ראה ואמר אם הם בונים את המזבח זה מביא צרור וזה מביא אבן, ונמצאת מלאכתן עשויה בבת אחת, מתוך שאני בונה אותו ומתעצל במלאכתי, בין כך ובין כך משה בא.

^{בב} כמבואר בגמרא סנהדרין (ז): וַיָּרָא אֶהָרֹן וַיֵּבֶן מִזְבֵּחַ לִפְנָיו, מה ראה, אמר רבי בנימין בר יפת אמר רבי אלעזר, ראה חור שזבח לפניו [פירש"י: ויבן מזבח, הבין מהזבח לפניו, שהרגו את חור על שלא עשה להם], אמר, אי לא שמענא להו, השתא עבדו לי כדעבדו בחור, ומיכיים בי אם יִהְיֶה בְּמִקְדָּשׁ ה' כְּהֵן וְנָבִיא [כי אהרן כהן ונביא היה], ולא הויה להו תקנתא לעולם [סופן לעשות כן, בזכריה בן יהוידע, ויחרב בית המקדש על כך]. מוטב דליעבדו לעגל, אפשהו הויה להו תקנתא בתשובה. [וכן הוא גם בויקרא רבה דלהלן בסמוך. וכן פירשו בדעת זקנים לבעלי התוספות] (תשא לב, ד).

קטו

נאך האָט ער געזאָגט, מוטב יתלה הסרחון בי - זאָגט דער מדרש^{פד} - וְאֵל יתלה הסרחון אין כָּלֵל יִשְׂרָאֵל.

[וואס כן אדרבה] ער האָט געהאַט מַסִּירוֹת נֶפֶשׁ [עבור הכלל ישראל בזה. ולכן] האָט הקדוש ברוך הוא געזאָגט להכי לא יזיז מן הפלטין שלי לעולם, אַז 'דורך דעם' וועט ער הערשט ווערן [נכה גדול].

קטז

והאבן עזרא נתקשה מאוד בענין זה, האץ לא מסר אהרן הצדיק את נפשו, כדרך שעשה חור. ולכן מסיק דבעל כרחך שלא היה שם חטא עבודה זרה, שהוא ביהרז ואל יעבור, רק כדרך שכתבו הראשונים שבקשו רק מנהיג במקום משה דער אבן עזרא פרעגט^{פה} טאַקע האַרב, וואָס הייסט ער האָט מוֹרָא געהאַט מ'וועט אים הַרְגֵנֵעַ [ולא מסר נפשו].

^{פד} בויקרא רבה (ג, י): רבי ברכיה בשם רבי אבא בר כהנא פתח קריא [אֶהְיֶה צֶדֶק וְתִשְׁנָא רָשָׁע עַל כֵּן מִשְׁפָּח אֱלֹקִים וְגו'] (תהלים מה, ח) באהרן. בשעה שעשו ישראל אותו מעשה, בתחלה הלכו אצל חור אמרו לו קום עֲשֵׂה לָנוּ אֱלֹהִים (תשא שם, א), כיון שלא שמע להן עמדו עליו והרגוהו וכו'. ואח"כ הלכו אצל אהרן, אמרו לו קום עֲשֵׂה לָנוּ אֱלֹהִים, כיון ששמע אהרן כן, מיד נתיירא, הה"ד וַיֵּרָא אֶהְרֹן וַיִּכֶן מִזֶּבֶחַ לִפְנָיו, נתיירא מהזבח לפניו. אמר אהרן מה אעשה, הרי הרגו את חור שהיה נביא, עכשיו אם הורגים אותי שאני כהן, מתקיים עליהם המקרא שכתוב אִם יִהְיֶה בְּמִקְדָּשְׁךָ ה' כְּזֶה וְנִבֵּיא, ומיד הם גולין.

דבר אחר וַיֵּרָא אֶהְרֹן, מה ראה, אם בונין הם אותו זה מביא צרור וזה אבן וכו', מתוך שאני בונה אותו אני מתעצל במלאכתי וכו', ומתוך שאני בונה אותו, אני בונה אותו בשמו של הקב"ה וכו'.

דבר אחר וַיֵּרָא אֶהְרֹן, מה ראה, אמר אהרן אם בונין הן, אותו הסרחון נתלה בהן, מוטב שיתלה הסרחון בי ולא בישראל. ○ רבי אבא בר יודן בשם ר' אבא, מְשַׁל לְבָן מַלְכִּים שֶׁנִּתְגַּאֵה לְבוֹ עֲלֵיו וְלִקַּח אֶת הַסִּיּוּף לַחֲתוֹךְ אֶת אֲבִיו, אמר לו פדגוגו אל תיגיע את עצמך, תן לי ואני חותך. הציץ המלך עליו, אמר לו יודע אני להיכן היתה כוונתך, מוטב שיתלה הסרחון בך ולא בכני. חייך מן פלטין דידי לית אַתְּ זִייע, ומותר פתורי אַתְּ אֲכִיל, עשירים וארבעה אנונס אַתְּ נָסִיב. [והנמשל] כך [אמר הקב"ה לאהרן] מן פלטין דידי לית אַתְּ זִייע, ומן המקדש לא יֵצֵא (אמור כא, יב), ומותר פתורי אַתְּ אֲכִיל, וְהִנֵּה תִּתֶּנָּה מִן הַמִּנְחָה (ויקרא כ, ג), עשירים וארבעה אנונס אַתְּ נָסִיב, אלו כ"ד מתנות כהונה שניתנו לאהרן ולבניו. ○ אמר לו הקב"ה לאהרן, אֶהְיֶה צֶדֶק וְתִשְׁנָא רָשָׁע, אהבת לְצֶדֶק אֶת בְּנֵי, וְשָׂנְאָתָּ מַלְחִיכִין, עַל כֵּן מִשְׁפָּח אֱלֹקִים אֶלְקִיד. אמר לו, חייך שמכל שבטו של לוי לא נבחר לכהונה גדולה אלא אתה, קַח אֶת אֶהְרֹן וְאֶת בְּנָיו אִתּוֹ (צו ח, ב).

^{פה} באבן עזרא כי תשא (לב, א): אמר אברהם המחבר, צריך אני להאריך על דבר העגל. יש מהקדמונים שאמרו שנהרג חור, והנה אהרן פָּחַד. ויש מי שאמר כי פָּחַד על ישראל אם יתרגוהו, שה' ימיתם כולם. ועל דרך הפשט, אם מעשה העגל עבודה זרה, למה פָּחַד אהרן שיהרג. והלא מתו אחריו כמה חסידים מישראל – למה הגיעה מעלה בחסידות פורת כף רגל אהרן – על יחוד השם. והנה חבירי דינאל הושלכו לכבשן האש בעבור שלא השתחוו לצלם, ואיך יעשה אהרן פסל, שהמעשה קשה מהשתחוויה. והלא אהרן קדוש ה' היה ונביא על ישראל, ומצות רבות נתנו על ידו עם משה אחיו, והנה יהיה חור טוב ממנו. ואם הוא עשה עבודה זרה, חייב היה משה להורגו קודם עובדי העגל, והנה משה התפלל בעדו, והעובדים הרגו. ואיך היה אחר כן מכפר על בני ישראל הוא וזרעו עד סוף כל הדורות. ○ ואל תשים לבך אל דבר קח לָךְ עֵגֶל בֵּן בָּקָר לְחִטָּאת, כי אינו על דבר העגל. כי הנה כמוהו ביום הכפורים לכל כהן משוח מצוה לתת פר בין בקר לחטאת. ולא נוכל לומר בעבור חטאת האב, כי כל הכהנים היו בני אלעזר ובני איתמר, וכבר נולד פנחס. ועוד בפרשה שיתנו ישראל עֲשִׂי עֲשִׂי זִינִים אחד לחטאת, והם לא עשו דמות שעיר. גם פרה אדומה איננה לכפר על עבודה זרה, רק לטהר הטמאים. וכל אנשי המחקר מודים כי ה' לא יבחר שליח שידע כי בסופו יעבור עבודה זרה, ואין כל נביא שליח. והנה ראינו שאמר משה לפני מותו (בכרה לג, ח) תִּמְיָךְ וְאֶהְרֹן לְאִישׁ חֲסִידְךָ, והנה לא הזכיר דבר העגל. רק לא נמצא בו אלא מה שנמצא במשה, והמה דבר מי מריבה, כאשר אפרש במקומו.

ויש אומרים כי ישראל רמו אהרן, שעשו דפוס עגל והשליך אהרן הזהב באש ולא הרגיש, וראייתם וְאֶשְׁלָכֶהוּ בְּאֵשׁ וַיֵּצֵא הָעֵגֶל הַזֶּה (תשא לד, כד). וזה אינו נכון, כי אהרן איך בָּחַר ה', אם היה טפש שירמיהו פתאים. ועוד למה בנה מזבח לפניו, וצוה שיוזבחו וזבחים ועולות. ○ ואחרים אמרו אין זה אהרן שעשה העגל אחי משה. גם זה הבל, כי הקהל לא נקהלו רק על ההרה תחת משה, וכן כתוב (משפטים יז, י) וַהֲנֵה אֶהְרֹן וְחָוִיר. ואם היה אחר, למה לא הרגו אהרן או משה ברדתו מן ההר, גם התפלל בעדו. כי איננו נכון שיעשה חסיד עבודה זרה, בעבור אחרים שלא ימותו. ○ גם אומרים רבים כי פירוש חג לֵה' מִקְרָה, שהעובדים העגל יהיו נהרגים על יד משה. כי אין משמע דברו רק אחר שבנה המזבח לפני העגל צוה להכריז במחנה שישחטו מחר במזבח שבנה וכו', וכן עשו, וַיִּשְׁכְּמוּ מִמִּתְחָרֵת וַיַּעֲלֵוּ עֹלֹת (תשא לב, ו). ומחשבות הלב אינם מועילות, כי הנוקב

איז דען חור געווען מער צדיק ווי אהרן, שהוא מסר נפשו ולא אהרן].

און אז ער האָט מוֹרָא געהאַט מ'וועט אים הַרְגֵנָען, מאַכט מען אַזאַ זאַך פאַר אידן?

ער פרעגט [אז] ס'איז טאַקע קֶשֶׁה [למה לא מסר אהרן את נפשו].

דער אבן עזרא פרעגט עס האַרב.

[און] אין שפיץ¹⁹ קומט ער אויס צו דעם²⁰, אַז ס'איז נישט געווען קיין עבֹדָה זָרָה

זרה. [און] ס'איז טאַקע דער אָמֶת [אז] זיי זאָגן אַלע ראשונים אַזוי.

קיז

אלא שמכל מקום אחתי היה פגם בזה, בשביל שהיה עלול לצמוח מזה עבודה זרה בדורות שאחר זה (וכמו שהיה בימי ירבעם). אלא שבשביל הצלתו של ישראל מסר נפשו אהרן לאידך גיסא, לעשות העגל בעצמו כדי שלא היא נעשה על ידי ישראל, ולא יהיה ברם חרון אף ח"ו

אַבער אף על פי כן, ער האָט דאָך אַבער פאַרשטאַנען [דאָס אור] אַז ס'קאָן 'ווערן' אַן עבודה זרה [דערפון שפעטער, בדורות עתידים, ואם כן] לכאורה איז עס געווען אַ גרויסער פֿגם.

ער האָט אַבער געהאַט מְסִירוֹת נֶפֶשׁ, ער האָט געהאַט אַנדערע טַעֲמִים, ער האָט געהאַט גרויס מְסִירוֹת נֶפֶשׁ פאַר השם יתברך [אז] ער זאל מַצִּיל זיין דעם כָּלֵל יִשְׂרָאֵל.

[ווייל] ער האָט געזען ס'וועט אַרגער זיין [אם לא יעשנו אהרן, ווייל] אַז ער וועט נישט מאַכן און אַז ס'וועלן עס אַנדערע מאַכן, וועט אַרגער זיין אַסאַך²¹.

את השם, על פי דבורו יהרג, וככה האומר נִלְכָּה וְנַעֲבֹדָה אֱלֹהִים אֲחֵרִים (ראה יג, ז) וכו'. ואם ישאל אדם בבית דין את חבריו, האתה הוא חברי שהליתני לך כך וכך, ואמר אני, לא יוכל לומר מחשבתי היתה שאני חברי, לא יותר וכו'.

ועתה אומר לך דעת הגאון רב סעדיה, אמר כי אהרן עשה בערמה כאשר עשה יהוא (מלכים ב' פרק י'), על כן בנה מזבח. והקשה על נפשו אם כן למה התאנף ה' בו, והנה השיב בעבור שלא הרגם מיד, כאשר עשה משה בבואו. גם זה איננו נכון, כי הוא קרא את ה' מחר, וזה השם הוא שם עצם, לכבוד ה', ולא יתערב אחר עמו כמלת אלקים שהוא לענינים רבים. ועוד למה לא הזכיר זה בענותו למשה, כי הוא אומר ואשליכהו באש, ואין המענה דומה לשאלה. (וההמשך בתירוץ מובא להלן).

¹⁹ פירוש במסקנתו וסוף דבריו.

²⁰ באבן עזרא (שם בהמשך) בתירוץ: ועתה אֶחָל לפרש דרך קצרה, קצת הסוד. חלילה חלילה שעשה אהרן עבודה זרה, גם ישראל לא בקשו עבודה זרה, רק חשבו שמת משה שהסיעם מים סוף כאשר פירשו, כי ראו שְׁהֵמָן אינו יורד בהר סיני [שמששם], ומשה התעכב שם ארבעים יום, ואין כח באדם לחיות זה הזמן בלא מאכל, כי הוא לא אמר להם מתי ירד. גם הוא לא ידע, כי ה' אמר לו (משפטים כד, יב) עֲלֶה אֵלַי הַהָרָה וְשָׁב שָׁם עד שאתן לך לוחות הברית. ומלת [קום עֲשֵׂה לָנוּ] 'אֱלֹהִים', כבוד חונה בצורת גויה, וככה אמרו אֲשֶׁר יָלְכוּ לִפְנֵינוּ וכו'. והנה לכבוד ה' נעשה, על כן בנה אהרן מזבח לפניו, והכריזו שיוצחו מחר לכבוד ה', וכן עשו כאשר צום. וזו תשובת אהרן, כי נקהלו עליו, וכמו שהודעתני כי כל קהלה ואחריה 'על' היא לגנאי, ואם אחריה 'אל' היא לשבח, כמו וַיִּקְהֲלוּ 'אֵל' הַפֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה (מלכים א' ח, ב). וזהו אֲתָה יִדְעָתָ אֵת הָעָם כִּי בָרַע הוּא, כי אני לא עשיתי רע להם, כי לא בקשו רק אשר ילך לפניהם, ולכבוד ה' עשיתי. רק בעבור שישאל היו מעורבים עם ערב רב, וזהו כִּי 'בָרַע' הוּא, ולא אמר 'רע' הוא, וחשבו מעטים מישראל שהיתה עבודה זרה והביאו זבחים והשתחוו לו ואמרו אֵלָּה אֱלֹהֵינוּ יִשְׂרָאֵל. ואל תתמה בעבור שהכתוב אומר כִּי שָׁחַת עֶמְקָךְ סְרוּ מִהָרָה, כי לא כתוב כל עמך. הלא תראה כי לא מַעַל בְּחַרְמָם רק עָבָן לְבָדוֹ, והנה כתוב (יהושע ז, יא) חָטָא 'יִשְׂרָאֵל' וגו'. והנה כל עובדי העגל לשם עבודה זרה 'שאמרו' אֵלָּה אֱלֹהֵינוּ יִשְׂרָאֵל, או היתה כן 'במחשבתם', לא היו רק שלשת אלפים, והנה הם חצי עשירית עשירית המחנה. והכלל כי לא נעשה כהוגן על דבר שנחשב 'לפתאים' שהיה עבודה זרה. ואל תתמה בעבור שהתאנף ה' באהרן, כי זה בעבור שהיה הוא הסיבה, כי הנה נעשע עם אחיו על דבר מי מריבה ולא חטאו בזדון, וכתוב עליהם לא האמתם בי, מריחתם, מעלתם.

²¹ כמבואר כמה סיבות לכך בדברי המדרש ורש"י המובא לעיל בהערה בהערה פב והערה פד. - [נעיין עוד בזוהר הק' (תשא דף קצא): דאם לא היה עושה העגל, היו הערב רב נכנסים לתוך הענן, ואז היה גרוע יותר, ואהרן לטב איתכונן].

הָאֵט ער געוואָלט מַצִּיל זיין דעם כָּלל יִשְׂרָאֵל [דערמיט. ונמצא כי] אַ געוואלדיג
מְסִירוֹת נָפֶשׁ לִיגֵט נאָךְ אין דעם [שצדיק כמותו יסכים לדבר כזה, בשביל הצלת ישראל]^פ.

קיח

אבל אחר כך היה אהרן הכהן מצטער בדבר, ותמיד עמד לנגד עיניו שאלה
זו שכתב האבן עזרא, למה לא מסר נפשו להריגה שלא לעשות הענל

אַבער דער אָמֶת איז דאָךְ עס 'דאָך' אַ פֶּגֶם, [ולכן] איז עס אים אַלץ געשטאַנען
פֶּאַר די אויגן [להרהר בתשובה] פֶּאַרוואָס ער האָט זיך נישט געלאָזט הִרְגֵ'נען טאַקע.
חור האָט זיך געלאָזט הִרְגֵ'נען, האָט ער זױַך געוועזן אַז מ'האָט אים גע'הִרְגֵ'עט
פֶּאַר כְּבוֹד שְׁמִי.

און 'ער' האָט געהאַט [פֶּאַר זיך] אַזאַ מַצְוָה [פון] וְנִקְדַּשְׁתִּי, און ער האָט עס 'פֶּאַלן
געלאָזט', און ער האָט זיך נישט געלאָזט הִרְגֵ'נען.
האָט אים [דאָס] וויי געטון על כל פנים.

ווי מ'פרעגט דאָךְ טאַקע [אויף אים], והראיה ס'איז גאָר דאָ דער אבן עזרא פרעגט
טאַקע גאָר, ס'איז טאַקע אַ קְשִׁיָּא, פֶּאַרוואָס ער האָט זיך נישט געלאָזט הִרְגֵ'נען, אַבי
נישט צו מאַכן אַן עָגֶל.

איז עס אים [אַלץ] געשטאַנען אין וועג [די קְשִׁיָּא].

קיט

אמנם האמת שכן סיבבו מן השמים שאהרן יעשה כל החשבונות שעשה, ולא ימסור עצמו להריגה, יען כי הוא היה
מוכן ועומד מששת ימי בראשית להיות הכהן גדול ולחנך המשכן והעבודה, אשר קדושת כל המקדשות והכהנים
היה תלוי ומקושר בקדושת המשכן והכהונה שהוריד אהרן בעבודתו

נאָר דער אָמֶת איז אַבער אַזוי.
נאָך^ז די אַלע טַעמִים אַז ער האָט געמיינט [וועגן] מְסִירוֹת נָפֶשׁ [להצלתן של ישראל],
איז דאָ נאָך^א אַ טַעם אָמֶתִי.

קכ

דעם טַעם וואָס דער נזר הקודש זאָגט^ב ביי אברהם אבינו, [לבאר וואָס דער מדרש
זאָגט אַז] ער איז נצול געוואָרן פון כְּבִשָּׁן הָאֵשׁ דורך יעקב אבינו.
[ווייל] כְּאֵשׁ ער [אַליין] האָט געהאַט גענוג זְכוּתִים, נאָר פֶּאַר אים העט גיווען
בעסער געווען ווען ער ווערט פֶּאַרברענט פֶּאַר כְּבוֹד שְׁמִי, ער האָט זיך [שוין געהאַט]
גענוג מְשָׁלִים געווען, ער האָט נישט געברויכט קומען^ג אויף דעם עולם.
[נאָר ווייל] ער האָט אַבער געמוזט קומען אויף דעם עוֹלָם נאָכאַמאָל^ד, ער זאָל
אַהערשטעלן יעקב אבינו.

^פ אבל מכל מקום כל זה רק בתנאי שבשעתו לא היה בזה עבודה זרה, רק חשש תקלה לדורות עתידים. דאם לא
כן אין עצה ואין תבונה לנגד ה', וכמבואר באבן עזרא.

^ז פירוש: לאחר.

^א פירוש: עוד.

^ב בנזר הקודש (על הראשית רבה סג, ב). וכבר הזכירו רבינו בשבוע שלפניו בס"ג זכור תשכ"ז (לשון קדשו רסח ח"א,
אות קמג), ושם העתקנו לשונו באורך.

^ג פירוש: בלייבן מער.

^ד דאף אלמלי היה נשרף היה מוכרח להתגלגל ולבוא עוד הפעם בזה העולם, כדי להוליד את יצחק ויעקב
והכלל ישראל. ולכן שוב היה מוטב לו להנצל עתה מכבשן האש, כדי שיוכל להעמיד את הכלל ישראל בזה
הגלגול.

קכא

[וכמו כן באהרן הכהן] לְאָמִיר זשע זען.

עקסטער אַלע טעמים וואָס אַהרן הכהן האָט געהאַט, האָט מען מן השמים אָזוי געפֿירט [אז] ס'זאָל אים אָזוי איינפאלן [במחשבתו]¹², ער זאָל זיך נישט לאָזן הרג'נען. [ווייל] וואָס העט גיווען געטון דער כָּלֵל יִשְׂרָאֵל, ווען אַהרן הכהן העט נישט געווען אויף דעם עולם.

ס'איז נישט געווען נאָך קיין מִשְׁכָּן, און קיין בית המקדש. [און] ער איז דאָך געווען דער יסוד פון דער גאַנצער עבודתה, מיט זיין כֹּחַ, אָזוי שטייט דאָך איבעראַל, מיט זיין כֹּחַ, מיט זיין עבודתה [הוא שהמשיך קדושת המשכן והמקדש לדורות]¹³. די אַלע כֹּהֲנִים נאָך אים, [איז ווייל] ער האָט געטון, [און] ס'איז געבליבן [לדורות]. ער איז געווען דער יסוד.

מִשְׁפַּת יְמֵי בְּרָאשִׁית איז ער 'אויף דעם' באַשאַפֿן געוואָרן [אז] ער זאָל טון די עבודתה אין בית המקדש, און אין מִשְׁכָּן, [און] 'דאָס' האָט מִצִּיל געווען דעם כָּלֵל יִשְׂרָאֵל [זכות העבודה בבית המקדש, שהיה צריך להיות נמשך על ידי אהרן הכהן דוקא]. [וממילא] ער האָט געמוזט בלייבן [אויף דעם עולם], ער האָט זיך נישט געטאָרט לאָזן הרג'נען¹⁴.

קכב

ישוב קושיא ב (באופן ראשון)

ובזה יבואר דברי רש"י שהיה אהרן בוש וירא לגשת, והסיבה לכך, לפי שהיה עומד לנגד עיניו טענה זו למה לא מסר עצמו להריגה, ועל כן חשב שאינו ראוי להיות כהן גדול ולשמש לפני המקום דאָס איז דער פֿשט. לפי שהיה אהרן בוש וירא לגשת, ער האָט זיך געשעמט פֿאַרוואָס האָט ער זיך נישט געלאָזט הרג'נען פֿאַר כְּבוֹד שְׁמִים.

¹² ועיין בלשון מגילת סתרים להחיות דעת (אסתר ג, ב).

¹³ לפי שהיה אהרן מוכן ועומד מאז תחלת הבריאה לחנך את המשכן בקרבנותיו, ולהשרות בו שכירת עזו ויתברך ע"י קדושת עבודתו, והשפעת קדושה זו לא נתבטלה, אלא עברה מן המשכן אל המקדש, ועתידה היא להיות גם בבנין העתיד שיכנה במהרה, כמו שכתב ק"ו זלה"ה בישמח משה (מוכא להלן). וגם הכהנים הנגשים אל ה' לשרת בקדש, זכו לקדושת העבודה לדורות עולם בזכותו של אהרן קדוש ה' (דברי יואל).

וז"ל הישמח משה בפרשת פקודי: דהנה יש לתמוה על פעולת משה אדונינו שהוא המשכן, והתורה מלאה מזה כמה פרישיות וכמה סדרים, ומה כל הרעש הזה, כיון שלא היה רק לפי שעה. • והנראה לי בזה, כי עיקר עשיית 'המשכן' היה להוריד שכנתו ממעל כביכול, להיות כאן שירת המלאכים וכמו ששמע ישעיה, ובניית 'המקדשים' היה רק העתקה, כמעתיק מכתב ולשון צח, אשר כבר נכתב מפועל חכם בחכמת הלשון, ונמצא אף שהעתק הוא פועל איש אחר, מכל מקום עיקר הפעולה של הראשון הוא. ונמצא המקדשים הן המה העתק מן המשכן וכו'. • מיהו עדיין לא הרווחנו רק כל זמן שהמקדש קיים, שהיה קיים פעולת משה, אבל אחר שנחרב המקדש והמשכן נתבטל, איך יתכן שפעולת משה אדונינו היה כאפס וכאין, וכבר הקדמנו כמה פעמים שמה שהוא אפס ואין בתכליתו, הוא אפס ואין תיכף בהתחלתו, ואיך יתכן זה. והנראה לי כי עדיין קיים פעולת הצדיק הזה גם עכשיו בזמן הגלות ועליהו לא יבול, והוא קיים לעדי עד ולנצח נצחים, על פי משל נחמד וכו' [עיי"ש באורן], כן המשכן והמקדש שהעידו רז"ל (תנחומא תוריע סימן ט) אלמלא שפך חמתו על עצים ואבנים לא היה נשתייר משנאיהם של ישראל ח"ו שריד ופליט, ורָאָה כמה כחו גדול, להיות תמורת ישראל עד סוף כל הדורות, והבן זה. ונמצא כל זמן שישאל קיימים, המשכן קיים. והוא לעדי עד ולנצח נצחים, כאמור (מלאכי ג, ו) וְאַתֶּם בְּנֵי יִצְחָק לֹא כָלִיתֶם.

¹⁴ ואם לחשך אדם לומר הלא הרבה דרכים למקום להצילו מיד הרשעים, ולבטליה נתנם להרע עמו, ומדוע היתה נסיבה מאת ה' שלא ימחה בהם. אף אתה אמור לו, כי אין הקב"ה נוטל את הבחירה מיד האדם, ואינו מונע בידם מעשות כחפצם, כמבואר בזהר הק' פרשת וישב (קפה). שקשה מאד להנצל מתגרת יד בעלי בחירה, ווערין אינון שניצולין מהם. ולכן עשה ה' ככה שלא ימחה בידם, למען תהיה לו נפשו לשלל, ויהא נבחר מכל בני לוי לקדשו לכהנו לה', ולשים ציצץ נזר הקדש על ראשו לכבוד ולתפארת. (דברי יואל).

קכג

ועל זה השיב לו משה למה אתה בוש, והלא 'לִפְדָּה' נִבְחַרְתָּ, שאתה נבחר מושעת ימי בראשית לכהונה גדולה, ועל כן מן הַשָּׁמַיִם לא רצו בכך שתמסור עצמך להריגה, יען כי היית מוזמן ומוכן להיות כהן גדול, ואין לך אשמת חטא בדבר.

האָט אים משה רבינו געזאָגט: דו שעמסט דײַ פאַר דעם?

(והלא) 'לִפְדָּה' נִבְחַרְתָּ!

דו ביסט דאָךְ נִבְחַר געוואָרן [מששת ימי בראשית] צו זיין אַ כהן גדול. [וממילא] האָסטו דײַךְ נישט געטאַרט לאָזן הַרְגֵנען, איז דאָס אַ גרויסער שְׂבַח [מה שלא מסרת נפשך להריגה].

ווי האָסטו דאָס געמעגט טון אפילו [ליהרג].

מ'האָט [עס] מן הַשָּׁמַיִם געפירט [אזוי].

ווי האָסטו דײַךְ געמעגט לאָזן הַרְגֵנען, דו ביסט דאָךְ נִבְחַר געוואָרן צו 'דער' עבֹדָה, וואָס דאָס קאָן נישט זיין דורך אַן אנדערן.

ס'איז דײַךְ שוֹרֵשׁ נִשְׁמָה אויף 'דעם', [און] ווען דו ביסט נישטאַ, איז נישטאַ דײַ גאַנצע עבֹדָה.

דו האָסט דאָס נישט געטאַרט טון, דו ביסט זייער גערעכט [געווען].

אַבער מיט דעם זאָלסטו דײַךְ שעמען?

אדרבה, טאָקע 'לִפְדָּה' נִבְחַרְתָּ, דו ביסט 'אויף דעם' נִבְחַר געוואָרן.

[וממילא] דאָס איז אַ תִּירוּץ מִסְפִּיק אַז ער האָט אַזוי געברויכט צו טון, אַז ער האָט נישט געדאַרפט זיך צו שעמען.

קכד

המשך הקדמה לישוב קושיא ז

אמנם אהרן הכהן עדיין חשב בעצמו דאף שהיה צריך לעשות כן, אבל מ"מ צריך כפרה על זה, ולכן נענש במיתת שני בניו. והוא כענין תענית חלום בשבת, שצריכין למיתב תענית לתעניתו, וכתבו התוספות שבאמת מצוה להתענות בשבת משום דהמצוה גדולה מהעבירה, אבל מ"מ צריך לכפר את חלק העבירה שבו.

נאָר לאָמיר אָבער זען.

מגְדֵּל שְׁפִלוֹתוֹ [וענוות רוחו] איז ער נאָךְ אַלץ געווען צובראָכן, אַז ער האָט עוֹבֵר געווען.

און דעם [מה שנענש] מיט די קינדער [שמתו נדב ואביהו, תלה אהרן יען ווייל] ס'איז דעך 'דאָךְ' געווען אַ פֿגֶם.

קכה

[וכעין] אַזוי ווי איך האָב שוין אַסאַךְ מאַל געזאָגט וואָס תוספות זאָגט^{צח} ביי אַ תַּעֲנִית חֵלֹם [בְּשִׁפְתָּ, כִּי] מ'דאַרף מִיתב [תַּעֲנִית] לְתַעֲנִיתוֹ זיין^{צט}. [ווייל] כאָטשיג ס'איז אַ

^{צח} בתוספות תענית (יא): אמר שמואל כל היושב בתענית נקרא חוטא. וקשיא דאמרינן בפ' החובל (בבא קמא צא: א) החובל בעצמו רשאי, אבל אחרים שחבלו בו חייבים, ומפרש התם הא דקאמר החובל בעצמו רשאי, אמר שמואל ביושב בתענית. אלמא משמע דשמואל קאמר דיושב בתענית לא נקרא חוטא. ויש לומר דודאי הוי חוטא כדאמרינן הכא מקל וחומר מנזיר, ומה נזיר שלא ציער עצמו אלא מיין וכו', אבל מכל מקום המצוה שהוא עושה, התענית, גדול יותר מן העבירה, ממה שהוא מצער נפשו. דמצוה לנדור, כדאמרינן (סוטה ב.) הרוואה סוטה בקלקולה זייר עצמו מן היין, ומכל מקום יש קצת חטא. וידי דהוה אמתענה תענית חלום בשבת דקורעין גזר דינו, ונפרעין ממנו תענית של שבת, ומאי תקנתיה, ליתב תעניתא לתעניתיה.

ובתוספות בבא קמא (צא: א): אלא שציער עצמו מן היין. לכאורה משמע דבנזיר טהור נמי קאמר דנקרא חוטא וכו'. ואומר רבינו תם דהא דקאמר דלא הוי חוטא, היינו שמצוה גדולה מן העבירה, דמצוה לידור וכו', ומכל

מִצֹּה, אָבֵעַר פֿונדעסטוועגן, אָבֵעַר די עֲבִירָה וואָס ס'איז דאָ דערינען דאָרף מען נאָך אלץ מִתֵּקֶן זיין.

קבו

וכן איתא במדרש וברש"י, דעבור שעשה חטא העגל מתו שני בניו, אלא שתפלתו של משה הועילה מחצה, שמתו רק שנים, ושנים נשארו בחיים

ער איז דאָך נַעֲנֵשׁ געוואָרן [במיתת נדב ואביהוא].

ווי רש"י זאָגט דאָך^ק [אז] איבערדעם די צוויי קינדער זענען [נעדרו], נדב ואביהוא - אין פלוג - זענען דאָך אוועק פֿאַר דעם חטא.

ווי רש"י זאָגט [שעל זה נאמר] וְאֶשְׁמִיד פֶּרְיוֹ מִמֶּעַל [עמוס ב, ט] [נאָך] תפלה עושה מחצה, מ'האָט אים געוואָלט צונעמען אַלע קינדער, [ותפלתה של משה הועילה לבטל מחצה] און צוויי זענען אים געבליבן [אלעזר ואיתמר], און זיי [נדב ואביהו] זענען אוועק.

און ס'איז דאָ אַנדערע מדרשים [אויך כעין זה, דבפסוק] יִשְׁלַם שְׁנַיִם לְרֵעֵהוּ [משפטים כב, ח], זאָגט אויכעט [דער מדרש]^ק, - די בעלי התוספות^ק ברענגט דעם מדרש^ק, - ער האָט באַצאָלט מיט די צוויי קינדער, שני בניו. דאָס איז עס געווען [שזה היה עבור עשיית העגל].

מקום קצת יש חטא. מידי דהוי אמתענה תענית חלום בשבת שקורעין גזר דינו, ונפרעין ממנו תענית של שבת, מאי תקנתיה ליתבי תענית לתעניתא, שהמצה גדולה מן העבירה.

^ט וכמבואר כל זה בגמרא ברכות (לא:): כל היושב בתענית בשבת, קורעין לו גזר דינו של שבעים שנה [פירש"י: כלומר אפילו נגזר עליו מנעוריו, לפי שתענית קשה בשבת, לפי שהכל מתענגים בו והוא מתענה]. ואף על פי כן חוזרין ונפרעין ממנו דין עונג שבת. מאי תקנתיה, אמר רב נחמן בר יצחק ליתבי תעניתא לתעניתא [יתענה למחר]. (וכן נפסק בשו"ע או"ח רפה, ד).

^פ ברש"י בפרשתו (שמיני י, יב): [וידבר משה אל אהרן ואל אלעזר ואל איתמר בניו] הַנּוֹתְרִים. מן המיתה. מלמד שאף עליהם נקנסה מיתה על עון העגל. הוא שנאמר (עקב ט, כ) וּבִאֲהֶרָן הַתְּאֵנָף ה' מֵאֵד לְהַשְׁמִידוֹ, ואין השמדה אלא כילוי בנים, שנא' (עמוס ב, ט) וְאֶשְׁמִיד פֶּרְיוֹ מִמֶּעַל. ותפלתו של משה בטלה מחצה, שנא' (עקב שס) וְאֶתְּפֹלֵל גַּם בְּעַד אֲהֶרָן בְּעַת הַהִיא.

וברש"י עקב (שס): וּבִאֲהֶרָן הַתְּאֵנָף ה', לפי ששמע לכס. לְהַשְׁמִידוֹ, זה כילוי בניו וכן הוא אומר וְאֶשְׁמִיד פֶּרְיוֹ מִמֶּעַל. וְאֶתְּפֹלֵל גַּם בְּעַד אֲהֶרָן, והועילה תפילתי לכפר מחצה, ומתו שנים ונשארו השנים. ועיין זה גם בתנחומא תצוה (סימן י) המובא לעיל (בסוף הפרה ח), ובמדרשים דלהלן בסמוך.

^ק בבמדבר רבה (נשא ט, מו): מלמד שאף אהרן נענש עמהם, שנאמר וּבִאֲהֶרָן הַתְּאֵנָף וגו', ואין לְהַשְׁמִידוֹ אלא מיתת בניו, כמה דתימא וְאֶשְׁמִיד פֶּרְיוֹ מִמֶּעַל וגו'. ראויים היו כל בניו למות, אלא שנתפלל משה עליו, ומתו השנים, כנגד ב' קלות האמורות כאן (נשא ה, כב) לַצִּבּוֹת בָּטָן וְלִנְפֹל יָרֵךְ וכו', ונשארו השנים. וכן הוא אומר (משפטים כב, ח) עַל כָּל דָּבָר פֶּשַׁע, מדבר באהרן שהפשיע את ישראל בדיבור לא יהיה. על שור, כמה דתימא (תהלים ק, כ) וְיִמְירוּ אֶת כְּבוֹדָם בְּתִבְנִית שׁוֹר. עַל חֲמוֹר, אלו המצריים שנקראו חמורים, כמה דתימא (יחזקאל כג, כ) אֲשֶׁר בָּשָׂר חֲמוֹרִים וגו', [והערכ רב שעלו מהמצריים] הם הסיתו את ישראל לעשות העגל. עַל שֶׂה, אלו ישראל שטעו אחריי, שנקראו שֶׂה כמה דתימא (ירמ' ג, יז) שֶׂה פִּזְיוֹהָ יִשְׂרָאֵל. עַל שְׁלֹמֶה, שהמליכוהו עליהם, כמה דתימא (ישעי' ג, ו) שְׁמֶלֶה לָכֶה קֶצֶץ תִּהְיֶה לָנוּ. עַל כָּל אֲבָדָה, שאבדו מה שאמרו בסיני כֹּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה (יתרו יט, ח. משפטים כד, ז). אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי הוּא זֶה, שאמרו לעגל אֵלֶּה אֱלֹהֵינוּ יִשְׂרָאֵל (תשא לב, ד). עַד הָאֱלֹהִים יָבֹא דָבָר שְׁנִיָּה, זה משה שנקרא אלהים, ראה נתתיך אלהים לפרעה (וואר א, א). אֲשֶׁר יִרְשִׁיעַן אֱלֹהִים זֶה מִשָּׁה, יִרְשִׁיעַן כתיב. יִשְׁלַם שְׁנַיִם לְרֵעֵהוּ, אלו שני בניו, ששילם להקב"ה שהוא ריע ישראל, שמתו. [וכן הוא גם בתנחומא אחרי (סימן ח) עיי"ש].

^ק בדעת זקנים לבעלי התוספות (משפטים כב, ח): עַל כָּל דָּבָר פֶּשַׁע. מדרש, על 'כל דבר' פשע בגימטריא אהרן. פֶּשַׁע, שפשע על שור, על אותו מעשה. על חמור, שעשו ערב רב במצרים שנקראו חמור, דכתיב אֲשֶׁר בָּשָׂר חֲמוֹרִים בָּשָׂרָם. עַל שֶׂה, על שהחטיאו ישראל שנקראו שֶׂה פִּזְיוֹהָ יִשְׂרָאֵל. עַל שְׁלֹמֶה, על 'צלם' עבודה זרה, ושי"ן וצד"י מתחלפות. עַל כָּל אַבְדָּה, נמי עבודה זרה, שנאמר (ראה יב, ב) אֲבָד תֹּאבְדוּן. אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי הוּא זֶה, שאמרו אֵלֶּה אֱלֹהֵינוּ יִשְׂרָאֵל. עַד הָאֱלֹהִים זֶה מִשָּׁה, דכתיב רָאָה נִתְתִּיךָ אֱלֹהִים לְפָרְעָה. יבא דבר שניהם, של הקב"ה ושל אהרן. אֲשֶׁר יִרְשִׁיעַן זֶה מִשָּׁה. יִשְׁלַם שְׁנַיִם, שני בני אהרן שמתו.

^ק עיקר דברי המדרש, ועם שינויים.

קבו

והנה כאמור, הטענה על אהרן הוא רק למה לא מסר עצמו להריגה, בדרך שעשה חור

נאָר יהיה איך שיהיה, על כל פנים איז דאָך עס געווען דורך 'דעם' חטא.

אף על פי כן אַ טענה האָט ער געהאַט [לתרץ עצמו, ואעפ"כ לא טען, רק וידם אַהרן].

קכח

אמנם הפגם זה שייך רק לרב נחמן בר יצחק, דמפרש בפסוק פי עֲלִיף הֲרִגְנוּ, ובדרשת פסוק זאת התורה שהתורה מתקיימת במי 'שמוית עצמו' עליה, כי החיוב מחאה נגד פירצות הדור הוא אפילו עד כדי סכנת מיתה, וכפירוש החתם סופר בזה

וואָרן לאַמיר זען, וואָס איז געווען זיין חטא? [דעם וואָס] ער האָט זיך נישט געלאָזט הֲרִג'נען.

[ולפי פירוש רנב"י] אַז דער פֿשט איז פי עֲלִיף הֲרִגְנוּ כָּל הַיּוֹם, שממיתין עצמן על דברי תורה, [וכפירוש החתם סופר בדרשת הפסוק אָדָם] פי יָמוֹת בְּאַהֶל, אַז מ'דאַרף זיך נישט צו לאָזן פונעם דור, [און] מ'זאָל נישט קוקן אויף דעם [שמא יהרגוהו בני הדור. לפי זה נמצא] האָט ער געטון אַ חטא [במה שלא מסר אהרן את נפשו להריגה].

קכט

אבל לרבי יהושע בן לוי דמפרש בפסוק פי עֲלִיף הֲרִגְנוּ, דקאי על מצות מילה, ודרשת הפסוק זאת התורה מתפרש גם כן באופן אחר, או כפירוש מהרש"א, או כפירושיו, אם כן באמת אין שום חיוב למסור עצמו עד לסכנת מיתה עבור חיוב התוכחה, ונמצא אַ חטא אהרן כלום במה שלא מסר נפשו להריגה

וואָרן ווען נישט [דער] פֿשט, רק לפי דרשות האחרות בפסוק עֲלִיף הֲרִגְנוּ כָּל הַיּוֹם, אם כן קאָן דאָך דער אָדָם פי יָמוֹת בְּאַהֶל [אויך] האָבן אַנדערע פֿשטים [וכדרך המהרש"א, או כדרכינו], אַזוי ווי איך וועל שוין ווייטער זאָגן אַז ס'איז אַ חילוק [וואָס דער פֿשט איז], אַז איך קען זאָגן אַנדערע פֿשטים אין דעם^{קכ}. איך וועל שוין שמועסן פון דעם ווייטער [באות קלח], אַז בעל כרחך איז דאָ נאָך פֿשטים.

און אַז ס'איז דאָ אַנדערע פֿשטים אין דעם, איז דאָך דאָס נישט קיין חיוב [למסור עצמו להריגה עבור חיוב התוכחה].

דהיינו [כגון] לויט רבי יהושע בן לוי גייט אַרויף דער פי עֲלִיף הֲרִגְנוּ כָּל הַיּוֹם גייט דאָך אַרויף אויף מַצּוֹת מִלֵּה, ווייל מ'האַט געגעבן לְשִׁמוּנָה ווען דאָס קינד איז שוואַך, [וואס כן] גייט דאָך עס נישט אַרויף אויף דעם אַין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה, איז דאָך נישט אַזוי דער פֿשט.

[וואס כן נמצא] איז ער טאַקע נישט מְחֻיָּב געוועזן [אהרן, למסור עצמו להריגה], לויט 'דעם' מאַן דאָמַר.

קל

ישוב קושיא ז

ובזה מבואר דברי המדרש פליאה בפסוק וידם אַהֶרן, דמשמע שהיה לו תירוצ' להַצִּדִּיק עצמו, ומפרש מאי חוה ליה למימר, וכיום 'השמיני' יפול בְּשַׁר עֲרֻלָּתוֹ, כי היה יכול לשעון דיש לפרש הפסוקים הנוכחים ברבי יהושע בן לוי, דקאי על מצות מילה 'בשמיני', שאז הילד הוא עדיין רך וחלוש ויש בזה חשש סכנה

דאָס איז דער פֿשט [בדברי המדרש פליאה].

[דהכתוב אומר] וידם אַהֶרן, [ומדחזינן דהכתוב משבחו על שקיבל עליו דין שמים באהבה ושתק, משמע דהיתה לו טענה הנשמעת לטעון, אבל הוא לא טען לתרץ עצמו (דברי יואל)].

^{קכ} וכן הוא האמת מצד ההלכה, דלא רמיא חיובא למחות בעוברי עבירה במקום סכנת מיתה, דחיוב מחאה הוא רק עד כדי הכאה, וכמו שכתב הרמב"ם (דעות ו, ז). ואם כן שפיר היתה לאהרן טענת הצטדקות. (דברי יואל).

זאָגט ער מאי הוה ליה למימר [לתרץ עצמו, ומפרש כי] ער האָט געדאַרפֿט צו זאָגן ס'שטייט דאָך ובייום 'השמיני' ימול בְּשׁוּר עָרְלָתוֹ, [שיהא נימול התינוק] לְשִׁמּוֹנָה, אַז אין דעם אַליין ווערט דאָך [שוין] נתקיים [דער] עָלִיף הִרְגָנוּ כָּל הַיּוֹם, [אם כן] איז דאָך שוין נישט געדרינגען אַז מ'איז 'דאָס' מְחוּיב געוועזן צו טון [למסור נפשו להריגה עבור חיוב מצות תוכחה].

לכאורה האָט ער געהאַט אַ טענה [להצדיק עצמו, ווייל] דאָס איז געווען אַ תּירוץ.

קלא

אבל אהרן בעדקתו לא טען כך, רק קיבל דין שמים באהבה, ותלה מיתת בנו שהוא עבדו שלא מסר עצמו להריגה, ובפירוש רב נחמן בר יצחק

ער האָט אָבער נישט גע'טענה'ט [אזוי].

[נאָר] ער האָט מוֹרָא געהאַט [שמא] אָף עַל פִּי כֵן [לא היה לו לעשות כן, ולכן] יָיִדָם אַהֲרֹן, ער האָט מְקַבֵּל געווען בְּאַהֲבָה, ער האָט מְקַבֵּל הָדִין געווען, דעם דִּין שְׁמַיִם. כּאָטשיג ער האָט געקענט טענה'ן דאָס, האָט ער אָבער 'דאָך' נישט גע'טענה'ט [רק קיבל עליו דין שמים באהבה לגודל צדקתו, ועל כך הכתוב משבח ויָיִדָם אַהֲרֹן (דברי יואל)].

קלב

ישוב קושיא טו – מדברי יואל

[ובזה יובן גם המדרש באיזה זכות נכנס אהרן, בזכות חמילת. דהכוונה לדרכינו, כי היה עליו הקטרוג על מה שלא מסר נפשו למחות בעוברי עבירה, וכדקאמר קרא זאת התורה אדם כי ימות בְּאַהֲלָה, ודרשו מיניה אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה. ולדרשת רב נחמן בר יצחק, יש טענה עליו גם מדברי הכתוב כי עָלִיף הִרְגָנוּ כָּל הַיּוֹם, שחייבים למחות ברשעים אפילו במקום סכנת הריגה. אכן אם נאמר לפרש כרבי יהושע בן לוי דקרא דכי עליך הורגנו קאי על מילה שניתנה בשמיני, אם כן נדחית טענת המקטרג, ולדבריו כמו כן לא יתפרש הכתוב אדם כי ימות בְּאַהֲלָה על החיוב למחות בעוברי עבירה עד כדי מסירות נפש^ק, וכן לסברת ריש לקיש עצמו וכמבואר לעיל, ונמצא כי על ידי מצות מילה נסתתמו טענות המקטרג, נדמצא שלא חָטָא אהרן במה שלא מסר נפשו להריגה, ועל ידי זה שפיר ראוי אהרן להיות נבחר ליכנס לקדש הקדשים באין שטן ופגע רע]. (דברי יואל).

קלג

המשך ישוב הקושיות בפרשת פרה

ישוב קושיא טז

אף שאמרו כי פָּרָה אֲדוּמָה באה לכפר על חטא העגל, אמנם מלבד זה הוא גם מצות ממנין תרי"ג, ואף אם לא היו עושים העגל היו מצווין בעשיית פרה אדומה, והראיה שכבר ניתנה בְּפָרָה, טרם שעשו העגל היצט לאמיר זען. דאָס ענין פון די פָּרָה אֲדוּמָה, אין פֿשְׁטוֹת די פָּרָה אֲדוּמָה קומט דאָך אויף מִכְפָּר צו זיין דעם חטא העגל. דער אָמֶת אָבער, די פָּרָה אֲדוּמָה איז איינס פון די תרי"ג מִצְוֹת. [און] וואָס איז ווען אידן זינדיגן נישט מיטן חטא העגל, העט גיווען געפעלט אַ מצוה פון די תרי"ג מצות? העט דאָך אויך געווען די פָּרָה אֲדוּמָה. און טאָקע דעס [מהא גופא ראיא, שהרי] מ'האָט דאָך עס געגעבן בְּמָרָה, [ווען] ס'איז דאָך נאָכנישט געווען [דער חטא העגל].

^ק דאי לאו הכי היה יכול לפרש גם הפסוק עָלִיף הִרְגָנוּ, כעין שמפרש לה רב נחמן בר יצחק.

קלד

ומה שנאמר בה "חקה", קאי על ענין הפרה אדומה הקדומה שניתנה במרה, שזה אינו תלוי כלל בכפרת חטא העגל. וכדרך שמצינו במצות בנין המשכן, שכבר נצטוו בה קודם עשיית העגל, ומ"מ הוא גם לכפרה על העגל.

נאָר דער אָמַת איז אַזוי.

לכאורה פאַרוואָס איז עס אַ חֶק [והלא הוא לכפרה על חטא העגל].

[אמנם] פונקט ווי ביים מִשְׁכָּן איז אויך אַזוי [שהיתה כפרה על חטא העגל, אמנם גם אילו

לא חטאו היה מצוה לבנות משכן, וכמבואר בזוהר (ויקהל קצה). שהציווי דפרשת וַיִּקְחוּ לִי תְרוּמָה היה עדיין קודם חטא העגל^ק].

קלה

דער אָמַת איז לעולם אַזוי, די פֶּרָה אַדוּמָה האָט מען געגעבן פריער, פֶּאָרן חטא העגל. [און] ווען נישט דער חטא העגל, העט מען אויך גיווען געמאַכט אַ פֶּרָה אַדוּמָה, נאָר אין דעם איז דאָ סודות נוראות [בבחינה שניתנה בַּמֶּרָה].

ס'איז דאָך אָבער געווען [שפעטער] דער חטא העגל, איז עס נִשְׁתַּנָּה געוואָרן די בחינה פון פֶּרָה אַדוּמָה, און ס'איז געוואָרן אַ כִּפּוּר אויפן חטא העגל.

קלו

ומה שאמרו דלעתיד יתגלה סוד הפרה, היינו משום דלעתיד כבר יהיה מתוקן לגמרי הפגם של חטא העגל, ויעשו פרה אדומה על בחינה הקדומה שניתנה במרה, ואותה הבחינה נתגלה רק למשה, ולישראל יתגלה רק לעתיד, כי פרשת פרה שלימד עד עתה לבני ישראל הוא רק לפי המעם של כפרת העגל, ולא לפי בחינה הקדומה

[און לעתיד לבא] ווען ס'וועט זיין דער תִּיקוּן הַשָּׁלֵם, דער עוֹלָם הַתִּקוּן, [און] דאָס חטא העגל וועט פאַרראַכטן ווערן בשלימות, וועט צוריק זיין אַזוי ווי ס'האָט זיך אָנגעהויבן [בַּמֶּרָה], אַזוי ווי די 'ערשטע' פֶּרָה אַדוּמָה איז געווען, די ערשטע פֶּרָה אַדוּמָה וואָס מ'האָט געלערנט בַּמֶּרָה.

קלז

חקדמה לישוב קושיא יז-יט

ובחינת פרה אדומה הניתנה במרה, לא היה סיבת עשייתה בשביל מהרת טומאת מת, כי אז היו מכינין עצמן לקבלת התורה, שאז נעשו חירות ממלאך המות, ולולי החטא העגל לא היה עוד מיתה ביניהם

[והנה] די פֶּרָה אַדוּמָה וואָס מ'האָט געלערנט בַּמֶּרָה איז נאָכנישט געווען די אַלע בחינות [וואָס ס'איז געוואָרן שפעטער, און] קאָן זיין דאָרט איז גאָרנישט געשטאַנען קיין הַזֹּאת שְׁלִישִׁי וּשְׂבִיעִי, ס'איז גאָרנישט געווען די גאַנצע [ענין טהרת טומאת מת]. ס'איז נישט געווען קיין מִיתָה, ס'איז נאָך געווען פֶּאָרן חטא העגל, ס'איז נישט געווען קיין מִיתָה אינגאַנצן^ק [לאחר מתן תורה, עד שלא חטאו בעגל העגל, ובמרה היו מכינים עצמן לקראת קבלת התורה שאז יתבטל המיתה].

קלח

וכמו כן דרשת הפסוק זאת התורה אדם כי ימות באהל, לא היה מתפרש בַּמֶּרָה כפירוש החתם סופר על חיוב מחאה, כיון שלא היה שייך עוד חשש מיתה בפועל, אלא היה מתפרש באופן אחר, וכגון כפירוש המהרש"א על סילוק התאוות, או כפירושינו על קבלת מסירות נפש, או יתפרש על בְּלוֹת חַנּוּכָּה בדביקותה לה'

[וממילא] דער אָדָם כִּי יָמוּת בְּאֵהָל קומט אויס, לויט 'יענע' פרשה [פֶּרָה הניתנה בַּמֶּרָה] האָט עס געהאַט אַן אַנדערן פֶּשֶׁט.

^ק עיין בזה בס"ג חקת תשי"ח, ותשכ"ז, ועוד.

^ק וכמבואר בכ"מ בדברי חז"ל, ומהם בשמות רבה (לב, א): אילו המתינו ישראל למשה ולא היו עושים אותו מעשה, לא היתה גליות ולא מלאך המות שולט בהן, וכן הוא אומר (תשא לב, טז) וְהִמְכַּתְּבָּהּ מִכְתָּב אֱלֹקִים הוּא תְּרוּת עַל הַחֲלֹת, מהו תְּרוּת, ר' יהודה אומר תְּרוּת מן גליות, ור' נחמיה אומר תְּרוּת ממלאך המות וכו'.

מ'הָאָט נישט געדאַרפט נאָך [טייטשן] אַז מ'זאָל זיך לאָזן הַרְגֵנען [עבור קיום התורה באנשי הדור], ס'איז אַנדערע בְּחִינֹת גָּאָר [געווען דערין. און טאַקע] אַזוי ווי דער מַהרש"א זאָגט, מ'זאָל פּוֹכֵשׁ זײַן די תּאֲוֹת, [או כפירושינו, מ'זאָל] מְקַבֵּל זײַן פֶּאָר הַשֵּׁם יתברך [צו האָבן] מְסִירוֹת נֶפֶשׁ בְּכָל אֹפֶן וְאֹפֶן, [או הכוונה] מ'זאָל 'אויסגיין' פֶּאָרן באַשעפער [מגודל הדביקות בה' ואהבתו ית"ש], מ'קאָן אַלײַן [אויסגיין מגודל השתוקקות ודביקות], ווי די פריערדיגע [צדיקים].

קלט

וכעין מה שמפרש ישמח משה בנוסח התפילה מְחִיָּה מְתִים בְּמֶאֱמָרוֹ, כי הצדיק נפשו יוצאת בדברו לה', ובפרט בעת הזכרת שמותיו ית"ש, אלא שהקב"ה מקיים חיותו, ולזה אמר שהקב"ה הוא מְחִיָּה אותן הצדיקים אשר הם מְתִים בְּמֶאֱמָרוֹ ווי ס'שטייט אין ישמח משה^ט [לפרש נוסח התפילה] מְחִיָּה מְתִים בְּמֶאֱמָרוֹ (ברכת מגן אבות בליל שבת), טייטשט דער הייליגער ישמח משה, ס'איז דאָ צִדִּיקִים, אַז זיי זאָגן אַ דִּיבּוּר פֶּאָר הַשֵּׁם יתברך איז דער אַמֶּת בְּצֵאת נֶפֶשׁ, ס'גייט זיי אויס דעס חִיּוֹת. נאָר דער בורא כל עולמים איז זיי מְחִיָּה, אַז זיי זאָלן 'דאָך' בלייבן לעבן.

זאָגט ער [דאָס איז דער פֿשט], מְחִיָּה, ער איז מְחִיָּה, מְתִים בְּמֶאֱמָרוֹ, די וואָס זיי גייען אויס דורכן 'מֶאֱמָר' פון [שם] הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, העלפט זיי דער באַשעפער [שישארו בחיים]. - אַזוי זאָגט ער^פ.

^פ וכפי גודל מדריגתם של ישראל באותה שעה, שבגודל דביקותם בה' היה יכול לצאת נפשם מפחד ה' והדר גאוננו. (מדבר יואל).

^ט בישמח משה סוף בשלח (בהפטרות): וְאֶחָדָיו כְּצֵאת הַשֶּׁמֶשׁ בִּגְבֻרָתוֹ (שופטים ה, לא). נראה לי על פי דאיתא במדרש (ויקרא רבה לא, ט), כיון שהשמש באה בכל יום לפני השי"ת להשתחוות לו וליטול רשות, איז כשבאה לפניו ית', אור חשך בעריפיה מפני אורו כביכול, עיין שם. ונראה לי שמתבטלה במציאות, כנר בפני האבוקה, כי לפניו הכל כלא, רק השי"ת זורק חצי השפעתו, והיינו דכתיב (חבקוק ג, יא) לְאוֹר חֲצִיץ הֶעָלְכִי, עד כאן. והיינו המחשך בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית (ברכת יוצר אור). ○ והנה אזהבי השי"ת, על ידי דביקות הנפלא הם קרובים להתבטל במציאות, רק השי"ת משפיע להם שפע חיות, והוא כְּצֵאת הַשֶּׁמֶשׁ בִּגְבֻרָתוֹ, רצ"ל בגבורתו של השי"ת וכו'. והיינו דכתיב (יחזקאל א, יד) וְהָיָה חַיּוֹת רְצוּצָא וְשׁוֹב, רצ"ל שהחיות רץ למקומו למקור החיות האמיתי בעת דביקותו, רק וְשׁוֹב מחדש, והבן וכו'.

ועל דרך זה פירשתי בברכת מגן אבות מְחִיָּה מְתִים בְּמֶאֱמָרוֹ. דנראה לי לפי המובן לי, שאם היה יודע האדם בחינת הצדיק על בוריה, ממש הייתה יצאה נשמתו בשעה שמזכיר שם השם יתברך, מפני פחד ה' ומהדר גאוננו, הא כיצד, לפי שהיה מפחד להזכיר שם הצדיק אם לא אחר קדושה וטהרה, ומינה הוי דן קל וחומר, אם בבשר ודם כך, שמו ית' על אחת כמה וכמה. ○ ושמא תאמר, לפי זה קשה באמת על הצדיקים בעצמם שהם יודעים בחינת הצדיקים, ואיך יוכלו לחיות אחר הזכרת שמו יתברך. הא לא קשיא, דבאמת הם מוסרים נפשם בקדושת שמו, אך כיון שמזכירין שמו יתברך בקדושה ובטהרה, והוא מקור החיות כאמור (נחמי ט, ו) וְאֶתָּה מְחִיָּה אֶת כָּלָם, ואם כן נתחדש להם חיות מאותו השם עצמו שמזכירין, והבן. והיינו מְחִיָּה מְתִים בְּמֶאֱמָרוֹ, רצ"ל אותן שהם מְתִים בְּמֶאֱמָרוֹ, כשאומרים שמו, מפני פחדו ומהדר גאוננו, הוא מְחִיָּה אותן, לפי שהוא מקור החיות כנ"ל. ○ והוה שנאמר בפרשת בחקותי (כו, י) וְיִשָּׁן מִפְּנֵי חֲדָשׁ תּוֹצִיאָה, כלומר שתוציאוי החיות הישן, כדי שתשיגו החדש, ובדואי החדש חשוב יותר, ועל כן נקרא הצדיקים 'הולכים', והבן.

^פ ועיין בייטב לב ויצא (כפסוק ויחלום והנה סולם, אות ו) וז"ל: בהקדם דברי מורי זקני זלה"ה וכו', הנה אזהבי ה', על ידי דביקות הנפלא קרובים להתבטל במציאות, רק השי"ת משפיע להם שפע חיות וכו', והוה חִיּוֹת רְצוּצָא וְשׁוֹב וכו'. וְהָיָה מְחִיָּה מְתִים בְּמֶאֱמָרוֹ, כלומר שהקב"ה מחיה אותן שהם מְתִים בשעה שעוסקים במאמרו בתורה ותפלה, מכת גודל התשוקה עד כלות הנפש, עד כאן דבריו ז"ל, ודפח"ח ושפתים יושק.

ולדעתי יש לפרש בזה (תהלים לא, כד) אֶהְיֶה אֶת ה' כָּל חֲסִדָּיו, ושמא תאמר על ידי אהבה והדבקות יבואו לידי ביטול המציאות, לזה אמר אַמּוֹנִים נֶצַח ה', לבלי יתבטלו במציאות, ולהחיות כנוכר לעיל. והוה שאמר הכתוב (איכה ה, כא) הִשְׁכִּינּוּ ה' אֵלֶיךָ לִדְבַק בך בדביקות נפלא, אך אחרי כן וְנִשְׁכַּח, שלא להתבטל ככלות הנפש, כי אם חֲדָשׁ יְמֵינוּ קִדְּשׁ, ונכון.

והוה שנאמר וְהָיָה סֵלֶם וגו', רומז על התורה והתפלה, כנוכר לעיל [נסולם בגימטריא] "קול" תורה ו"קול" תפלה, וְהָיָה מְלָאכִי אֵלָקִים, הצדיקים, עולמים, משתוקקים לעלות ככלות הנפש ממש, ויִרְדִּים בו, כי וְהָיָה ה' המהוה כל הויות, נֶצַח עָלָיו וַיֵּאמֶר וגו'.

קמ

און ביי אים האָט מען דאָס געזען פּפּויעל.

אַזוי ווי ס'איז ידוע האָט מען דאָס געזען ביי אים, [ובפרט] ביי קריאת שְׁמַע ק"א.

קמא

על כל פנים דער מי שממית עצמו עליה קאָן האָבן פּשָׁטִים און פּשָׁטִים, אַזוי ווי ס'איז געווען פאַרן חטא העגל.

און ס'איז נאָכנישט געווען אַן אַנדער דור [בְּמִקְרָה], ס'איז נישט געווען די חֲטָאִים, האָט עס געקאָנט האָבן פּשָׁטִים [שונים, און] מ'האָט אינגאַנצן נישט געדאַרפט אויסקומען צו דעם אַלעמען [מה שהוא עתה לכפרת העגל או לטהרת טומאת מת].

ס'קאָן זיין אויף אַזאַ בחינה אַז מ'זאָל אויסגיין פאַרן באַשעפער, דאָס אַליין איז געווען [בכוונת הפסוק אָדָם כִּי יָמוּת בְּאֵהָלוֹ].

קמב

אונז זעמיר ווייט פון דעם, מ'איז עס נישטאָמאָל משיג.

אויסער די יְחִידֵי סְגוּלָה וואָס ס'איז געווען, די 'גאָר גרויסע' [צדיקים].

קמג

[ועל כל פנים] אָבער פריער [קודם שחטאו בעגל] האָט דאָס געהאָט אַנדערע פּשָׁטִים.

איז דאָס אַלעס געווען גאָר אַנדערש.

קמד

ועל כל פנים אין לנו השגה על איהו בחינה גבוה היה ענין פרשת פרה אדומה כשניטנה במרה

און דעם קאָן מיר גאָרנישט וויסן, 'וויאַזוי' דאָס האָט דאָרט אויסגעזען [בְּמִקְרָה].

וואָרן ס'איז דאָך געבליבן 'אַזוי' [כמו שהוא עכשיו].

וואָרן תיכף נאָך מתן תורה [וחטא העגל, בזמן] ווען מ'האָט אידן געזאָגט [די פרשה ק"ב,

אַז כבר נאמר להם כפי הבחינה של עתה].

מ'האָט [טאקע] געזאָגט בְּמִקְרָה [למשה רבינו], אָבער ווען מ'האָט געלערנט מיט אידן שפעטער, [כבר למדו בבחינה של עתה].

וואָס ס'האָט זיך געטון פריער [בְּמִקְרָה], פאַר מתן תורה, דאָס ווייסט מען נישט.

ס'איז דאָך געבליבן בְּסוּד, בְּסוּד פֿמוס, דאָס ווייסט מען דאָך גאָרנישט.

ס'וועט הערשט נְתִילָה ווערן שפעטער, אַחַר ביאת הַמְּשִׁיחַ ק"ג.

אָבער וואָס ס'האָט זיך 'אַנגעהויבן' פריער, דאָס ווייסט מען גאָרנישט.

ק"א ועיין עוד בקונטרס תהלה למשה לנכדו הגה"צ מלאפאש (תולדות היש"מ הגרפס בריש ישמח משה על המועדים, סוף ד"ה ישיבתו): פעם אחת בא בליל שבת מחדרו, ותיכף קודם אומרו שלום עליכם אמר, היום הרגשתי הפירוש בברכת מגן אבות מחיה מתים בְּמִקְרָה, רצוני כי איש הישראלי המתפלל לה', ונפשו יצאה בדברו מגודל הדביקות לאהבתו ית"ש, והקב"ה מחיה אותו, בבחינת הַחַיִּית רְצוּא וְשׁוּב (יחזקאל א, יד). ולזה יתכוון, מְחִיָּה מְתִים, אותן האנשים המתים בְּמִקְרָה, כשאומרים דברים לפניו, השי"ת הוא מחיה אותם.

ק"ב ברו"ח ניסן שהוקם בו המשכן. שאז נאמרה להם פרשת פְּרָה אֲדוּמָה, כמבואר בגמרא גיטין (ס).

ק"ג וכמבואר בבמדבר רבה (חקת יט, ו): וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ פְּרָה אֲדוּמָה. אמר רבי יוסי ברבי חנינא, אמר לו הקב"ה למשה לך אני מגלה טעם פרה אבל לאחר חקקה. דאמר רב הונא, כתיב (תהלים עה, ג) כִּי אֶקַּח מוֹעֵד אֲנִי מִיִּשְׂרָאֵל אֶשְׁפֹּט, וכתיב (זכריה יד, ו) הָיְהִי בַיּוֹם הַהוּא אֵלֶּי הָיָה אוֹר וְקִרְוֹת וְקִפְאוֹן, "קפאון" כתיב, דברים המכוסין מכס בעולם הזה עתידים להיות צופים לעולם הבא, כהדין סמיא דצפי [פי': כעורר שנעשה רואה], דכתיב (ישעי' מב, טז) וְהוֹלֵכְתִּי עוֹרִים בְּדֶרֶךְ לֹא יָדְעוּ וכו'.

קמה

ישוב קושיא יז-יח

וממילא לא קשה למה נתקשה משה בפרשת אמור אם נטמא זה במה תהא טהרתו, כי אף שכבר ניתנה לו פרשת פרה במרה, מ"מ אותה פרשת פרה לא היה מקושר כלל עם ענין המויתר וטהרת טומאתה. והקב"ה גם כן לא רצה או להשיב לו על זה, בכדי שלא להכריח הבחירה בזה

ממילא איז גאָרנישט קָשָׁה די קָשְׁיָא וואָס מ'פּרעגט (קושיא יז), ודהלא משה רבינו] ער האָט דאָך געהאַט [פרשת פרה] בְּמֶרְה, און ער האָט נישט געוואוסט וואָס די טְהָרָה איז [למי שנטמא במת].

[ווייל] ער האָט טאַקע געהאַט [די פרשה] בְּמֶרְה, [אַבער] בְּמֶרְה איז געווען אַן אַנדערע פֶּרָה אַדוּמָה האָט מען געלערנט בְּמֶרְה, פֶּאָרן חטא העגל איז 'דאָס' נישט געווען, די פרה איז געווען גאָר אַנדערש, [און] ס'איז געווען באַהאַלטן בְּסוּד סְתוּם וְחֶתוּם געוועזן.

[וממילא הבחינה של עתה, דאפר פרה היא לטהרת טומאת מת], דאָס האָט מען נאָכנישט געוואוסט פון דעמאָלטס.

פון דעמאָלטס האָט מען נאָכנישט געוואוסט, דער בורא כל עולמים האָט עס אים נאָכנישט געזאָגט דעמאָלטס [כל זמן שלא הוצרך לגלותו, בכדי שלא להכריח הבחירה בדיבורו יתברך]. און ער איז נאָך געגאַנגען דעמאָלטס [בשעת אמירת פרשת אמור אל הכהנים] אין דער אַלטער שְׁיטָה [של פרה אדומה 'הקדומה'].

ביז ס'איז געקומען דערצו [לפרשת חקת, און] מ'האָט אים געמוזט מְגַלָּה זיין וואָס ס'טוט זיך היצטערט, לויטן היצטיגן מַעֲמָד.

קמו

ורק לאחר שנאמרה לו פרשת פרה כפי בחינתה של עתה, שהוא לטהרת טומאת מת ולכפרת חטא העגל, אָז נאמר לו גם הפסוק וְלָקְחוּ לְטָמֵא מֵעֵפֶר שְׂרֵפֶת הַחַטָּאת, ואז שוב היה יכול הקב"ה להשיבו על שאלתו

איבערדעם האָט מען אים הערשט דאָס שפּעטער געזאָגט, [דעם תירוץ אויף] דעם [שאלת אם נטמא זה] בְּמֶה טְהָרְתוּ, וְלָקְחוּ לְטָמֵא מֵעֵפֶר שְׂרֵפֶת הַחַטָּאת.

דאָס גאַנצע ענין [פון פֶּרָה אַדוּמָה] בְּפִשְׁטוּת, אָז דאָס קומט אויף טומאת מת, און אַ פֶּפֶּרָה אויפן חטא העגל, האָט מען אים הערשט שפּעטער מְגַלָּה געווען, וואָרן ער האָט נאָך געוואוסט [מקודם רק] די פֶּרָה אַדוּמָה וואָס ער האָט געלערנט פריער, בְּמֶרְה.

קמז

ישוב קושיא יט

וזה שאמרו במדרש כשעלה משה במרום ושמע שהקב"ה עוסק בפרשת פרה ואומר שמועה מפי רבי אליעזר, והבין משה דמסתמא אומרה לפי הבחינה של עתה, שהרי רק בחינה זו נתגלה לישראל. לכן שאל משה עליונים ותחתונים ברשותך ובכח דיבורך להכריח הבחירה, ואתה אומר שמועה מפי בשר ודם, והכוונה דרק בשר ודם יכול לומר דיבור כזה, כיון שאין הכרח הבחירה בדיבורו

איבערדעם, אָז משה רבינו האָט געהערט בְּמֶרְוֹם [שהקב"ה עוסק בפרשת פרה ואומר שמועה מפי רבי אליעזר, דאָס איז געווען לויט] שפּעטער שוין^{ק"י}, ווען ער האָט געהערט בְּמֶרְוֹם [ווי] דער בורא כל עולמים האָט געזאָגט פרשת פֶּרָה אַדוּמָה.

^{ק"י} ועיין בדברי יואל (וכן בקונטרס מהר"י ט"ב) בענין זה שמבואר הענין עם הוספות. והוא כי בשעה שעלה משה למרום עדיין היה לפני מעשה העגל (והיינו כשעלה במ' יום הראשונים), ואז עדיין לא נודע לישראל טעם הפרה, שהרי לא היו שייכים אז כי אם טעמיה הנסתרים, וזה לא נתגלה כי אם למשה בלבד. ולזאת בעת ששמע משה שהקב"ה אומר הלכות פרה "מפי בשר ודם", והוא ידע שלא נתגלו טעמי הפרה לבשר ודם, כי אם אליו

הָאֵט ער דאָך געוואוסט [אז] פֿאַר 'דער וועלט' גיט מען אַרויס מיט 'די' בחינה הנגלית והפשוטה, כמו שהוא עתה. ועל כן נתיירא משה שעל ידי שהקב"ה עוסק בדיבור הפרשה] איז דאָך עס עפעס ווי אַן הִכְרָחוּת [להכריח הבחירה, כשהוא באופן] ווי ער האָט שוין געהערט [יעצט] די פרשה פון פֿרָה אָדוּמָה, אַז מ'האָט שוין געזאָגט בְּשִׁמִּים אויף 'דער' בחינה, וויאָזוי ער דאַרף [עס] איבערגעבן פֿאַר אידן, לְפִי מַעֲמַד הַזֶּמֶן וְהַמָּצֵב.

הָאֵט ער געזאָגט: עֲלִיּוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים בְּרִשְׁוֹתָהּ [ובכח דיבורך להכריח את הבחירה, ואתה אומר שמועה מפי 'בשר ודם']. זאָגט ער, אַ בְּשָׂר וְדָם קען אַזוי זאָגן, אָבער דעס [במאמרו של הקדוש ברוך הוא] וועט מען דאָך צינעמען די בְּחִירָה.

[והלא] ס'קען דאָך נאָך זיין אַז ס'זאָל נאָך זיין אַ תִּיקוּן און ס'זאָל 'נישט' אַזוי זיין, [נאָר] ס'זאָל זיין אַזוי ווי פֿריער, ווי די 'ערשטע' פֿרָה אָדוּמָה קט"ו.

קמח

ישוב קושיא כ-כא

ועל זה השיב לו הקב"ה עתיד צדיק אחד לעמוד בעולמי 'ויפתח' בְּפֶתַח אָדוּמָה 'תחילה', כי רבי אליעזר הגדול ישיג סוד הפרה הראשונה שניתנה כמרה תחילה, ואני עוסק בפרשת פרה הלוו הקדומה, שאין זה תלוי בענין גזירת המיתה, ואין בזה חשש הכרח הבחירה, וזה אפשר לך בדיבור, אבל שאר הבחינה של פרה שהוא למחרת טומאת מת, זה לא יתגלה לך עדיין בבחינת דיבור הנבואה, רק בבחינת השגת החכמה שאינו מכריח הבחירה

הָאֵט אים דער בורא כל עולמים געענטפערט: עתיד צדיק אחד לעמוד בעולמי 'ויפתח' בְּפֶתַח אָדוּמָה, ער וועט אָנהייבן בְּפֶתַח אָדוּמָה, אַזוי ווי די פֿרָה אָדוּמָה האָט זיך אָנגעהויבן פֿריער, בְּמָרָה, איידער ס'איז געווען 'דאָס' קט"ו.

[וממילא] טאַקע דעס זאָג איך טאַקע נאָך [בשמו, ענין פרה 'הקדומה', און] איך מיינן נישט דעס [פרה שלאחר מכן]. איך 'זאָג' דעס.

בלבד, נתיירא פן אומר הקב"ה דיני הפרה בטעמם ובמובנם הפשוט, שיהיה שייך בהם ענין המיתה ויצטרכו לטהרת אפר פרה, ועל זאת פתח לבו מאד, שהרי דבורו יתברך מכריח את הבחירה, וכיון שיצאו הדברים מפיו תברך בהכרח הוא שיחטאו ותשלוט בהם המיתה ח"ו. וזהו שאמר רבש"ע עליונים ותחתונים ברשותך, כלומר ודיבורך מכריח את הבחירה, ואתה אומר שמועה "מפי בשר ודם", פירוש דמסתמא שמועה זו היא בבחינה הנגלית של פרה, שהרי בחינתה הפנימית לא נתגלתה כי אם אֵלֵי, וכיון שהקב"ה אומרה בבחינתה הפשוטה יהיו ישראל מוכרחים לחטוא. ועל כך השיב לו הקב"ה עתיד צדיק אחד לעמוד בעולמי 'ויפתח' בפרשת פרה "תחילה". דייק לומר ויפתח, וכן נקט תחלה דייקא, והכוונה שאותו צדיק עתיד להשיג פרשת פרה בבחינתה הגבוהה שניתנה בתחלה כמרה, וכמבואר בפרקי דרבי אליעזר (פרק ב) שאמרו לרבי אליעזר, אמשול לך משל למה הדבר דומה, למעייין זה שהוא נובע ומוציא מים, ויש בכוחו להוציא מים יותר ממה שהוא מכניס. כך אתה יכול לומר דברי תורה יותר ממה שקבלו מסיני, עכ"ל. ואם כן ר' אליעזר הגדול השיג גם סודה של פרה. ובבחינה גבוהה הלזו היה הקב"ה יושב ודורש משמו של ר' אליעזר בפרשת פרה, ונמצא שאין כאן דבור המכריח את הבחירה.

קט"ו והשתא לא קשה מהא דאמרו שהקב"ה אומר שמועות מפי רבנן. כי התמיהה היתה רק על מה שהקב"ה אומר מפי בשר ודם בפרשת פרה דייקא, כי דבורו יתברך מכריח את הבחירה, ויהיו מוכרחים לחטוא. (דברי יואל).

קט"ו וכמבואר בפרקי דרבי אליעזר (פרק ב) שאמרו לו לרבי אליעזר: אמשול לך משל למה הדבר דומה, למעייין זה שהוא נובע ומוציא מים, ויש בכוחו להוציא מים יותר ממה שהוא מכניס. כך אתה יכול לומר דברי תורה יותר ממה שקבלו מסיני. (מדברי יואל).

ובזה יובן גם כן למה ביקש משה יהי רצון שיצא זה מחלציו, דהוא לפי שהוא ראה כי רבי אליעזר הגדול הוא מיחדי סגולה שזכו להשיג טעם פרה, יותר ממה שנתגלה לכל ישראל, מה שלא היה כן בשאר צדיקים, ואפילו בשלמה המלך לא מצינו כן עכ"פ לפי השגת ערכו, ששיג סוד פרה הקדומה.

[און] דאָס איבעריגע וועסטו נאָר מ'שיג זיין מיט [בחינת] 'חֲכָמָה' (שהיא בחינת 'מחשבה', ולא בנבואה שהוא בחינת 'דיבור')^{ק"י}, וואָס דער בורא כל עולמים [כי ה' יתן 'חכמה'] וואָס מ'קאָן נישט אַרויסזאָגן מיטן דיבור. דאָס קאָן מען נאָר מ'שיג זיין מיט חֲכָמָה, אָבער נישט מיטן דיבור.

קמט

ישוב קושיא כב

וויבן גם המדרש ביקש שלמה לידע טעמה של פרה, היינו שרצה להשיג סו פרה הקדומה. ועל זה אמר אֲמַרְתִּי 'אֲחַכְמָה', להשיג אותה פרה שהשיג משה בבחינת 'חכמה', אבל וְהָיָא רְחוּקָה מִמֶּנִּי, שקשה ורחוק להשיג זאת איבערדעם דעס וואָס שְׁלֹמֹה הִמְלִיךְ? [ביקש לידע טעמה של פרה].
'דִּי' פֶּרָה אֲדוּמָה [שלפנינו], 'דִּי' טַעַמִּים [הנגלים] האָט ער געוואוסט.
ער האָט אָבער געוואלט מ'שיג זיין מיט חֲכָמָה, דעס וואָס מ'זאָגט נישט בְּדִבּוּר.
אויף 'דִּי' פֶּרָה אֲדוּמָה [הקדומה] האָט ער געזאָגט ביקש שלמה לידע טעמה של פרה.
אָמַר האָט ער געזאָגט, אֲמַרְתִּי 'אֲחַכְמָה', אַז איך וויל מ'שיג זיין [בכחמה] 'דִּי' פֶּרָה אֲדוּמָה, דעס וואָס ס'איז געווען 'פריער'. וְהָיָא רְחוּקָה מִמֶּנִּי, דאָרט איז זייער שווער ציצוקומען^{ק"ח}.

קנ

או יתפרש הלשון וְהָיָא 'רְחוּקָה' מִמֶּנִּי, שזה רמוז על הגאולה העתידה, שנאמר עליה אֲרָאנוּ וְלֹא עָתָה אֲשׁוּרְנוּ 'לֹא קָרוֹב', והיינו כי רק לעתיד לבא יזכו להשיג בחינתה הגבוהה וסודה של פרה אדומה הקדומה אָדער אפשר [יתפרש] וְהָיָא 'רְחוּקָה', [על דרך הכתוב] אֲרָאנוּ וְלֹא עָתָה אֲשׁוּרְנוּ וְלֹא קָרוֹב (בלק כד, יז) [דקאי על הגאולה שלימה, און] ווען ס'וועט זיין די גאולה שְׁלִימָה, שפעטער, וועט מען דאָס מ'שיג זיין. האָט ער געזאָגט וְהָיָא רְחוּקָה מִמֶּנִּי, דאָס וועט הערשט דעמאלטס נְתַגְלָה ווערן, דעמאלטס וועט דאָס הערשט נְתַגְלָה ווערן בְּשִׁלְמוֹת.

קנא

[ומיושב מה שלא אמרו במדרש הלשון ביקש לידע "ולא ידע", כי באמת אמר שלמה כי לבסוף שפיר ידע בחינתה, והיינו לעתיד לבא, ולזה אֲמַרְתִּי אֲחַכְמָה באותו זמן דלעתיד שְׁהָיָא רְחוּקָה מִמֶּנִּי].
[וגם לאופן הראשון, הרי בחינת פרה של עתה שפיר היה יודע, ולכן לא מתאים לומר לשון 'לא ידע', אלא שאמר אֲמַרְתִּי אֲחַכְמָה יותר, והיינו להשיג גם בחינת החכמה שבה, מה שלא נאמרה בדיבור]^{ק"ט}.

קנב

המשך ישוב הקישויות בפרשת שמיני

התחלת ישוב קושיא יא-יב

וחקדמה לישוב קושיא יג

לפי המבואר ברמב"ן פרשת תצוה, פרו של אהרן ב' ימי המילואים, סודה כסוד פרה אדומה

היצט לאמיר זען.

^{ק"י} וכמבואר בישמח משה נצבים (בהפטרה, ד"ה כי יום) וז"ל: דענינו כי חכם עדיף מנביא (בבא בתרא יב.), שנביא הוא מגזירת נבי שְׁפָתִים (ישעי' נט, יט), ואינו משיג רק מה שהוא בחינת דיבור. אבל חכם עדיף, שמושיג כביכול מחשבתו של יוצר בראשית, מה דלבא לפומא לא גליא. [ועיין עוד באורך בישמח משה וישלח (כפסוק ויענו בני יעקב)].

^{ק"ח} כי לא ניתנה השגה זו להתגלות עד לעתיד לבא. (דברי יואל).

^{ק"ט} כן נראה להשלים לפי הענין, ובדרך אפשר.

איך האָב דאָך פריער געזאָגט (בקושיא יב) דעם רמב"ן, וואָס דער רמב"ן זאָגט (בפרשת תצוה) אַז דאָס פריערדיגע [ציווי של קרבנות ד' ימי המילואים], דער לָקַח פֶּר בֶּן פֶּקֶר, [דעם] קומט [לכפרה] אויפֿן חטא העגל, און ס'איז די זעלבע בחינה ווי די פֶּרָה אָדוּמָה. אַזוי זאָגט דער רמב"ן, אַז דאָס איז דער זעלבער סוד. [און] איבערדעם האָט מען עס פֿאַרברענט אַזוי ווי די פֶּרָה אָדוּמָה, אַזוי ווי ס'איז דער סוד פֿון די פֶּרָה אָדוּמָה. זעט עפעס אויס אַז ס'איז געווען דער זעלבער כֹּחַ [ווי] פֿון פֶּרָה אָדוּמָה.

קנג

אבל מכיון שבאמת עשה אהרן העגל בשביל הצלת הכלל ישראל, ולא נחשב לו לחטא, על כן נצטוו להקריב פֿר שהוא זכר, ולא פֿרה נקיבה, כי זה היה כסוד פרה אדומה הקדומה, ולא כסוד פרה אדומה של אדומה, כי לא הוצרך הוא בעצמו לכפרה על חטא העגל

ס'קאָן טאָקע זיין, ביי אים [אהרן] האָט מען געמאַכט [א פֿר].
[ווייל] דער בורא כל עולמים האָט דאָך געוואוסט אַז ער האָט נישט געזינדיגט, [ואדרבה] ער האָט געהאַט דערין גרויס מַסִּירוֹת נַפֶּשׁ, ער האָט אַזוי געמוזט טון.
ממילא אַז ער האָט אַזוי געמוזט טון, און ער האָט נאָר געמיינט מיט דעם [דין] הַצֵּלָה [פֿון] דעם כָּלֵל יִשְׂרָאֵל. איז דאָך עס גאָרנישט געווען בחינת תְּבוּא אִמּוֹ וּתְקִנָּתָהּ צוֹאת בְּנֵה, איבערדעם האָט מען אים געהייסן ברענגען א פֿר, אַנשטאַטס א פֿרה.

קנד

ישוב קושיא יא-יב – מדברי יואל

ונמצא שאין סתירה בין דברי הרמב"ן בפרשת תצוה, לדבריו שבפרשת שמיני שפרו של אהרן לא היה לכפרה על חטא העגל, כי גם מה שכתב בפרשת תצוה דסודה כסוד פרה, היינו כסוד פרה הקדומה שלא היה עבוד כפרת חטא העגל. ומה שאמרו במדרש שקרבנות המילואים היו לכפרה על חטא העגל, היינו לכפרה על הכלל ישראל, ולא על אהרן שלא הוצרך לזה

[ולדרכנו יתורץ סתירת הרמב"ן ז"ל שהבאנו לעיל (בקושיא יב), דבפרשת שמיני דוחה הרמב"ן דברי רש"י ז"ל שכתב שהפר שהקריב אהרן בשבעת ימי המילואים בא לכפר על מעשה העגל, ואילו בפרשת תצוה הוא עצמו מודה לרש"י, וכן מבואר גם במדרשי חז"ל (קושיא יא). אבל לדרכינו אתי שפיר, כי אין כאן סתירה בדברי הרמב"ן ז"ל ושניהם צדקו יחדיו.

והוא דלפי שגלוי וידוע לפנינו ית' שאהרן לשם שמים נתכוין, וכל כוונתו היתה להצלת ישראל ומסר נפשו לטובת ישראל כמו שביארנו לעיל, על כן לא צוהו הקב"ה שיקריב פֿרה נקיבה לקרבנו, דלא שייך אצלו הטעם דחבא אמו ותקנה צואת בנה, והיתה המצוה גדולה מהעבירה כנ"ל. אלא שלפי גודל קדושתו נחשבת לו לפגם, על דרך וּסְבִיבוּי נִשְׁעָרָה מְאֹד (תהלים ג, א) [שמוה למדו (בבא קמא ג ויבמות קכא:) כי הקב"ה מודקדק עם סביביו כחוט השערה]. ולכן נצטוו להביא פֿר ולא פֿרה, ונראה שהיה בו כח כפרה כענין פֿרה אָדוּמָה, כמו שכתב הרמב"ן בפרשת תצוה שסודה כסוד פרה, וכמבואר גם במדרש, אלא שהיתה בחינתה למעלה ממנו הרבה, והיה מעין בינת פרה אדומה 'הקדומה' שניתנה במרה קודם החטא, כי לפי"ד הרמב"ן ז"ל בפרשת שמיני נאמרו קרבנות המילואים דפרשת תצוה לפני חטא העגל, וגם גלוי וידוע לפנינו ית"ש שאהרן לא חטא, ואינו צריך לאותה בחינת פרה אדומה שלאחר החטא.

קנה

ומעתה דברי הרמב"ן ודברי המדרשים צדקו יחדיו, ואין סתירה בדבריו כלל. דבאמת היתה סודה כסוד פרה אדומה, וניתנה לכפרה, אלא שהיתה בחינתה גדולה משל פרה, והודיע לו הקב"ה בזה שצויה

לו ליקח פר ולא פרה, שבכמת לא נחשב לו לעון. אבל פרשת פרה אדומה שבפרשת חקת, היתה לכפרת כל ישראל, ואצלם שייך שפיר המעם דתבוא אמו ותקנת צואת בנה, ועל כן נצטוו ליקח פרה נקיבה, וניתנה להם בהבחינה שלעתה לאחר החטא.

ומה שהשיג הרמב"ן בפרשת שמיני על דברי רש"י, כוונתו משום דלא הוצרך אהרן עצמו כפרה על מעשה העגל כשם שהוצרכו ישראל, אלא שהוצרך להקריב פר לכפר על רושם הפגם שעליו מכח אותו מעשה כמבואר. ודברי הרמב"ן הללו תואמים עם מה דאיתא במדרש^{קכ} דלפי שגלוי לפניו שלא עשה אהרן אלא מיראה, לפיכך הודיעו שאין בלבו של הקב"ה עליו כלום, ולכן אמר לקח פר אחד, לכפר על העגל שהוא פר, ע"כ. והיינו כדאמרן, כי לפי שהיתה כוונת אהרן לשמים, לא יחשוב לו ה' עוון, אלא שהוצרך לכפרה על רושם הפגם שנותר עליו, ולפיכך הקריב פר זכר. משא"כ ישראל שחטאו בעגל נצטוו להקריב פרה אדומה, לצד מעמה הנגלה תבוא אמו ותקנת צואת בנה. ומובן גם מה דכתב הרמב"ן ז"ל בפרשת תצוה שהפר בא לכפר על מעשה העגל, דכוונתו על רושם הפגם שהיה על אהרן מכח מעשה העגל, ולא נתכוון לומר שפעולתה כפעולת הפרה, שהיא מכפרת על עצם החטא, רק על רושם החטא. וזה שסיים הרמב"ן שם וסודה בסוד פרה, היינו כי רק המעמים הפנימיים הנסתרים שבפרשת פרה שייכים בה, ולא מעמה הנגלה, והבין.

קנו

ישוב קושיא יד

[ולזה מביא המדרש על זה דברי הפסוק גְּדִלִים מַעֲשֵׂי ה' דְּרוֹשִׁים לְכָל חֲפָצֵיהֶם, דרומז על סוד הגדול שהיה בפרו של אהרן, כענין פרה אדומה 'הקדומה', ושעניני פרה אדומה הם דְּרוֹשִׁים לְכָל חֲפָצֵיהֶם, שיש בזה כמה בחינות, לפי המעמד והמצב]^{קכ}.

קנו

ישוב קושיא יג

והנה לשון קְרִיאָה הנאמר אצל הקב"ה, מתפרש לשון הַשְׁפָּעָה, ודיבורו יתברך הוא עצמו הוא המעשה. וכדרך שפירשו בפסוק רֵאָה 'קְרִיאָתִי בְּשֵׁם, דקאי על השפעת חכמה ובינה שנשפע לבצאלל און ביים בורא כל עולמים די קְרִיאָה, די קְרִיאָה פונעם בורא כל עולמים איז דאך טאקע אַ מַעֲשֵׂה קבא.^{קכ}
ווי זיי זאגן, ס'שטייט דאך דער פֿשט^{קכב} [אויף] רֵאָה 'קְרִיאָתִי בְּשֵׁם בְּצִלָּל בֶּן אוּרִי בֶן חוּר (תשא לא, ב), [אז] מיט די קְרִיאָה האָט ער באקומען די הַשְׁפָּעָה פון די חֲכָמָה וּבִינָה.
וְיִקְרָא ה', ווערט דאך אָנגערופן ביים בורא כל עולמים [לשון הַשְׁפָּעָה]^{קכג}.

^{קכ} הנזכר לעיל באות כה. ומובא בהערה ז, ח, יג.

^{קכא} וכענין הכתוב בְּדַבַּר ה' שְׁמִים נִעְשׂוּ (תהלים לג, ו), שפירשו חכז"ל (שבת קיט: ועוד) דדיבורו יתברך הוא כמעשה, דבדיבורו נבראו שמים וארץ.

^{קכב} בנחל קדומים להחיד"א (תשא לא, ב): רֵאָה קְרִיאָתִי בְּשֵׁם בְּצִלָּל, היינו שקרא לשורש נשמתו אשר בשמים, להשפיע בו, ועל ידי זה וְאִמְלֵא אֹתוֹ [ודות אֱלֹקִים בְּחֻמָּה וּבְתִבְנוּתָה וּבְדַעַתָּה] לבצאלל אשר על הארץ. וכן כתב בספרו חומת אנך (שם): רֵאָה קְרִיאָתִי בְּשֵׁם בְּצִלָּל. לכאורה יש לדקדק דהול"ל הנה קראתי לבצאלל וכו'. ומה טוב לשון הכתוב עם מה שפירשתי בעניויתי דהקב"ה קרא לשורש נשמתו אשר בשמים, והשפיע בצחצחות לבצאלל אשר למטה. ואתי שפיר רֵאָה בעניןך בשמים באוצר הנשמות שְׁקִירָתִי בְּשֵׁם היא הנשמה ועי"ז וְאִמְלֵא אֹתוֹ לבצאלל אשר בארץ.

^{קכג} עיין באור לשמים ויקרא: וְיִקְרָא לְשׁוֹן הַשְׁפָּעָה, תרגום של וְיִקְרָא זֶה אֵל זֶה (ישעי' נ, ג) 'וּמְקַבְּלִין דִּין מִן דִּין.

קנח

וזהו שאמרו במדרש כשהוא רוצה קוראו פרה, וכשהוא רוצה קוראה פרה. והיינו שמצוה לעשות כן במעשה. ומה שמפרש המדרש זה רק בענין פרו של אהרן ופרה אדומה, משום דבאמת שניהם בבחינה אחת ומשורש אחד הם, רק שאצל אהרן הקריב פרה, כפי בחינה הנבונה של בפרה אדומה 'הקדומה', ואצל ישראל היה פרה, כפי בחינת פרה אדומה 'של עתה'.

דאָס קאָן זיין זאָגט דער מדרש.

די פרה אדומה, אַמאָל רופט ער עס בלשון נקיבה. און ס'איז טאַקע, דורך דער קריאה פונעם בורא כל עולמים [שקוראו בלשון נקיבה] קומט דערויף א פרה. און אז דער בורא כל עולמים רופט עס פרה, דארף מען טאַקע געבן א פרה.

קנט

אַבער [ס'איז] די זעלבע, ס'איז דאָך איין זאך.

וואָרן ס'איז די זעלבע בחינה פון פרה אדומה, אזוי ווי דער רמב"ן זאָגט.

נאָר דאָרט [בפרשת חקת] רופט אָן דער בורא כל עולמים די פרה אדומה בלשון פרה, און ס'דארף טאַקע נאָר זיין בבחינת נקיבה. אַבער די [בחינת] פרה אדומה וואָס אהרן הכהן האָט געברענגט פריער [בו' ימי המילואים], דעס איז טאַקע געווען א פרה געוועזן. איז דאָס א לשון זכר, איז דאָס א העכערע בחינה געוועזן, איבערדעם ווערט עס אָנגערופן פרה, און ס'האָט טאַקע געברויכט צו זיין א פרה טאַקע, [ווייל] דאָס איז א העכערע בחינה.

אַבער אין שו"ש איז עס איין זאך, ווי דער רמב"ן זאָגט.

אַבער אף על פי כן זעט מען דאָך [אז] אין דעם זעלבן שו"ש קאָן עס אַמאָל זיין דורך א פרה, און אַמאָל דורך א פרה ק"ד. דאָס קען זיין דער פֿשט טאַקע אין מדרש.

קעג

המשך ישוב הקושיות בפרשת פרה

היצט וועל מיר צוקומען [לבאר המדרש] מה ראָה קרח לחלוק על משה, פרשת פרה אדומה ראָה.

קעד

ישוב קושיא כג (באופן ראשון)

כבר הבאנו בשם החתם סופר דענין שמצינו בכל הקרבנות דקריאת הפרשה נחשב כקרבן, וזה לא שייך לענין פרה אדומה בומן הזה, כי לטהרתה צריכין דוקא הָזאת שלישי ושביעי בפועל

קודם על פי פשוט קען מען זאָגן, ווי דער חתם סופר איז מסביר^ל (כדלעיל באות נז) אז ביי דעם נוצט נישט קיין זאָגן, ביי פרה אדומה. [ווייל] אָן הָזאת שְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי

ויעין בפרדס רמונים (שער ח, פרק יב): וַיִּקְרָא ה' אֶת-בְּאוֹת והיינו קריאת השפעה, ורצ"ל שהשפיע תפארת דהיינו ה', ונצח והוד דהיינו אֶת-בְּאוֹת וכו'.

ק"ד ומה שאמר המדרש דייקא בקרבן זה, כי כשהוא רוצה קוראה פרה, וכשהוא רוצה קוראו פרה, בא להשמיענו כי אף ששניהם משורש אחד, וכמ"ש הרמב"ן שסוד הפר של אהרן הוא כסודה של פרה, אעפ"כ לא צוה הקב"ה לאהרן להקריב פרה אלא פרה, מטעמא דאמרן, דלא שייך גביה טעם הנגלה שבפרה, אלא טעמיה הפנימיים הנסתרים. (דברי יואל).

נוצט נישט קיין זאגן, אַז ס'איז נישט געווען [במעשה, וכדכתיב] ואם לא יתחטא ביום השלישי וביום השביעי איז לא יטהר, נוצט נישט גארנישט.

ביי אלע קרבנות קען נוצן [קריאת הפרשה], און דאָ קען נישט נוצן דאָס זאגן. אזוי ווי ער גיט דאָרט צו פארשטיין.

קעה

והנה קרח היה כוונתו לשם שמים, עבור שהשתוקק למצות כהונה, כדי לעשות העבודה לפני ה', וכמבואר באגרא וכלה. רק שמעה ברבר, כי לא היה לו לחלוק על משה, ולהשתוקק על דבר שלא נצטווה בה הוא

איבערדעם איז רעכט.

ווי דער אגרא דכלה זאגט^{קכ}, לעולם קרח איז דאָך אויך געווען א בעל רוח הקדש, ער האָט דאָך אויך נישט געמיינט [בכוונה רעה, נאָר] ער האָט מִשְׁתוֹקק געווען זייער צו דער עבודה, [צו] די מצות כהונה האָט ער מִשְׁתוֹקק געווען. [נאָר] ס'האָט אים אָבער 'פאַרפירט' דאָך. אַז ער האָט געוואַלט אַזוינס וואָס השם יתברך האָט אים נישט געוואַלט געבן, האָט ער נישט געדאַרפט צו וועלן, ער האָט נישט געדאַרפט חולק זיין אויף משה רבינו'.

^{קכ} באגרא דכלה קרח: וַיִּקַּח קֶרַח. ע"פ פשוטו יש לומר שלא פורש בתורה מה לקח, דהנה חסידות הוא לפנים משורת הדין, דהדין מפורש בתורה לעשות כך וכך, והחסיד המתגעגע לעבודת ה' בראותו שהעבודה הזו היא רצון השי"ת, מדקדק בה יותר מן הדין המפורש בתורה. והנה מה טוב ומה נעים הדבר באם על ידי הדקדוק ומילי דחסידי הלזה אינו מבטל בזה איזה דבר עיקרי בתורה, משא"כ אם עי"ז מבטל דבר עיקרי בתורה, אין לך טפשות גדול מזה, וענוש יענש וכו'. • וזה יש לפרש בכאן, דהנה קרח ודאי לא היה סובר אשר ענש יענש אם לא יעבור בכהונה עבודת הקרבנות, כיון שלא צוהו השי"ת, ואפילו היה סובר אשר ח"ו [משה] מדעתו עושה זאת, הנה מה לו לעשות, כיון שלא נצטווה, והוא דבר שאינו בידו. אך קרח עשה זה ממדת חסידות, באמרו כיון שהשי"ת חפץ בעבודת המשכן בקרבנות ובשיר, הגם שלא נצטויתי רק בעבודת השיר ומשא, עם כל זה ממדת חסידות להשתוקק לעבדו בכל העבודות שבמשכן. והנה הוא מדת חסידות, אבל נתפתה על ידי חסידותו לעבור את פי ה', לחלוק על משה אשר העיד עליו (בהעלותך יב, ז) בְּכָל בֵּיתִי נֶאֱמָן הוּא. ובכל זה, המחלוקת עון פלילי הוא, ומכל שכן המחלוקת על משה נוגע לכל התורה, וְרָעָה אִפְרָ לֵב הוֹתֵל הָטָהוּ (ישע"י מד, כ) שמצוה עושה בחסידות לפנים משורת הדין, בחשקו לעבוד אפילו דבר שלא נצטווה. • וז"ש וַיִּקַּח קֶרַח, לא פורש בתורה מה לקח, הרמז הוא שלקח דבר שאינו מפורש בתורה, היינו לפנים משורת דני התורה, הנה הוא לפנים חסידות, אבל על ידי החסידות הזה וַיִּקְמוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה כו' וַיִּקְהָלוּ עַל מֹשֶׁה כו', והנה לא ירצה השי"ת בחסידות כזה.

ועוד שם: או יאמר וַיִּקַּח קֶרַח וכו'. על פי מה ששמעתי דרך דרוש על פסוק שאמר דוד (תהלים פו, א) שִׁמְרָה נַפְשִׁי כִּי חֲסִיד אֲנִי. הנה הקושיא מפורסמת, ממה נפשך, אם הוא ראוי לשמירה מצד חסידותו, בודאי השי"ת לא יקפח שכרו, ובאם וכו'. ושמעתי שהוא על דרך מאמר דז"ל (קידושין ל: וסוכה נב.) אם פגע כך מנוול זה משכחו לבית המדרש, והנה למה אמר משכחו, ולא אמר כפשוטו לְמוֹד תּוֹרָה. אך הוא דהיצר מסיתו לדבר עבירה באומרו לו בפיתוייו שהוא מצוה, ועל כן עצה היעוצה מרבותינו ז"ל, אם יפתה אותך באומרו שהוא מצוה, משכחו לבית המדרש ששם מרחיבין התורה, ותלמוד מפי סופרים ומפי ספרים אם הוא מכלל התרי"ג מצוות וענפיהם, ותראה שזה פיתוי היצר, אזי לא יוכל לך. אך אם המתפתה הוא איש חסיד, אין תקנה במשיכה לבית המדרש, כי יאמר לו הגם שאין הענין הזה מבואר בתורה, הלא חסיד אתה, מתנהג בחסידות לפנים משורת הדין, והענין שאני מצוין לעשות הוא מכלל החסידות דלפנים משורת הדין, הגם שאינו מבואר בתנ"ך ובדברי רז"ל. ולזה אמר דוד שִׁמְרָה נַפְשִׁי כִּי חֲסִיד אֲנִי, ולא מהני נגד היצר המשיכה לבית המדרש, באמרו לי הלא חסיד אתה, עשה לפנים משורת הדין. • והנה הגם שהוא דרך דרוש קצת, עכ"ז המשכיל יתבונן שענין כזה בפיתויי היצר ארע לאדם כמה וכמה. • ועל פי זה יש לומר גם בכאן, וַיִּקַּח קֶרַח, לקח לעצמו סכרא שהוא בן יצחק בן יצחק, והיה שפיתוהו היצר להתעסק במצוה, הגם שלא נצטוו עליה, וחשב לעשות נחת רוח דוקא בעבודת הקרבנות, ודימה בעיניו ענין המחלוקת הזה למצוה רבה, להיותו משתוקק לעבודת היוצר. והנה ידע בודאי שמצד הדין לא יאשם על לא הקריב את קרבן אלקיו בקרבנות וקטורת, כיון שהוא אנוס על פי הדבור וַיִּהְיֶה הַקָּרֵב וכו' (במדבר ג, ט), וְלוֹ יהיה כסברתו שאמר משה זה מעצמו ח"ו, אעפ"כ אנוס הוא, ואנוס רחמנא פטריה וכו', על כן לקח לעצמו בעצת היצר שהוא בן יצחק בן קהת בן לוי, שהיו חסידים גדולים, עיין בתרגום יונתן קהת חסידא, לוי חסידא, ומן ההכרח הוא לו לדעתו שילך בעקבותיהם להתנהג בחסידות, הגם שלא יתענש על ביטול העבודה וכנ"ל, עכ"ז מצד החסידות ראוי לו לדרוך בכל מאמצי כוחו לעשות נחת רוח בעבודת הקרבנות.

ער האָט געדאַרפֿט צו וויסן אַז משה רבינו פֿאַרשטייט מער פֿון אים.

קעו

על כל פנים יהיה איך שיהיה, אָבער געמיינט האָט ער דאָך אויך נישט [בכוונה רעה, נאָר] ער האָט געמיינט עפעס לָשם שְׁמִים האָט ער געמיינט. ס'איז נאָר אַ טעות געווען. און דורכן טעות איז ער אַריינגעפֿאַלן, און ער האָט זיך אויסגעגליטשט.

על כל פנים ער האָט דאָך געמיינט [לשם שמים]. אַזוי ווי דער אגרא דכלה גיט אויך דאָרט צו פֿאַרשטיין, [אז] ער האָט געמיינט צו זוכן [לעשות נחת רוח להשית].

קעז

ס'שטייט דאָך^{קכ} וְקָרַח שִׁפְכָה הִיא, 'נישט בַּחֲנֹם' איז מען אַ פֿעל רוח הקדש. [נאָר] ער האָט געזוכט מַצּוֹת.

קעח

אמנם באמת עדיין קשה למה נחלק קרח עבור עשיית עבודת הקרבנות, והלא היה יכול לקיים כל הקרבנות על ידי קריאת הפרשה, שנחשב כאילו הקריב קרבן

נאָר לכאורה, ער האָט געוואָלט האָבן מַצּוֹת כֶּהוּנָה. נו אַלע מַצּוֹת, די אַלע עֲבֻדוֹת, [נאמר בהם] כל העוסק [בתורת עולה כאילו הקריב עולה], ער האָט דאָך געקאָנט עוסק זיין בַּתּוֹרָה, איז ווי גלייך ער האָט עס געטון, האָט ער געקאָנט [עס] מְקִים זיין מיט די תּוֹרָה, [ולמה היה לו לבקש הכהונה והעבודה במעשה].

קעט

אבל התירוץ הוא לפי שראה בפרשת פֶּרֶה אֲדוּמָה שצריכין לעשותה בפועל, ולא מהני בה קריאת הפרשה, ולכן הוא שנחלק על משה. ומבאר דברי המדרש פליאה מה ראה קרח לחלוק, פרשת פֶּרֶה אֲדוּמָה ראה

אָבער פֶּרֶה אֲדוּמָה - ווי איך האָב פריער געזאָגט - קאָן מען דאָך נישט מְקִים זיין - אַזוי ווי ער זאָגט [בחתם סופר] - מיטן זאָגן.

[וממילא] אויף דעם האָט ער נאָכנישט געהאַט קיין שום 'דעקונג'. [ולכן] האָט אים געברענגט דאָס הַשְׁתַּקְקוֹת [לעשיית פֶּרֶה אֲדוּמָה, אז] ער זאָל חוֹלֵק זיין אויף משה רבינו, ער זאָל וועלן האָבן די כֶּהוּנָה. דאָס קאָן זיין איז דער פֿשֶׁט.

קפ

ישוב קושיא בד-בה (לאופן הראשון)

אבל הוא לא ידע שפרה אדומה 'כפרה גדולה' היא על ישראל, והיינו שבאותה פרשה מונח בה גם כן סוד פרה אדומה הקדומה, שבה טמון כח הכפרה על כל החטאים, ולא רק על חטא העגל בלבד. ולאותה בחינה פרה שפיר מהני גם קריאת הפרשה להיות נחשב כמעשה. ומובן גם דברי הפסיקתא וזרתא בזה

נאָר דער אָמַת איז אָבער, הגם די הַזָּאת שְׁלִישִׁי וּשְׂבִיעִי איז נישט [נחשב כמעשה] מיט זאָגן, [נאָר] איך האָב דאָך אָבער געזאָגט פריער, מ'שמועס מיר דאָך אָבער אַז די פֶּרֶה אֲדוּמָה האָט אַ העכערע בחינה. די פרשת פֶּרֶה האָט אַ העכערע בחינה, נישט וועגן חטא. און דעס איז אַ פֿפֿרָה 'גְּדוּלָּה' אויפן גאַנצן כָּלֵל יִשְׂרָאֵל, אויף יעדן פֿרט וואָס ס'איז מעגליך מ'זאָל עפעס מאַכן חלילה עפעס אַ פֿגֶם אַקעגן הקדוש ברוך

^{קכ} בלשון המדרש בפרשת קרח (במדבר רבה יח, ח. ותנחומא סימן ה), ורש"י שם (טז, ז).

הוא, אַזוינס וואָס ס'איז העכער [און] נישטאַמאַל די מלאַכי הַשָּׁרָת האָבן דאָס [משיג געווען].

[ולבחינה גבוה הלזו] קומט אויס [אז] די אַמירה, אויף דעם נוצט עס [יא].
אז דער אייברשטער העלפט אז מ'זאגט ווי ס'קער צו זיין, אז מ'זאגט בשלמות,
און מ'איז זיך מקדש ומטהר די מחשבות און מ'זאגט אמת'דיגע דבורים פאר הקדוש
ברוך הוא, ליגט אין דעם נאך א העכערע זאך ווי די פעולה אליין.

קפא

דאָס איז דער פֿשט קאָן זיין [בדברי הפסיקתא זוטרתא, שמסיים והוא לא ידע שפֿרה אַדומה
כפֿרה גדולה היא לישראל].

ער האָט נישט געוואוסט אז די פֿרה אַדומה איז כפֿרה גדולה לכלל ישראל. ס'איז
נישט נאָר די הַזֹּאת שְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי, [נאָר] ס'איז אַ כפֿרה גדולה, וואָס ער קען [יא] יוצא
זיין מיטן זאָגן. [ואם היה קורח יודע זאת] העט ער נישט גיווען געקריגט [על משה].

קפב

דאָס זענען די צוויי מדרשים (ומיושב קושיא כג-כה).

קפג

ישוב קושיא כג (באופן שני)

ועוד יש לפרש, דהנה כבר נחבאר דכל יראתו של אהרן בוש בדבר ליכנס לכהונה גדולה, היתה על מה שלא
מסר נפשו להרגיה. ודבר זה נלמד מפרשת פֿרה אַדומה, דדרשינן בה הא דאין התורה מתקיימת אלא במי
'שממית עצמו' עליה, וכפירוש החתם סופר דקאי על חוב התוכחה עד כדי סכנת מיתה
אָדער מ'קאָן אָבער זאָגן ווייטער נאָך [לבאר עוד בישוב שתי המדרשים, על פי] די
פריערדיגע בחינה וואָס איך האב געזאָגט.

קפד

[דהנה] לכאורה אַהרן הכהן האָט דאָ מורא געהאָט ווייל ער האָט זיך נישט
געלאָזט הרג'נען, ער האָט נישט מקיים געווען [דעם] אָשׁר לא יָקִים, דעם אין התורה
'מתקיימת' אלא במי 'שממית' עצמו עליה, לויט דעם פריערדיגן פֿשט [של החת"ס].
דורכדעם האָט אים וויי געטון [מה שעשה העגל, וכהבחינה] וואָס כ'האָב פריער
געזאָגט [בביאור המדרש פליאה] מאי הוה ליה למימר, וכיום השמיני ימול בפֿשר ערלָתו,
[ועם כל זה לא אמר כן, רק תלה החטא בעצמו].
איז דאָס דער חטא [שנתיירא ממנו אהרן].

קפה

ולכן גם קרח, כשראה פֿרשת פֿרה אַדומה, הוא שיצא לחלוק על אהרן שאינו ראוי לכהונה גדולה
דאָס קאָן זיין [גם לענין קרח במה שנחלק עליו. דהנה]. קִרְח, לעולם וואָס האָט ער
געטראָפֿן [א פעלער] אויף אַהרן הכהן, [והלא ידע שהוא צדיק, וכמו שנאמר עליו תִּמְיָךְ וְאוֹרִיךְ]
לְאִישׁ חֲסִידֶךָ [ברכה לג, ח], אַהרן קדוש ה' מְשַׁרְתִּיךָ^{קכז}. 'וואָס' האָט ער געטראָפֿן.
[נאָר] ער האָט אָבער געטראָפֿן 'דעם' חטא, דעם חטא האָט ער געטראָפֿן אז ער
האָט זיך נישט געלאָזט מוסר נפֿש זיין ביים חטא העגל.

^{קכז} כנראה הכוונה לנוסח סדר העבודה ביום כיפור (ד"ה אתה כוננת): עֲמַרְם נִבְחַר מִזֶּרַע לִי. אַהרן קדוש ה' לְשִׁרְתְּךָ
קִדְשֶׁתָּ. [ולשון אַהרן קדוש ה', הוא לשון הפסוק (תהלים קז, טו) וַיִּקְנְאוּ לְמִשְׁחָה בַּמִּחְנָה לְאַהֲרֹן קדוש ה'].

[און] פון וואָנעט איז דאָס געדרינגען [שהיה לו למסור נפשו], וואָרן אין די פרשת פָּרָה אָדומָה שטייט דאָך אַדָם פֿי יָמוֹת בְּאַהֶל, [והטעם שנרמז זאת בפרשה זו, להודיע] אַז פאַרדעם איז געווען די פָּרָה אָדומָה, ווייל [דער 'פֿלל יִשְׂרָאֵל'] מ'האָט נישט געהאַט מִסִּירוֹת נֶפֶשׁ פֶּאָר השם יתברך [למחות בעובדי העגל (וכדלעיל באות צו, קא)]. ולכן נאמר כאן דָּרַשׁ זֶה כִּי אֵין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה.

איז דאָך ממילא על אחת כמה וכמה אַהֶרֶן הִכִּהוּ [וואָס ער] האָט טאַקע 'געמאַכט' דאָס עֶגֶל, און [ווייל] ער האָט מוֹרָא געהאַט מ'וועט אים הִרְגֵנֵעוּ, [אם כן] האָט ער עוֹבֵר געווען אויף אַדָם פֿי יָמוֹת בְּאַהֶל.

'איבערדעם' האָט ער [קרח] אויף אים חוֹלֵק געווען, [דמשום ענין זה] האָט ער נישט געגלייבט [אז] ער זאָל ראוי זיין פֶּאָר אַ כֹּהֵן גָּדוֹל.

קפו

דאָס קאָן זיין איז דער פֶּשֶׁט, וכי מה ראה קרח לחלוק על משה, פרשת פָּרָה אָדומָה ראה. ער האָט געזען די פרשת פָּרָה אָדומָה, האָט ער געזען [אז] לויט די פרשת פָּרָה אָדומָה איז אויסגעקומען אַז אהרן איז גאָר דער גרעסטער בעל חוטא פונעם גאַנצן כלל ישראל [בענין העגל, שהרי] ער האָט געמאַכט דעם עֶגֶל ווייל ער האָט נאָר מוֹרָא געהאַט אַז מ'וועט אים הִרְגֵנֵעוּ, אַזוי ווי כ'האָב פריער געזאָגט. פון דעם האָט ער דאָס גענומען [לחלוק על משה].

קפז

ישוב קושיא כד-כה (לאופן השני)

אבל הוא לא ידע שפרה אדומה כפרה גדולה היא על ישראל, והיינו שבאמת לא חָטָא אהרן, והראיה שהקריב פֶּר ולא פָּרָה, כי פרו היתה בסוד פרה אדומה 'הקדומה', ולא לכפרת העגל, יען כי אהרן לא הוצרך לכפרה זו, רק הכלל ישראל

ער האָט אָבער נישט געוואוסט [שפָּרָה אָדומָה כפרה גדולה היא לישראל]. עקסטערדעם וואָס ער האָט נישט געוואוסט די פֿגִּנוֹת פון אַהֶרֶן הִכִּהוּ, ווי ווייט דאָס איז געגאַנגען. אָבער אויסערדעם [האָט ער נישט געוואוסט אַז אַהֶרֶן הִכִּהוּ אַליין] ער האָט דאָך געהאַט אַ פָּרָה אָדומָה [על בחינה הקדומה] נאָך פון פריער, [כשהקריב 'פֶּר'] אין די שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּלּוּאִים, אַזוי ווי דער רמב"ן זאָגט [בין] לִקַּח פֶּר בֶּן בָּקָר אַז ס'איז די זעלבע וואָס די פָּרָה אָדומָה, און ס'האָט אים שוין מִכְפֵּר געווען. און מ'האָט אים געמאַכט פֶּאָר אַ כֹּהֵן גָּדוֹל לְהוֹדִיעַ אַז ער איז נִתְכַּפֵּר געוואָרן [בקרבותיו], אַזוי ווי מיט די פָּרָה אָדומָה.

[ואהרן] ער איז שוין פריער נִתְכַּפֵּר געוואָרן, [און] דאָס האָט ער [קרח] נישט געוואוסט, אַז די פָּרָה אָדומָה איז אַ כִּפְּרָה גְּדוֹלָה על ישראל.

[און] ווען ער העט דאָס גיווען געוואוסט, העט ער נישט גיווען חוֹלֵק געווען.

קפח

וואָרן כאָטשיג ער האָט געהאַט דעם פלעק, דאָס האָט ער דאָך על כל פנים געוואוסט דאָך אַז ער האָט געמיינט לְשֵׁם שְׁמִים, [און] ער איז געווען אַ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל, אַהֶרֶן קְדוֹשׁ ה' מִשְׁרֵתָּהּ קִבִּי. נאָר [שחשב כי] אַף על פי כן, ס'איז 'דאָך' געווען אַ פֶּגֶם. אָבער ווען ער העט אָבער גיווען געוואוסט דעם כֹּחַ פון די פָּרָה אָדומָה, העט ער

גיווען געוואוסט אַז דאָס איז שוין געווען אַ תּקנָה [אויף דעם פּאָג], העט ער נישט גיווען חולק געווען ווייטער אויף אים.

קפט

איבערדעם איז דאָס ביידע [מדרשים] אָמַת, ס'איז אַלעס אָמַת.

קצ

ישוב קושיא כו (באופן ראשון)

והנה פרו של אהרן שהוא בסוד פרה הקדומה, נעשית בו ימי המלואים מיום כ"ג אדר, ונמצא שבאמת קדמה בחינת פרה אדומה, עוד קודם ראש חודש ניסן שבו הוקם המשכן

תּמָצִית הַדְּבָרִים. לויט ווי דער רמב"ן זאָגט אַז דער לָקַח פֿר בֶּן בֶּקָר איז די זעלבע ווי די פֶּרָה אֲדוּמָה, און דעם איז געווען אין די שבעת ימי המלואים [שבסוף חודש אדר], דאָס איז געווען 'פֶּאָר' ראש חודש [ניסן], וואָרן דער בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי איז געווען [בראש חודש ניסן, און] די שִׁבְעֵת יְמֵי הַמִּלּוּאִים האָבן זיך אָנגעהויבן כ"ג אדר, און ס'איז געווען זיבן טאָג [פריער].

[ממילא] קומט דאָך אויס אַז די פֶּרָה אֲדוּמָה, דער פֶּח פֿון די פֶּרָה אֲדוּמָה פֿון די 'ערשטע' בחינה [שנעשה בפרו של אהרן], פֿון די 'גרעסטע' בחינה פֿון פֶּרָה אֲדוּמָה, וואָס ס'ווערט אָנגערופן פֿר, [דאָס] איז געטון געוואָרן 'פֶּאָר' ראש חודש ניסן. ממילא דאָרף מען טאָקע זאָגן פרשת פֶּרָה 'פֶּאָר' ראש חודש [ניסן, וקריאת החודש].

קצא

ולכן שפיר הקדימו קריאת פרשת פרה להחודש, ולא קשה ממה שאמרו דבשני בניסן נשרפה הפרה, ולשכן ברין הוא שתקדים החודש לפרה

איבערדעם איז עס טאָקע אַן אָמַת גָמור.

נישט נאָר פֿאַר דעם טעם ווייל מ'קאָן נישט זאָגן [פרה לאחר החודש, כי לא ישאר זמן מספיק להזאת ג' וד'], נאָר ס'איז טאָקע דאָ דְּבָרִים בָּגוּ.

קצב

אלא לפי שזה תלוי בסוד פרה הקדומה שלא נתגלה עדיין לישראל, לכן לא גילו חכמינו ז"ל טעם זה להדיא, רק אמרו טעם אחר בפני העולם, לפי שהיא מחרתן של ישראל. אבל באמת מלבד הטעם שגילו להעולם, יש בכל תקנות חכמינו ז"ל טעמים נשגבים על פי סוד, ולדרכינו יש כאן טעם הגון בזה, ואין צריכין לומר שהוא זכר לְמִקְדָּשׁ בלבד

נאָר אַף עַל פִּי כֵן, ווייל פֶּאָר 'דער וועלט' - [דאָס] ווייסט מען דאָך נישט - איז דאָך נישט נִתְגַּלָּה געוואָרן [בחינה הגבוהה של פרה הקדומה], ווייל לויטן היינטיגן מַצָּב ווייסט מען דאָך נישט די בַּחֲיִנָּה, איז דאָך עס טָמִיר וְנִעָלָם.

איז דאָך עס [נתגלה] נאָר אויף 'די' בַּחֲיִנָּה פֿון תְּבוּאָה אָמו וּתְקַנָּה צוֹאֵת בָּנָה, אַז ס'איז אַ כִּפְּרָה אויפֿן חֲטָא הֶעָגַל. און לויט דעם טעם העט עס געדאָרפט צו זיין שפּעטער [פרה לאחר החודש, ולכן אמרו בירושלמי דלפי זה בדין הוא שתקדים החודש לפרה].

איבערדעם האָט מען צוגענוצט נאָך אַ טעם, ווייל מ'ברויך צו וויסן [עס שוין פריער]. ס'איז טאָקע אויך דאָ אַ טעם [שגם זה ישנו בנותן טעם על קדימת פרה להחודש].

אַבער עקסטערדעם איז אַלעס בְּמִדָּה וּבִמְשָׁקָל. דעם וואָס חכמינו ז"ל האָבן קוֹבַע געווען פֿאַר אידן, האָט אַלעס טעמים [נסתרים], בְּלִי שְׁעוֹר וּבְלִי עֶרְף.

ולדרכינו יש בזה טעם הגון, דלכן דארף מען טאָקע ליינען פריער (פרה להחודש), וואָרן 'די' פֿרה אַדומה האָט זיך אָנגעהויבן נאָך פריערקייט.

קצב

ישוב קושיא כו (באופן שני)

ועוד יש לומר, דאפילו בקרבנות של יום שמיני למילואים, קדמו קרבנות המילואים שבאו לכפרה על חטא העגל (ואף לדעת הרמב"ן), קודם לקרבנות המוספין של ראש חודש, ונמצא שענין פרה אדומה שטעמה לכפר על חטא העגל, באמת קדמה לבחינת עבודת היום של ראש חודש ניסן, ולכן שפיר הקדימו קריאת פרה להחודש

און עקסטערדעם קאָן מען זאָגן, אפילו אום ראש חודש אליין (כיום שמיני למילואים) וואָס ער האָט געברענגט [עגל בן בקר לחטאת], איז עס אויך פריערקייט.

וואָרן דער עיקר [עבודה פון] ראש חודש זענען דאָך דער קרבן מוסף, די עבודה פון ראש חודש ליגט דאָך אין קרבן מוסף, וואָרן די תמידין ונסכים [של שחרית] זענען דאָך אלע טעג [געווען, און] די עבודה פון ראש חודש איז דאָך געווען קרבן מוסף.

און 'די' קרבנות [של שמיני מילואים] זענען נאָך געווען פריער, 'פארן' קרבן מוסף, [שהרין] זיי זענען דאָך נתחנן געוואָרן [לעבודה] הערשט [מיט דעם]. מיט די קרבנות האָט מען זיי דאָך מחנך געווען לעבודה^{קל}, איז דאָס אויכעט געוועזן אום ראש חודש אליין פריערער ווי עצומו של יום פון ראש חודש.

קצד

חמשך ישוב קושיא כו (באופן ראשון)

נאָר איבערהויפט נאָך [לאופן הראשון], ווי דער אָמַת איז אַז [הפר של שבעת ימי מילואים] דאָס איז דאָך נאָך געווען דערפריער, דער לָקַח פֿר בֶּן בָּקָר האָט מען נאָך געהייסן אין די פריערדיגע טעג, [און] ווי דער רמב"ן אליין זאָגט אַז דאָס האָט אין זיך געהאַט אַ פֿח פון די פֿרה אַדומה.

'ער' האָט שוין אָנגעהויבן [פריער], ער האָט עקסטער אַ כִּפֶּרָה געהאַט אַהרן הַכֹּהֵן, 'פארן' גאַנצן כָּלֵל יִשְׂרָאֵל. מיט די [בחינת] פֿרה אַדומה [הקדומה], נאָך אויף אַ העכערע בחינה, וואָס ס'האָט מִכְפֵּר געווען עַל 'כָּל' חַטָּאוֹתֵיכֶם.

קצה

ממילא איז דאָך דאָס טאָקע געווען [פריער]. פֿאַר יְחִידֵי סְגוּלָה, און פֿאַר אַהֲרֹן הַכֹּהֵן, די בְּחִינָה [און] די הַשְׁפָּעָה פון פֿרה אַדומה איז געווען פֿאַר ראש חודש טאָקע. איבערדעם איז רעכט, אַז מ'דאַרף צו ליינען פרשת פֿרה פריער, פֿאַר ראש חודש ניסן. [און] אזוי ווי חכמינו ז"ל האָבן קוֹבַע געווען, איז דְּבָרִים לְאַמִּיתָתָן, איז דאָס 'טאָקע' אזוי [בעצם, ולא רק משום זְכָר לזמן המקדש].

^{קכ} ולכן אף בזמן הזה שבטל טעם הנגלה שאמרו בירושלמי, אעפ"כ נשארה התקנה במקומה מטעמא דאמרן, כי שורש המצוה ובחינתה הנעלמת שנצטוו עליה במרה, כבר קדמה לר"ח ניסן, בפרו של אהרן שקרב בו ימי המילואים, ולכן לא נשתנה סדר קריאת הפרשיות אף בזמן הזה, דפרשה פרה קודמת לפרשת החודש. (דברי יואל).
^{קכט} ובעגל זה מודה גם הרמב"ן בפרשת שמיני, שבא לכפר על מעשה העגל. ואם כן עגל זה טעמו כטעם פרה האדומה 'הנגלית', שהוא לכפרה על חטא העגל. (דברי יואל).

^{קל} ובטרם שנתחנן המשכן והכהנים לא יכלו לעשות העבודה בקרבנות ציבור של מוסף היום. (דברי יואל).

^{קלא} וכמבואר לעיל באות קפ.

קצו

ברכת הקודש

דער בורא כל עולמים זאל העלפן:

מ'קום מיר שוין אריין אין ראש חודש [ניסן]^{קלב}.

בעוננינו הרבים, מ'זעמיר שוין דורכגעגאנגען פֿרשת פֿרה, [און] בעוה"ר מ'וויסט נישט [וואו מ'האלט], מ'זעט נישט און מ'הערט נישט, לא חלי ולא מרגיש^{קלג}, מ'ווייס מיר נישט וואו מ'האלט מיר.

דער בורא כל עולמים זאל העלפן [ווען] מ'קומט אין ראש חודש ניסן אריין, [זאל נתקיים ווערן] בְּנִיסָן נִגְאָלוּ וּבְנִיסָן עֲתִידִין לִיגְאָל (ראש השנה יא.).

ס'קומען די ימים המבֿורכים^{קלד}, וואָס מ'האָפט אויף די טעג.

א גאָנץ יאָר האָפט מען אויף 'די טעג', אויף ראש חודש ניסן.

[סײַ] ווען די יְשׁוּעָה ברויך צו קומען, איז עס אלץ נאָר אין ניסן^{קלה}.

איבערדעם על כל פנים דער אייבירשטער זאל העלפן [ווען] מ'גיי מיר אריין אין די טעג, די אנדערע וואָך ס'וועט קומען פֿרשת החדש, און חודש ניסן.

דער בורא כל עולמים זאל העלפן:

מ'זאל מתקן זיין וואָס מ'האָט פֿוגם געווען.

מ'זאל מיר זוכה זיין צו א יְשׁוּעָה שְׁלִימָה.

השם יתברך ירחם על עמו ועל ארצו.

מ'זאל מיר געהאָלפן ווערן במהרה.

יָאֵר ה' פֿניו אלינו, ער זאל דערלייכטן אידישע אויגן און אידישע הערצער.

מ'זאל זוכה זיין נאָך צו דינען דעם באַשעפער באַמֿת, און טון דעם רצון הבורא ברוך הוא.

מ'זאל מיר זוכה זיין [צו] אַקעגן גיין פֿני משיח צִדְקִנוּ, באַנפֿין נְהִירִין, מתוך נחת וְשִׂמְחָה, בְּקִדּוּשָׁה וּבִטְהָרָה.

מ'זאל מיר זען די יְשׁוּעָה שְׁלִימָה, בְּהַתְגַּלוּת כְּבוֹד שְׁמַיִם עֲלֵינוּ, בְּמַהְרָה בְּיָמֵינוּ אָמֵן.

^{קלב} ראוי לציין דשב"ק פרה תשכ"ז, חל ביום כ' אדר ב'. ור"ח ניסן חל ביום ג' מצורע, וכבר התכונן רבינו לקראת חודש ניסן. והוא מוכן היטב על פי דברי רבינו בהדרוש, כי פרה הוא מכלל הכנת חג הפסח ושהרתה. [גם יש לפרש כי הוא יען שהיו נכנסין להשבוע של פרשת 'החודש' הזה לכם].

^{קלג} מלשון הגמרא ביומא (כב): ובבא קמא (כ): פֿמה לא חלי ולא מרגיש גברא דמריה סייעיה. [ופירש״י: כמה סמוך ומובטח, ואין צריך לחלות ולדאג מכל רעה, מי שהקב"ה הוא בעורו].

^{קלד} וכלשון הפייטן ביוצרות למוסף שבת החודש: הַנֶּם יָמִים הַמְּבֻרָכִים.

^{קלה} וכמבואר בדברי חכו"ל. ואפילו כשתהיה הישועה בשאר ימות השנה, הוא רק על ידי התחלפות העתים, לשנות זמן ניסן לאותו זמן, וכמו שמבאר רבינו בכ"מ בשם נזר הקודש פרשת ויחי, ובפרט בדדושי שבת החודש. וכן הזכיר מזה בשבוע שאחר זה בס"ג תוריע החודש תשכ"ז (לשון קדשו קונטרס ער ח"א).